

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

**Terénní výzkum vztahů mezi majoritou a Romy
ve venkovském prostředí**

Magisterská diplomová práce

Bc. Anna Husáková, DiS.

Vedoucí práce

Mgr. Jaroslav Šotola, Ph.D.

Olomouc 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškeré prameny a literaturu, které jsem použila.

V Olomouci dne 31. 3. 2015

.....

Anna Husáková

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu práce Mgr. Jaroslavu Šotolovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, podnětné rady a trpělivost. Mé poděkování také patří kamarádkám Bc. Radce Balajové a Mgr. Marii Gebauerové, které se mnou terén několikrát navštívily a podporovaly mě při výzkumu. Velký dík náleží všem respondentům za jejich názory, ochotu, otevřenost a věnovaný čas, také děkuji samotné obci za možnost uskutečnit výzkum. V neposlední řadě bych ráda poděkovala všem svým blízkým za jejich oporu a pomoc.

*... Konečně přišel ten den,
kdy slunce i na nás se usmálo,
a řeklo: Svítím pro každého,
pro černého, pro žlutého i pro bílého.*

*Krev černých i bílých je stejně rudá,
pravda dávných zeměpánů neplatí.
Už nejsou chudí, nejsou bohatí,
a tato země patří všem,
všem tato země patří,
v níž žijeme s ostatními a se všemi jsme bratři.*

*... Oda d'ives avíla,
o kham pr'amende asaňa,
sem sitinel perdal sakoneste,
pro kalo, šargo či parneste.*

*Sakoneste rat lolo,
te n'avel jekh barvalo, jekh čoro.
Avkes feder ela,
te pes likeraha
sar phrala the pheňa.*

(úryvek z básně „Dávná zem Romů – Romaňi čirlatuňi phuv“,

František Demeter, přeložila Milena Hübschmannová)

Obsah

Úvod	6
1 Přípravná a realizační část výzkumu	8
1.1 Východiska výzkumu	8
1.2 Terénní výzkum a výzkumný design	12
1.3 Fáze terénního výzkumu	15
1.4 Výzkumné téma a cíle	17
1.5 Výzkumné otázky	17
1.6 Výzkumný terén a jeho výběr	18
1.7 Výzkumný vzorek a jeho výběr	19
1.8 Průběh výzkumu	21
1.9 Metody a techniky sběru dat	22
1.10 Etika výzkumu	27
1.11 Bariéry výzkumu.....	29
1.12 Analýza a interpretace dat.....	30
2 Výsledná část výzkumu	31
2.1 Život v obci	31
2.2 Historie soužití	39
2.3 Místní obyvatelé	42
2.4 Vzájemné interakce obyvatel.....	45
2.5 Vzdělání a její vliv na vztahy	57
2.6 Religiozita a její vliv na vztahy.....	60
2.7 Pohledy na možná řešení.....	63
2.8 Diskuse	70
Závěr.....	73
Odborná literatura a prameny	75
Přílohy	80

Úvod

Vztahy mezi členy majoritní a romské společnosti vyvolávají diskuse o příčinách a řešení stávajícího neuspokojivého stavu. Soužití majority a romské minority má v České republice různé podoby a vychází z různých zdrojů. Porozumění jeho podobám může pomoci při hledání cest, jak snížit toto konfliktní soužití. Pro pochopení těchto vztahů je nezbytné přiblížit se každodenní podobě soužití prostřednictvím poznávání sousedství lidí z majority a minority v konkrétních podmínkách dané lokality (Navrátil a kol., 2003, s. 84).

Tato diplomová práce s názvem „Terénní výzkum vztahů mezi majoritou a Romy ve venkovském prostředí“ je detailní analýzou příběhu jedné lokality. Hlavním cílem diplomové práce je zmapování sousedských vztahů mezi majoritou a romskou minoritou z různých úhlů pohledu pomocí terénního výzkumu. Mezi další cíle práce patří hledání společných cest a řešení problémů ve vztazích mezi Romy a majoritou v rámci této lokality. Cílem tedy není generalizovat tyto vztahy pro celé české prostředí, ale porozumět vztahům v jedné dané vesnici.

Předmětem výzkumu je vztah mezi romskou a českou komunitou, její členy jsem vybírala na základě jejich sebeidentifikace s danou komunitou. Pod pojmem vztahy rozumím vzájemné interakce mezi těmito dvěma komunitami, vzájemný obraz a vymezení. S oběma komunitami jsou spojeny určité stereotypy, způsoby kontaktu, vazba na sdílený prostor a zejména mocenské vztahy, členové obou skupin také vyvíjejí určité strategie týkající se změny situace. Těmito oblastmi se zabývám při analýze vztahů mezi Romy a majoritou v dané lokalitě. Některá slova jsou v práci zakódovaná z důvodu zajištění anonymity a ochrany respondentům, jedná se například o název výzkumné lokality, blízkých obcí, neziskových organizací aj.

Výzkumnou lokalitou je obec s fiktivním názvem Lhota, která má cca 850 obyvatel, z toho přibližně 30% tvoří Romové. Určité malé procento Romů žije v obci již několik desítek let, ale velká část Romů přišla do obce v průběhu roku 2002, kdy v nedalekém městě bylo zrušeno romské ghetto. Vysoký počet Romů se podle místních obyvatel podílí na problematickém soužití majority s touto romskou minoritou. Došlo zde k několika

incidentům a konfliktům mezi obyvateli. Tato obec se tak v posledních letech stala středem pozornosti, patří k nemnoha českým venkovským lokalitám, kde situace kvůli vysokému počtu romských obyvatel začíná být podobná některým vesnicím na východním Slovensku.

Výzkumné šetření jsem uskutečnila v souladu s tématem a cíli mojí diplomové práce. Jedná se o terénní výzkum vztahů mezi Romy a majoritou, který byl realizován v obci od podzimu 2012 do jara 2015, trval tedy přibližně dva a půl roku. Hlavními výzkumnými metodami sběru dat je zúčastněné pozorování a hloubkové rozhovory, konkrétně rozhovory s občany vesnice, rozhovory s odborníky a dalšími zainteresovanými subjekty působícími v dané lokalitě. Důležitým zdrojem dat jsou také terénní poznámky, které jsem si v průběhu výzkumu vedla. Tyto základní metody jsou doplněné metodou triangulace. K analýze získaných dat jsem použila techniku otevřené kódování.

Diplomová práce má empirickou povahu a je rozdělena na dvě hlavní části. První část s názvem „Přípravná a realizační část výzkumu“ zahrnuje přípravu na terénní výzkum a samotnou realizaci výzkumného šetření. Druhá část pojmenovaná jako „Výsledná část výzkumu“ zpracovává a vyhodnocuje získaná data z terénního výzkumu. Obě části by měly co nejvíce spolu korespondovat a navazovat na sebe. Jednotlivé podkapitoly jsou vybrány tak, aby pomohly zpracovat téma vztahů mezi Romy a majoritou v dané lokalitě co nejkomplexněji. Podkapitoly první části jsou zvoleny zejména na základě teorie terénního výzkumu. V podkapitolách druhé části vycházím z kategorií vytvořených při kódování výzkumu.

V diplomové práci čerpám z odborné literatury, odborných článků a jiných zdrojů. O terénním výzkumu píše například Michal Miovský, Jan Hendl, Martin Soukup, Roman Švaříček a Klára Šedřová, T. Stöckelová a Y. A. Ghosh M. Toncrová a L. Uhlíková a jiní. Oporou při analýze vztahů mezi Romy a majoritou jsou například publikace od autorů Marek Jakoubek, Tomáš Hirt, Milena Hübschmannová, Eva Davidová, Pavel Navrátil, Pavel Říčan a další. Vycházím také z terénních výzkumů realizovaných na Slovensku.

Přála bych si, aby tato práce přispěla k lepšímu soužití občanů české majority s občany romské minority.

1 Přípravná a realizační část výzkumu

Tato první část diplomové práce zachycuje výzkumný postup - přípravu a samotnou realizaci terénního výzkumu. Nejdříve se zde zamýšlím nad východisky mého výzkumu. V dalších kapitolách se věnuji teoretickým konceptům terénního výzkumu, metodologii výzkumu, výzkumným cílům, otázkám a problémům, dále se soustředím na metodiku šetření, výběr výzkumného vzorku a lokality a v závěru se zaměřuji na analýzu dat.

1.1 Východiska výzkumu

První kapitola pojednává o východiscích výzkumného šetření. Zaměřuji se na důvody, které mě přiměly ke zkoumání vztahů mezi Romy a majoritou v této lokalitě, zamýšlím se nad východisky osobními a teoretickými.

Vlastní východiska

K tomuto výzkumu mě přivedlo více cest. Potřeba zkoumat problematiku vzájemného soužití Romů a majority se mi jeví jako naléhavá při pohledu na události v České republice, kdy konflikty mezi těmito etnickými skupinami jsou často vyústěním neřešených problémů. Vzájemná distance, nedůvěra, pocit kulturní odlišnosti a určitý strach jsou jen některými charakteristikami tohoto vzájemného vztahu. Většinový negativní pohled na romskou minoritu, který často vychází z nedostatku osobních zkušeností, zkresleného a stereotypního pohledu, předsudků, vlivu médií na společnost a má mnoho i jiných kořenů, ve mně postupně probouzel touhu více porozumět této problematice a alespoň trochu přispět k jejímu zlepšení. Byla jsem tedy ráda za možnost seznámit se s danou lokalitou, o které mi bylo řečeno, že tam jsou dosti problematické vztahy mezi členy romské a majoritní komunity. Zkoumanou lokalitu mi doporučil pan Mgr. Jaroslav Šotola, Ph.D. Poprvé jsem tuto lokalitu navštívila s komunitním pracovníkem jedné neziskové organizace, kde jsem byla na odborné praxi. Lokalita na mě tehdy hodně zapůsobila a cítila jsem, že bych se jí ráda více věnovala. Byla jsem zaujata tímto

problémem zřejmě i proto, že na mě působil rozporuplně - na jednu stranu se jevil jako příliš jasný a mediálně známý, na druhou stranu mi připadal nejasný, málo známý, neprozkoumaný především do hloubky, hodně pozornosti se věnovalo především viditelným jevům, ale málo se řešil ve své celistvosti a možná i nezaujatým pohledem. Na začátku mého zkoumání byla tedy zřejmě i zvědavost, chtěla jsem porozumět této problematice více do hloubky. Nakonec se tato lokalita stala více než dvouletým mým působištěm.

Teoretická východiska

Tato kapitola pojednává o realizovaných výzkumných studiích, které se vztahují ke zkoumanému tématu. Martin Soukup říká, že rozhodujícím krokem u přípravy antropologického terénního výzkumu je hledání dosud provedených výzkumů a jejich výsledků na blízké téma (Soukup, 2014, s. 84).

Kvůli nedostatečně zpracovanému tématu vztahů mezi romskou minoritou a majoritou v českém venkovském prostředí vycházím ze slovenských výzkumů, které přispívají ke komplexnější představě o vztahu mezi Romy a majoritou na venkově. Zaměřuji se především na dvě práce o terénních výzkumech v této problematice, které se mi staly stěžejními teoretickými východisky a inspirací. Jedná se o knihu „Svinia v čiernobieliom“ od Davida Z. Scheffela z roku 2005 a sborník „Rómske osady na východnom Slovensku z hľadiska terénneho antropologického výskumu“ vydané v roce 2008.

Publikace „Svinia v čiernobieliom“ pojednává o soužití jedné romské minority s majoritou na východním Slovensku. Prudký růst počtu romské populace měl katastrofický dopad na tamější vztahy mezi obyvateli, kdy vzrostly xenofobní nálady, někdy i otevřeně rasistické. Osada je vnímána jako chudá čtvrť sužovaná vážnými problémy, mnohé souvisí s dramatickým růstem populace od sedmdesátých let. Špatná bytová infrastruktura, velká povodeň v roce 1998, ekonomická restrukturalizace patří mezi vybrané problémy této lokality. Ekonomická restrukturalizace postkomunistického

období přivedla téměř všechny místní Romy ke ztrátě zaměstnání, a jen pár z nich si našlo zaměstnání nové. Dlouhodobá ekonomická recese společně s politickou nestabilitou a stoupající vlnou rasismu způsobily obrovský problém ve vzdělávacím systému přizpůsobeném místním Romům. V lokalitě je vysoký počet drogově závislých, předčasně těhotných, mladistvých kriminálních, záškoláků a negramotných, což je způsobeno nedostatkem sociálně - ekonomických zdrojů. I přes svoji číselnou převahu Romové v obci Svinia přijímají etnické Slováky jako referenční skupinu, jejíž normy a hodnoty by měly regulovat místní společenský diskurz. To znamená, že Romové akceptují slovenštinu jako jazyk, ve kterém má probíhat interetnická komunikace. Také akceptují jejich místní označení „Cigáni“, i když toto slovo má hanlivý význam a v oficiálním jazyku bylo nahrazené výrazem „Romové“. Tamější Romové jsou segregováni od okolní společnosti fyzickými a sociálními bariérami, které jsou zakořeněné v místní ideologii a upevňovány pravidly a konvencemi připomínající apartheid (Scheffel, 2005, s 37 - 38). V obci Svinia byla vyzkoušena různorodá řešení, bohužel z velké části zatím bezúspěšně. Ukazuje se, že není možná změna, pokud ji cílová skupina odmítá. Ačkoliv je situace v obci Svinia výjimečně problematická a nemůže sloužit jako model pro generalizaci vztahů mezi romskou minoritou a českou majoritou, přesto věřím, že může obohatit pohled i mého terénního výzkumu.

Druhá práce „Rómske osady na východnom Slovensku z hľadiska terénneho antropologického výskumu“ je také velice inspirativním projektem a je zřejmě svým rozsahem nejdůležitějším výzkumem v této oblasti po roce 1989. Tato publikace je sborníkem vybraných výsledků projektu „Monitoring situace romských osad na Slovensku 1999 – 2005“. Jedná se o komplexní popis situace romských osad v kontextu sociálním, historickém, ekonomickém a právním. Výzkum zachycuje život v romských osadách, vzájemné vztahy uvnitř romských osad, komunit a rodin, ale také vztahy s majoritou a obcemi. Dále se věnuje sociálně – ekonomické struktuře, problematice migrace atd. Pro tuto práci je příznačné, že nehodnotí, nepředkládá nějaké závěry, ale zachycuje problematiku z mnoha úhlů pohledu, otevírá diskusi i v kontroverzních otázkách, polemizuje. Také je třeba ocenit emocionálně neutrální pohled na danou problematiku. Monitoring vychází ze sociální a kulturní antropologie. Výzkum vycházel především

z metody zúčastněné pozorování, která je doplněná biografickou a genealogickou metodou, také metodou řízeného rozhovoru (Hirt, Jakoubek, 2008a, s. 3 – 39).

Dále existují různé výzkumné studie o vztazích mezi romskou minoritou a českou majoritou, které jsou zaměřené na městské prostředí či zkoumají problematiku z kvantitativního hlediska. Jedním z výzkumných šetření na téma vztahů mezi Romy a majoritou v městském prostředí je kvantitativně-kvalitativní studie realizovaná v deseti lokalitách v roce 2001, o které pojednává Pavel Navrátil a kol. v knize „Romové v české společnosti“ (2003). Tato výzkumná studie vychází z komunitního přístupu, který vnímá jako východisko pro poznání skutečné podoby soužití romské minority s majoritou. Důležitým poznatkem z výzkumného šetření je: „V České republice existují podstatně rozdílné situace v postavení romské minority a v úrovni soužití majority a romské minority z hlediska jednotlivých typů měst“, čímž se potvrdil předpoklad, že v soužití romské minority a majority existují významné rozdíly podle komunit (Navrátil a kol., 2003, s. 95). V sociálně antropologickém časopisu „Lidé města“ byl v roce 2014 zveřejněn Pilotní výzkum v etnografii – bariéry v interakci mezi Romy a majoritou, kde se autor snaží uchopit romskou identitu a identifikaci (Vavroch, 2014).

Otázka vzájemného soužití romské menšiny s ostatními obyvateli ČR je také zmapována například v průzkumu veřejného mínění z dubna 2013 s názvem „Romové a soužití s nimi očima české majority“, kde jsou vidět negativní tendence těchto vztahů. Z výsledků vyplývá, že soužití Romů a ostatních obyvatel je vnímáno výraznou částí společnosti jako problematické. Vzájemné vztahy označilo 87 % respondentů jako špatné, z toho 36 % dokonce za „velmi špatné“. Naopak pouze 9 % dotázaných hodnotí soužití jako dobré. V tomto šetření byly hodnoceny vztahy Romů a majority v ČR nejhůře za celou dobu realizace výzkumů na toto téma (CVVM, 2013). Také zpráva Střediska romských studií z roku 2013 s názvem „Většina Čechů nepovažuje Romy za přirozenou součást společnosti a chtějí se jich zbavit“ upozorňuje na vysokou míru nenávisti majority vůči Romům. Cílem zprávy je poukázat na příčiny a důsledky problematického soužití, která se dotýká celé společnosti (Středisko romských studií, 2013).

1.2 Terénní výzkum a výzkumný design

Svůj výzkum koncipuji jako kvalitativní studii, která zkoumá vzájemné vztahy z romského a majoritního pohledu, a snaží se o zachycení podoby každodenních vztahů. Výzkumným designem je zde terénní výzkum, který je známý také pod pojmy etnografický výzkum, etnografický design, etnografie atd.

Terénní výzkum je jedním ze základních typů výzkumů v kvalitativním přístupu (Miovský, 2010, s. 103) a nejvýznamnější metodou antropologie (Soukup, 2014, s. 77). Švaříček mluví o terénním výzkumu jako o etnografickém designu, který je založen na terénním zkoumání a skládá se zejména z rozhovorů, pozorování a analýzy různých dokumentů (Švaříček a kol., 2007, s. 126).

Michal Miovský uvádí základní charakteristiku terénního výzkumu takto: „Nejdůležitější charakteristikou výzkumného plánu terénního výzkumu je realizace výzkumu v prostředí, v němž se zkoumaný fenomén nebo určité cílové skupiny osob pohybují a žijí“ (Miovský, 2010, s. 104). Síla etnografického výzkumu spočívá v možnosti šít konkrétní způsob výzkumné interakce na míru prostředí a lidem, umožňuje ověřovat vzájemné porozumění či nepochopení, a tak se dobírat reálných informací. Výzkumník se stává součástí každodenního života respondenta, má možnost více poznat jeho denní rutinu, praktiky a potřeby (Švaříček a kol. 2007, s. 121). Snaží se pochopit názory, hodnoty a postoje jedinců či celé skupiny zkoumaných osob, což umožňuje výzkumníkovi především studium mezilidských interakcí (Švaříček a kol., 2007, s. 123).

Hlavním cílem terénního výzkumu je tedy zkoumání lidí v jejich přirozeném prostředí, v reálných vztazích, v každodenním životě i ve výjimečných životních situacích (Miovský, 2010, s. 103). Podle Hendla je cílem etnografického výzkumu získat holistický obraz o určité skupině lidí (Hendl, 2012, s. 115), popsat určitou kulturu či subkulturu, doplňuje Švaříček a kol. (2007, s. 124). Úkolem terénního výzkumu je detailní zachycení zkoumaného jevu a jeho proměn. Provádí se většinou opakovaně, trvá i několik let, používá se několik výzkumných metod. Výzkumník by měl pobývat v terénu po takovou dobu, aby ho respondenti a jejich společenství začalo vnímat jako určitou přirozenou

součástí prostředí, a aby se z velké části setřela hranice mezi vnímáním „my“ versus „oni“. Výzkumník sice zůstane cizincem po celý výzkum, ale míra jeho cizosti se může lišit i podle jeho rolí (Toncrová – Uhlíková, 2014, s. 14). Výzkumník poznává hlouběji strukturu prostředí, kde se zkoumaný fenomén nachází. Také odkrývá různé roviny významů, jež lidé dávají sobě i prostředí. Prostřednictvím analýzy těchto různých kontextů se snaží popsat, vysvětlit a interpretovat jednání lidí a jejich uvažování o daném problému (Miovský, 2010, s. 103). Výzkumník se snaží svojí přítomností v terénu překonávat sociální, kulturní či prostorové bariéry (Miovský, 2010, s. 104).

Podle Hendla (2012, s. 117 - 118) je etnografický výzkum charakteristický třemi znaky:

1. Delší pobyt v terénu je důležitý pro poznání sociálních praktik. Hammersley (1999, podle Hendl, 2012, s. 117) říká: „Etnograf se otevřeně nebo skrytě zúčastní každodenního života lidí po dlouhou dobu, pozoruje, co se děje, naslouchá, co se povídá, klade otázky a shromažďuje všechna různým způsobem dostupná data.“
2. Pružný plán výzkumu znamená, že výzkumník je schopný přizpůsobit se danostem situace, také dokáže přizpůsobit postup výzkumu a najít rovnováhu mezi úsilím shromažďovat data a nároky situace. Je potřeba používat všechny dostupné metody získávání dat – například zúčastněné pozorování, individuální rozhovory, rozhovory se skupinou, historické a aktuální dokumenty, fotografie a video (Hendl, 2012, s. 117 - 118).
3. Zaznamenávání je základem etnografické práce, jedná se o zaznamenávání pozorovaného, slyšeného a prožitého. Zápisy etnografického sledování představují určitou transformaci pozorovaného (Hendl, 2012, s. 118).

Etnografický výzkum je popisný (Hendl, 2012, s. 238) a měl by se vyznačovat podrobnou zprávou o prostředí a chování skupiny, kterou antropolog Clifford Geertz nazývá jako tzv. hustý popis. Takový popis by měl být interpretativní, měl by zachytit rozvíjející interpretaci v čase (Hendl, 2012, s. 118). Malinowski (1935, podle Stöckelová, Ghosh, 2013, s. 7) říká: „Pozorovatel by neměl fungovat jako automat, jako kombinace

fotoaparátu a záznamníku na výroky domorodců. Terénní výzkumník musí při pozorování neustále konstruovat, musí ustavovat vztahy mezi izolovanými daty a zkoumat, jak do sebe zapadají.“ Etnografie je totiž kreativní proces, kde se prolíná vytváření dat, teoretizace, reflexivita, sociální vztahy atd. Mělo by jít o intelektuální otevřenost a důraz na porozumění mnohoznačnosti, nikoli potvrzování či vyvrácení jednoznačných hypotéz (Malkki, 1997, podle Stöckelová, Ghosh, 2013, s. 7).

Terénní výzkum má mnoho variant. Můj výzkum vychází z etnograficky orientovaného terénního výzkumu, také se v jistých ohledech podobá akčnímu výzkumu. Akční výzkum podle Miovského (2010, s. 105) klade důraz na účel a dopad výsledků výzkumu na zkoumané osoby. Jeho cílem je podílet se na změnách praxe, být co nejvíce vztažen k potřebám praxe, ke konkrétním společenským problémům. Z tohoto úhlu pohledu má akční výzkum blízko k tzv. pomáhajícím profesím (Miovský, 2010, s. 105).

Jan Hendl popisuje rozdíl mezi tradiční etnografií a kvalitativním etnografickým výzkumem, který se zabývá skupinami přímo ve vlastní společnosti (Hendl, 2012, s. 115). Důraz je kladen na dokumentování každodennosti jedinců a na způsoby interakcí především pomocí pozorování a rozhovorů. Výzkumník se snaží porozumět tomu, co se děje ve skupině, často nemá na začátku výzkumu jasně definované hypotézy (Hendl, 2012, s. 116).

Podle Michala Miovského (2010, s. 106) by měla výzkumná studie splnit tyto základní požadavky:

1. Terén musí být výzkumníkovi přístupný, výzkumník musí zvážit formální a neformální překážky a rizika, která vyplývají z jeho vlastní výzkumné činnosti pro něho, jeho spolupracovníky a také účastníky výzkumu.
2. Výzkumník by měl mít možnost pohybovat se v terénu v roli výzkumníka, ale také v jiné roli, která odpovídá více přirozeným podmínkám terénu.
3. Výzkumník musí být připraven a proškolen, musí být schopen improvizace, také by měl být schopen udržet kritický odstup od realizovaného výzkumu.

4. Cíle výzkumníka musí být eticky obhajitelné, výzkumníkova práce má být prospěšná i zkoumaným osobám a výzkumník nesmí ohrozit nebo poškodit účastníky výzkumu svou výzkumnou činností (Miovský, 2010, s. 106 – 107).

Martin Soukup (2014, s. 63) s jistou dávkou zjednodušení říká, že v antropologii existují dva základní přístupy ke zkoumání a analýze sociokulturních jevů, které se nazývají etický a emický přístup (2014, s. 63). V etickém přístupu výzkumník zkoumá, popisuje a analyzuje činnosti, chování a myšlení respondentů. Výzkumník používá terminologický aparát příslušného vědního oboru, popisuje a analyzuje především skrze srovnávací metody, soustřeďuje se na popis zkoumaného objektu „zvenku“ (Toncrová – Uhlíková, 2014, s. 22). V emickém přístupu se snaží výzkumník pochopit pohled respondentů na svět, dívá se na zkoumané jevy z pozice zkoumaných jedinců či skupin. Výzkumník při interpretaci zkoumaných jevů používá koncepty, které jsou vytvořené přímo aktéry etnokulturních tradic. Pozoruje hodnoty, významy a symboly lidského chování (Toncrová – Uhlíková, 2014, s. 22). Můj terénní výzkum vychází především z emického přístupu, protože se dívám na vzájemné vztahy mezi obyvateli z pohledu respondentů.

Ačkoliv v určitých oblastech se teoretici etnografie rozcházejí, shodují se v názoru, že etnografování je z velké části záležitostí intuice a specifické sensibility (Cerwonka, Malkki, 2007, podle Stöckelová, Ghosh, 2013, s. 8). Dovednost etnografie je třeba trénovat *in vivo* (Myers, 2008, podle Stöckelová, Ghosh, 2013, s. 8). „Všichni, kdo se umějí divit a nahlížet na situace kolem sebe bez pohodlí samozřejmosti a danosti, jsou vlastně tak trochu terénními výzkumníky“ (Švaříček a kol., s. 113).

1.3 Fáze terénního výzkumu

Jednotliví autoři se liší v postupu výzkumu. Průběh terénního výzkumu je možné rozdělit podle Martina Soukupa (2014, s. 81) do těchto fází:

1. **Stanovení výzkumné otázky a určení lokality:** Jedná se o nejdůležitější předvýzkumnou etapu. Je důležité formulovat výzkumný problém, cíle a výzkumné otázky. Výzkumná otázka by měla být stanovena v době rešerše dostupné

literatury a výsledků dosud provedených výzkumů uskutečněných ve zkoumané tematické oblasti. Rešerše pomáhá také stanovit teoretická a metodologická východiska terénního projektu (Soukup, 2014, s. 81 – 82). K určení či definici terénu říká Miovský (2010, s. 108), že je potřeba shromáždit potřebné informace z dostupných materiálů, a také je důležitá otevřenost ke změně chápání terénu, protože někdy je potřeba rozšířit či zúžit zkoumaný terén atd. (Miovský, 2010, s. 108).

- 2. Určení zdrojů etnografických dat a postup jejich získávání:** Sběr dat v terénu musí být promyšlený a systematický. Předem se musí stanovit, jaká data je potřeba získat k řešení otázky. Souvisí to také s operacionalizací výzkumné otázky či hypotézy, kdy abstraktní pojmy přechází do pozorovatelných či měřitelných proměnných (Soukup, 2014, s. 82).
- 3. Příprava na terénní výzkum:** Před realizací terénního výzkumu jsou potřebné určité kroky. Je třeba znát jazyk komunity, relevantní literaturu k tématu, případně získat potřebná povolení, podstoupit lékařské prohlídky či preventivní očkování (Soukup, 2014, s. 82).
- 4. Pobyt v terénu a sběr etnografických dat:** Průběh terénního výzkumu se řídí podmínkami, které panují v terénu (Miovský, 2010, s. 104). Ideálně by se měl průběh výzkumu odvíjet od promyšleného harmonogramu a strategie. Avšak Martin Soukup upozorňuje, že ne vždy události jdou podle plánu, můžou přijít různé komplikace a problémy. Antropolog se může setkat s kulturním šokem, jazykovou bariérou, nedostatkem vhodných informátorů atd. (Soukup, 2014, s. 82).
- 5. Postup při analýze a interpretaci dat:** Je potřeba vybrat vhodné analytické nástroje, které vychází z cíle výzkumu a dat. Vhodný výběr těchto nástrojů je předpokladem převedení empirických dat do odborných koncepcí a poznatků (Soukup, 2014, s. 82 – 83).

6. Zveřejnění výsledků: Antropologové tradičně psali monografické studie o zkoumaných kulturách (Soukup, 2014, s. 83).

Postup mého terénního výzkumu vychází z těchto jmenovaných fází, kterým se podrobně věnuji v dalších kapitolách práce.

1.4 Výzkumné téma a cíle

Téma terénního výzkumu má většinou praktický charakter a výzkumný cíl vychází z praktických společenských problémů, inklinuje k řešení praktických otázek (Miovský, 2010, s. 104). Úkolem terénního výzkumu je detailní zachycení zkoumaného jevu a jeho proměn (Toncrová – Uhlíková, 2014, s. 14).

Tématem mého terénního výzkumu je vztah mezi Romy a majoritou ve venkovském prostředí, (kdy předmětem výzkumu je vztah mezi dvěma kulturami – českou a romskou). Hlavním cílem mého výzkumu je zmapování sousedských vztahů mezi majoritou a romskou minoritou ve zkoumané lokalitě pomocí terénního výzkumu. Dílčími cíli je porozumění různým faktorům – například kulturním, sociálním, psychologickým, ekonomickým aj., které ovlivňují tyto vztahy a také hledání řešení či vhodných strategií ke zlepšení vztahů mezi Romy a majoritou. Cílem není generalizovat tyto vztahy pro celé české prostředí, ale porozumět vztahům v této jedné vesnici.

1.5 Výzkumné otázky

Podle Michala Miovského jsou u terénního výzkumu časté obecně znějící výzkumné otázky, což je dané i nižší úrovní strukturovanosti terénního výzkumu (Miovský, 2010, s. 103). Na svoji hlavní výzkumnou otázku, která je obecnějšího charakteru, se snažím odpovědět pomocí dílčích výzkumných otázek.

Hlavní výzkumná otázka

- Jaké jsou vztahy mezi obyvateli – romskou a majoritní komunitou - v dané lokalitě?

Díličí výzkumné otázky

- Jak je možné vymezit romskou a majoritní komunitu v této lokalitě?
- Jaký je vzájemný obraz romské a majoritní komunity?
- Jaké interakce vznikají mezi obyvateli a uvnitř těchto komunit?
- S jakými negativními a pozitivními interakcemi mají obyvatelé zkušenost?
- Jakým způsobem mluví respondenti o soužití obyvatel?
- Jak hodnotí respondenti život v obci?
- Jaká je sociálně-ekonomická situace lokality?
- Jaká je historie a vývoj soužití obyvatel?
- Jaký vliv má vzdělání na soužití obyvatel?
- Jaký vliv má religiozita na soužití obyvatel?
- Jaké strategie řešení soužití obyvatel uvádějí respondenti?

1.6 Výzkumný terén a jeho výběr

Podle Eriksena je dnes běžné, že antropologové zkoumají jevy ve společnosti, kde žijí (Eriksen 2008, s. 45). Ve svém terénním výzkumu se zabývám vztahy mezi romskou a majoritní komunitou v české společnosti.

Výzkumným terénem je obec Lhota, na výzkumu se také podílela nedaleká obec Petrovice. Tyto názvy jsou fiktivní z důvodu zajištění anonymity respondentům. Obec

Lhota má zhruba 850 obyvatel, z toho přibližně 30% tvoří Romové. Malé procento Romů žije v obci již několik desítek let, ale velká část Romů přišla do obce v roce 2002, kdy v nedalekém městě bylo zrušeno romské ghetto. Tito romští občané byli posláni do různých lokalit, velká část z nich přišla právě do obce Lhota. Vysoký počet Romů se podle místních obyvatel podílí na špatných vztazích mezi obyvateli z majoritní komunity a romské komunity. V průběhu 2012 – 2014 se odehrálo několik incidentů a konfliktů mezi obyvateli obce – například došlo k pochodu neonacistů obcí, nebo k fyzickému napadení ženy z majority skupinkou romských žen atd. Etnická příslušnost v této obci příliš nepodmiňuje charakter bydlení, Romové žijí v rodinných domech stejně jako majoritní obyvatelé, tedy ne v ghettu.

S venkovským prostředím je v této oblasti spojen problém zdvojení mechanismů sociálního vyloučení, kdy Romové bydlí ve vesnicích, které jsou samy o sobě ve vysokém riziku sociálního vyloučení, protože se jedná o hůře dostupná místa s nedostatkem pracovních příležitostí atd. (Nezisková organizace, nedatováno).

Výzkumná lokalita byla vybrána na základě doporučení jako příklad soužití obyvatel vesnice s vysokým počtem Romů. Výsledky výzkumu však není možné zobecnit jako obecný pohled na vztahy mezi Romy a majoritou, protože se jedná o kvalitativní výzkum v jedné lokalitě.

1.7 Výzkumný vzorek a jeho výběr

Spolupráce s tzv. informátory neboli konzultanty či spolupracovníky je podstatnou součástí terénního výzkumu v antropologii (Soukup, 2014, s. 97). Informátora je možné charakterizovat jako příslušníka kultury, který má co říci k vybranému předmětu výzkumu. S informátorem vede výzkumník etnografický rozhovor po delší období, aby získal popis sociální a kulturní skutečnosti (Tremblay, 1957, podle Soukup, 2014, s. 99). Účastníci terénního výzkumu jsou v roli rovnoprávných partnerů (Miovský, 2010, s. 104). Martin Soukup zdůrazňuje: „Je třeba mít vždy na paměti, že spolupracovník v terénu není

automatem na etnografická data, jádro terénního výzkumu vždy spočívá v osobním setkávání lidských bytostí (Soukup, 2014, s. 98).

Důležitou postavou může být i tzv. klíčový informátor, který má široký rozhled a kompetence o tématu výzkumu (Soukup, 2014, s. 97). Podle Martina Soukupa úspěch výzkumu je závislý převážně na osobnostních vlastnostech a životních zkušenostech informátorů, jejich schopnosti formulovat a sdělovat názory, stanoviska a vědomosti (Soukup, 2014, s. 98). Informátor by měl být v ideálním případě nestranný při poskytování informací, ochotný ke spolupráci, schopný srozumitelně komunikovat, měl by mít znalosti o daném tématu i díky své specifické roli ve zkoumané komunitě (Marc-Adélarde Tremblay, 1957, podle Soukup, 2014, s. 98 – 99). V mém výzkumu se mi takovým informátorem stala paní hostinská, která mi poskytla azyl v průběhu terénního výzkumu a mnoho důležitých informací k tématu.

Kritériem výběru výzkumného vzorku bylo bydliště či blízký vztah ke zkoumané lokalitě, povědomí o tamější situaci a vztazích mezi lidmi, ochota spolupracovat na výzkumu a schopnost srozumitelně komunikovat. Nezáleželo na věku, pohlaví, etnicitě. Výzkumným vzorkem byli občané z romské a majoritní komunity, kteří žili nejčastěji v sousedství. Přibližný počet respondentů byl 40, z toho majoritní komunita zaujímal 25 respondentů, romská komunita 15 respondentů, počet žen byl 19 a počet mužů 17, na výzkumu se také podílelo asi 5 dětí. Seznam respondentů je uveden v závěru práce.

K výběru výzkumného vzorku byly použity různé metody. Respondenti byli vybráni nejdříve na základě metody záměrného/účelového výběru, kdy byli cíleně vyhledáváni podle určitých vlastností – například příslušnosti k určité sociální nebo jiné skupině (Miovský, 2010, s. 135). Poté byla použita metoda sněhové koule, tzv. snowball - tedy doporučení na základě již zkoumaných jedinců (Hendl, 2005, s. 154). Také jsem vycházela z metody příležitostného výběru, která využívá příležitostí k získání účastníků výzkumu (Miovský, 2010, s. 134), například jsem oslovila kolemjdoucí. K prvním respondentům jsem se dostala díky doporučení od pracovníků neziskové organizace A působící v dané oblasti, kteří mi dali tipy na známé osoby obce – z romské i majoritní komunity. Postupně jsem získávala kontakty na další občany.

Jako výzkumnice jsem se snažila přizpůsobit se respondentům způsobem řeči – například nespisovná řeč, verbální komunikace aj. Určitá jazyková bariéra byla způsobena romštinou. Respondenty jsem vždy požádala o souhlas k participaci na výzkumu a ujistila je o anonymitě. Snažila jsem si udržet neutrální postoj, dávat si pozor na zatažení do místních sporů a vměšování do mezilidských vztahů.

1.8 Průběh výzkumu

Terénní výzkum je stálým procesem divení se a přiznávání vlastní neznalosti (Švaříček a kol., 2007, s. 115). Podle Švaříčka a kol. (2007, s. 113) stojí na začátku zkoumání většinou zvědavost. „Etnograf musí zcizit důvěrně známé, považovat to za neznámé a snažit se porozumět procesu, který vedl k dané formě života“ (Hendl, 2012, s. 116). Výzkumník by měl pobývat v terénu po takovou dobu, aby ho respondenti a jejich společenství začalo vnímat jako přirozenou součást prostředí, a aby se z velké části setřela hranice mezi vnímáním „my“ versus „oni“ (Toncrová – Uhlíková, 2014, s. 14).

Terénní výzkum byl započat na podzim roku 2012 a ukončen byl v březnu 2015, tedy probíhal dva a půl roku. Na podzim roku 2012 jsem poprvé navštívila lokalitu s komunitním pracovníkem neziskové organizace A, který mě předal základní informace o obci a tamější problematice. Navštívila jsem s ním několik rodin, díky čemuž jsem měla možnost dozvědět se více a také získat větší jistotu při pohybu v terénu.

Můj vlastní výzkum byl započat v létě roku 2013, kdy jsem v obci Lhota pobývala přibližně dva týdny, a mohla tak sledovat situaci na vlastní oči. První dny výzkumu jsem se snažila postupně seznamovat s prostředím a obyvateli obce, čas jsem trávila především v místní hospodě seznamováním s obyvateli, nebo jsem se procházela po vesnici, potkávala se s místními obyvateli a postupně jsem navazovala kontakt. Po potřebném sžití s terénem a zdejšími lidmi jsem začala získávat data podle plánu a potřeb mé studie. Miovský (2010, s. 108) uvádí, že je vhodné s odstupem času uplatnit techniky kontroly a tím zvyšovat validitu výzkumu. Terén jsem poté navštívila několikrát s určitým časovým odstupem. Na podzim roku 2013 jsem do lokality zavítala dvakrát. Během roku 2014 –

2015 jsem byla s lokalitou v blízkém kontaktu díky spolupráci s tamní neziskovou organizací. Poslední rozhovor jsem uskutečnila v březnu 2015 s místním panem starostou.

Při výzkumu v terénu jsem byla často někým doprovázena. Jak již bylo zmíněno, na první návštěvě obce Lhota jsem byla s terénním pracovníkem. Počátky výzkumu jsem trávila s kamarádkou a spolužačkou v jedné osobě. Jednu víkendovou návštěvu jsem podnikla s kamarádkou a spolubydlící v jedné osobě. Byla jsem ráda za jejich přítomnost. Bylo mi s nimi dobře po lidské stránce, necítila jsem se sama a výzkum byl díky nim mnohem příjemnější a veselejší. Také jsem byla ráda za jejich případné rady, připomínky či zpětnou vazbu k výzkumu, kterou mi dávaly například k proběhnutým rozhovorům s respondenty atd. Vzhledem k tomu, že jsem lokalitu navštívila mnohokrát sama a výzkum byl mojí vlastní prací, píši výzkumnou zprávu ze svého pohledu, tedy v 1. osobě jednotného čísla.

Důležitým zázemím v průběhu mého výzkumu pro mě bylo prostředí místního hostince. Tamější paní hostinská mi poskytla „azyl“, mohla jsem přespávat u ní na zahradě a jednou na podzim roku 2013 mě a kamarádku nechala přespát v jednom volném pokoji, protože venku již bylo chladno a nevlídno. Během terénního výzkumu jsem v hostinci strávila hodně času, protože tam jsem měla možnost setkat se s místními a dozvědět se spoustu zajímavých informací o vztazích mezi obyvateli. Často jsem se tak dostala k datům přirozenou a neformální cestou, například posezení u piva či příprava romské hostiny bylo pro mě obohacím.

1.9 Metody a techniky sběru dat

V sociální a kulturní antropologii představuje metoda promyšlený postup, který se snaží o sběr a následné zpracování etnografických dat. Technika je konkrétní nástroj, jehož prostřednictvím výzkumník získává cílevědomě etnografická data, tedy různorodé údaje o způsobu života příslušníků určité kultury či komunity. Tato data výzkumník přetváří v informace v procesu analytickém (Soukup, 2014, s. 77).

Michal Miovský rozděluje zdroje dat na dvě skupiny. První skupina tvoří hlavní část zdrojů pro analýzu, je tvořena daty vznikající přímo v terénu, přímým kontaktem s lidmi a prostředím. Patří zde například poznámky z terénu, audiozáznam, fotografie a další. Druhá skupina zdrojů dat má spíše sekundární funkci, slouží k triangulaci a dalším metodám kontroly validity. Patří sem jakékoli doplňující údaje, jež ověřují nebo doplňují data z terénu, například deníky, korespondence aj. (Miovský, 2010, s. 106).

Murphy se zamýšlí nad problémem heterogenity pozorované skupiny. Říká, že heterogenita skupiny může vést antropology k použití statistické techniky a metody podobné jako v sociologii. Avšak upozorňuje, že antropologové se od sociologů odlišují holistickým přístupem, snaží se prozkoumat celostní způsob života vybrané skupiny (Murphy, 2008, s. 222). Romská komunita v mém terénním výzkumu také nebyla homogenní, avšak nepoužívala jsem statistické metody. Snažila jsem se o celostní pohled na komunitu a heterogenitu jsem vnímala jako obohacující.

Metody sběru dat jsou specifické postupy poznávání určitých jevů, které výzkumník používá s cílem poznat, jak lidé interpretují a vytvářejí sociální realitu (Švaříček a kol., 2007, s. 142). Jak uvádí Švaříček a kol. (2007, s. 208) hlavními daty při realizaci výzkumu jsou přepisy rozhovorů, záznamy z pozorování, různorodé dokumenty atd. Říká, že je potřeba dát si pozor na nekritické přejímání tvrzení respondentů, může pomoci triangulace či jiné techniky (Švaříček a kol., 2007, s. 208). Zúčastněné pozorování, hloubkový rozhovor, terénní poznámky, určité dokumenty jsou hlavními metodami sběru dat tohoto terénního výzkumu.

Zúčastněné pozorování

Zúčastněné pozorování je stěžejní metodou terénního výzkumu (Miovský, 2010, s. 104) a je považováno za klíčovou antropologickou techniku (Soukup, 2014, s. 93).

Zúčastněné pozorování popisuje Martin Soukup takto: „Spočívá v přímé nezprostředkované účasti antropologa na životě studované komunity, kdy probíhá informální sběr etnografických dat při osobní účasti na přirozeně probíhajících kulturních

jevech a sociálních situacích a procesech“ (Soukup, 2014, s. 93). Roman Švaříček definuje zúčastněné pozorování jako „dlouhodobé, systematické a reflexivní sledování probíhajících aktivit přímo ve zkoumaném terénu s cílem objevit a reprezentovat sociální život a proces“ (Švaříček a kol., 2007, s. 142). Při zúčastněném pozorování se antropolog pohybuje v terénu, pozoruje dění kolem sebe, hovoří s lidmi, které potkává a zapojuje se do běžných činností (Murphy, 2008, s. 219). Zúčastněnost pomáhá výzkumníkovi vstoupit do dění a pozorování přináší specifický druh reflexe (Stöckelová, Ghosh, 2013, s. 130). Během zúčastněného pozorování dochází stále k interakci mezi výzkumníkem a pozorovanými účastníky výzkumu, protože není možné nekomunikovat (Watzlawick, 2000, podle Švaříček a kol., 2007, s. 144).

Malinowski k zúčastněnému pozorování napsal: „Občas je pro etnografa dobré odložit fotoaparát, blok a tužku a připojit se k tomu, co se právě děje. Může se účastnit her domorodců, návštěv a procházek, posadit se, poslouchat a podílet se na jejich rozhovorech“ (Malinowski, 1922, podle Soukup, 2014, s. 93). S tímto postřehem souhlasím, i když někdy bylo opravdu náročné odložit sešit s poznámkami. Uvědomovala jsem si však, že je lepší zapojit se přirozeně do života komunity a nejen se stále snažit získávat data. K nenucenému sblížení s respondenty přispěla například naše společná stolní hra v hostinci. Nebo jsme se „jen“ procházela po vesnici a pozorovala v klidu okolní dění. Data, která jsem získala zúčastněným pozorováním a účastí na každodenních aktivitách v lokalitě, přinesla důležité informace pro analýzu dat, sloužila k popisu jednání pozorovaných a lepšímu pochopení tamější situace.

Získaná data ze zúčastněného pozorování je potřeba vždy ověřit pomocí rozhovorů, protože samotné pozorování může vést k nepřesným či chybným závěrům při interpretaci dat (Toncrová – Uhlíková, 2014, s. 24). Roman Švaříček k tomu říká: „Z rozhovorů získáváme témata pro pozorování a pozorování dává hloubku a oporu pro otázky rozhovoru“ (Švaříček a kol., 2007, s. 158). Metodu zúčastněného pozorování jsem ve svém terénním výzkumu propojovala s metodou hloubkového rozhovoru.

Rozhovor

Rozhovor je spolu s pozorováním nejrozšířenější metodou výzkumu etnokulturních tradic (Toncrová – Uhlíková, 2014, s. 24). „Etnografické interview lze vymezit jako více či méně cílevědomou a řízenou komunikaci mezi antropologem a informátorem“ (Soukup, 2014, s. 99).

Podle struktury otázek se rozhovor dělí na strukturovaný - standardizovaný, polostrukturovaný - polostandardizovaný, nestrukturovaný - nestandardizovaný (Toncrová – Uhlíková, 2014, s. 25). Martin Soukup (2014, s. 101) přidává k těmto rozhovorům ještě *neformální rozhovor*, který je vedený při vhodné příležitosti a vyznačuje se volným povídáním se zájmem o téma nebo o osobu. *Strukturovaný rozhovor* je veden na základě předem stanoveného scénáře, podle připravených otázek (Soukup, 2014, s. 101). *Polostrukturovaný rozhovor* má připravená témata pro rozhovor, ale interview má z velké míry volný průběh (Soukup, 2014, s. 101). *Nestrukturovaný rozhovor* je častým typem etnografického interview. Výzkumník se drží témat, jež ho zajímají, ale jinak průběh neřídí ani nekontroluje nijak formálně (Soukup, 2014, s. 101). Výzkumní si u nestrukturovaného rozhovoru připraví pouze základní okruh otázek, ale zbytek přizpůsobuje aktuální situaci a průběhu rozhovoru (Toncrová – Uhlíková, 2014, s. 25).

Nejběžnější metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu je hloubkový rozhovor, jehož hlavní typy jsou polostrukturovaný a nestrukturovaný rozhovor. Proces získání dat prostřednictvím hloubkového rozhovoru se skládá z výběru metody, přípravy rozhovoru, průběhu vlastního dotazování, přepisu rozhovoru, reflexe rozhovoru, analýzy dat a psaní výzkumné zprávy (Švaříček a kol., 2007, s. 160).

Ve svém terénním výzkumu jsem používala nejčastěji rozhovory polostrukturované a nestrukturované, výjimečně strukturované. Polostrukturovaný rozhovor mi byl nejbližší, protože nabízí možnost i určité improvizace, není svazující kvůli systematicky řazeným otázkám, a přitom je možné držet se určité osnovy. To odpovídá také pohledu Hendla (2005, s. 174), podle kterého má tak výzkumník možnost formulovat otázku podle dané situace a současně tento způsob pomáhá udržet zaměření rozhovoru. V průběhu svého výzkumu jsem pracovala s interkulturní komunikací, která je podle Martina Soukupa

jedním z úskalí vedení etnografického interview (Soukup, 2014, s. 99). Ve svém terénním výzkumu jsem se setkávala s příslušníky především dvou kultur – romské a české.

Všechny rozhovory se odehrávaly v přímém kontaktu, takže interakce s respondenty byly nejen verbální ale i nonverbální. Většina rozhovorů se uskutečnila doma u respondentů nebo před jejich domem či na ulici. U rozhovorů tak bylo často přítomno více lidí – např. rodinných členů, sousedů, pobíhajících dětí atd. Díky tomu jsem měla možnost pozorovat běžný život ve vesnici a k otázce se vyslovilo i více lidí. Rozhovory byly vedeny s občany vesnice, odborníky - například sociálními pracovníky neziskových organizací a dalšími zainteresovanými subjekty se vztahem k této lokalitě. Dotazování proběhlo méně problémově, než jsem očekávala. Některé rozhovory jsem se svolením respondentů nahrála na diktafon. Tam, kde mi nebyl dán souhlas k nahrávání, zapisovala jsem rozhovor a dělala terénní poznámky.

Terénní poznámky

Každý terénní antropolog by měl mít u sebe „tužku a papír“, protože terénní poznámky jsou důležitým způsobem zaznamenávání dat. „Vedení poznámek a záznamů tvoří samotný základ antropologické práce“ (Soukup, 2014, s. 89). Vlastní poznámky a reflexe jsou pro výzkumníky potřebnou součástí každého kvalitativního výzkumu (Švaříček a kol., 2007, s. 144). Terénní deník se vede nezávisle na jiných typech záznamů, které si výzkumník zpracovává, a které tvoří ucelený soubor etnografických dat, na kterých antropolog provádí analýzu a následnou interpretaci.

Během výzkumu jsem si vedla terénní deník, z něhož jsem čerpala při analýze dat. Zaznamenávala jsem do něho atmosféru během zkoumání, kontext situace či celý rozhovor, pokud nebylo možné nahrávat rozhovor na diktafon. Postihnout sdělení v jeho celistvosti bylo někdy dosti náročné, na druhou stranu zpracování rozhovoru bylo rychlejší. Také jsem si do terénního deníku zapisovala subjektivní pocity o respondentovi.

Triangulace

Hlavními daty při realizaci výzkumu jsou přepisy rozhovorů, záznamy z pozorování a různorodé záznamy. Je potřeba dát si pozor na nekritické přejímání tvrzení respondentů, čemuž může pomoci triangulace či jiné techniky (Švaříček a kol., 2007, str. 208). Triangulací je zde myšlena kombinace různých metod, které se uplatňují při zkoumání určitého jevu. Jedná se také o označení postupů pro obohacení a doplnění výsledků. Metoda triangulace umožňuje dívat se na data z více perspektiv (Hendl, 2012, s. 147). Hendl (2012, s. 148) upozorňuje, že v etnografickém výzkumu má speciální význam tzv. datová triangulace, kde se jednotlivé metody kombinují *ad hoc*. Tato triangulace je nazývána jako implicitní (Hendl, 2012, s. 148). Kromě verbálních dat, jako jsou rozhovory, nabývají na významu vizuální data jako například videozáznamy, fotografie, elektronická data z internetu aj. Všechna tato data je možné použít jako samostatné zdroje poznání k triangulaci verbálních dat (Denzin, 1989, podle Hendl, 2012, s. 147). Ve svém terénním výzkumu jsem využívala možností, které nabízí triangulace.

1.10 Etika výzkumu

Jak již bylo zmíněno, při výzkumu je potřeba mít na paměti etické otázky a můžou se objevit i určitá dilemata.

Podle Miovského (2010, s. 277) je potřeba uvažovat o etických pravidlech minimálně ve třech základních rovinách, kdy první je vliv výzkumníka na výzkumné pole a jeho zpětné ovlivňování polem, druhá rovina je ochrana účastníků výzkumu a třetí rovinou je ochrana výzkumníka či výzkumníků.

Jan Hendl (2005, s. 155) zdůrazňuje tyto etické zásady:

- **Informovaný souhlas:** je potřeba získat tzv. informovaný nebo poučený souhlas od participanta výzkumu, aby byl informovaný o všech okolnostech výzkumu, a souhlasil se svou participací na výzkumu, nezletilé osoby nemůžou dát informovaný souhlas.

- **Zatajení informace:** pokud během výzkumu dojde k situaci, kdy je nutné zatajit nějaké informace, je třeba participanty na konci výzkumu s těmito okolnostmi seznámit.
- **Svoboda odmítnutí:** participantům je třeba sdělit, že mohou kdykoli ukončit svoji participaci na výzkumu.
- **Problém anonymity:** identita účastníků by v ideálním případě neměla být výzkumníkům známa. Tuto podmínku však často nelze splnit, a tak identita participantů nesmí být prozrazena alespoň třetí straně.

Téma etiky výzkumu v oblasti antropologie a etnologie je soustředěno především na otázku skrytého pozorování nebo záznam rozhovorů bez souhlasu dotazovaného. Díky této diskutabilní výzkumné technice je totiž možné získat mnoho hodnotných informací, avšak nese to s sebou určité následky, například uzavření terénu pro další studium aj. Je potřeba vždy velmi zodpovědně zvážit motivy, které nás vedou k takovému způsobu získávání dat. Platí obecně potřeba srozumitelného seznámení respondenta s výzkumným projektem, jeho smyslem a cílem, případně i postupem (Toncrová – Uhlíková, 2014, s. 19).

Základní etické otázky upravuje Etický kodex České asociace pro sociální antropologii, který vychází z Etického kodexu výzkumných pracovníků Akademie věd České republiky. Jsou zde rozebrány obecné zásady, zásady výzkumné práce, zásady zveřejňování poznatků a výsledků, zásady chování ke studentům a spolupracovníkům, zásady pro posuzovatelskou, hodnotící, oponentskou a expertní činnost, postup při řešení sporných etických otázek (CASA, nedatováno). Americká antropologická asociace přijala nový etický kodex, který oproti předchozímu zdůrazňuje více transparentnost a korektnost. Tento nový kodex je postaven na sedmi pilířích: neuškodit; být otevřený a poctivý ohledně vlastní antropologické práce; získat informovaný souhlas a potřebná povolení; harmonizovat protichůdné etické závazky ke spolupracovníkům a dotčeným stranám; činit výstupy přístupnými; chránit a uchovat záznamy; zachovávat zdvořilé a morální profesní vztahy (Soukup, 2014, s. 136).

V průběhu výzkumu jsem se snažila uvědomovat si etické zásady a brát na ně ohled. Jako výzkumnice jsem se snažila ujasnit si, jakou roli ve výzkumu sehrávám a také, že výzkum nesmí být manipulací s respondenty, kteří by se zredukovali na pouhé zdroje dat. S obyvateli vesnice jsem postupně navázala kontakt a rozhovory jsem vždy nahrávala se souhlasem dotazovaných. Etickým dilematem však pro mě bylo, do jaké míry mám respondentům objasnit vlastní výzkum a jeho cíle, protože jsem se v závislosti na tom obávala zkreslení a změny kvality dat při výpovědi respondentů. Snažila jsem se respondenty seznámit se svým výzkumem a poskytnout jim pravdivé informace. Své působení v terénu jsem se snažila neustále reflektovat a výzkum hodnotit, zda nepřekračuji stanovené cíle a hranice. Během rozhovoru jsem se snažila vnímat, že se vzájemně s respondentem stále ovlivňujeme, že interakce mezi námi není jednostranná. Snažila jsem se působit jako výzkumnice důvěryhodně, naslouchat druhému, vybudovat si respekt a zároveň vystupovat jako partner. Během výzkumu jsem řešila otázku anonymity respondentů výzkumu, kterou jsem se snažila ošetřit tím, že jsem změnila jména lidí, míst atd.

1.11 Bariéry výzkumu

S výzkumem samozřejmě souvisí i určité problémy a mohou se vyskytnout rizika či překážky. Před zahájením výzkumu jsem se dost obávala, že by mohl nastat problém s mojí neutralitou, za kterou jsem si stála. Zvažovala jsem, jak mě budou vnímat občané vesnice, když budu vést rozhovory jak s romskými občany, tak s občany z majority, zda nebudou čekat, že se budu zastávat jedné či druhé strany. K takovým situacím však docházelo pouze výjimečně. Pokud k této situaci došlo, snažila jsem se o deklarování své hodnotové neutrality a dávání najevo, že zde nejsem rozhodčím ani soudcem, a nebudu stranit žádným zájmům. Problém občas byl s horší domluvou s respondenty, kdy na sjednanou schůzku zapomněli, byli nedochvilní nebo si plánovaný rozhovor zkrátka rozmysleli. Mrzelo mě například nečekané zrušení setkání Romů, na které jsem byla pozvána. Většinou se našlo nějaké alternativní řešení. Často se také stávalo, že jsem rozhovor nemohla nahrávat na diktafon, protože si to respondenti nepřáli, a tak jsem si

musela dělat poznámky a pamatovat si více informací. Nakonec se však ukázalo, že to není úplně na škodu, protože jsem se aspoň více soustředila, a zapsala jsem si podstatné údaje. Nevýhodou však u takových poznámek je samozřejmě větší pravděpodobnost zkreslení, možnost vynechání i důležitých informací.

1.12 Analýza a interpretace dat

Tato poslední kapitola první části pojednává o třídění, zpracování či vyhodnocování dat. Etnografický výzkum často pracuje s velkým objemem písemných dokumentů různorodého původu (Hendl, 2012, s. 239). Etnografie se odlišuje od ostatních kvalitativních designů způsobem zpracování dat, kdy cílem je detailně a věrohodně popsat způsob života určité skupiny lidí. Snaží se pochopit názory, hodnoty a postoje jedinců či celé skupiny zkoumaných osob, což umožňuje výzkumníkovi především studium mezilidských interakcí. Analýza je podobná interpretaci, kdy výzkumník pořizuje množství deskriptivních záznamů a snaží se dát nějaký význam a smysl jednotlivým zjištěním (Švaříček a kol., 2007, s. 123).

Postup analýzy etnografických dat není přesně daný. Analýza přispívá k triangulaci výsledků, které jsou získané pomocí rozhovorů a pozorování (Hendl, 2012, s. 239). Ke zpracování etnografických dat jsou potřebné tři kroky. Patří zde popis kultury zkoumané skupiny, analýza témat studované skupiny a interpretace jednotlivých významů v datech (Wolcott, 1989, podle Hendl, 2012, s. 239). Systematická analýza má začínat čtením terénních poznámek s cílem nalézt podporu pro hypotézy nebo navrhnout nové hypotézy. Vlastní myšlenky je třeba fixovat díky novým poznámkám, jež propojujeme s daty vhodným systémem označení. Často je snahou vyvinout teorii pro objasnění pozorovaných fenoménů pomocí vytvoření nových kategorií a hledání vztahů mezi nimi. Používá se technika „nepřetržité porovnávání“, kde neustále sledujeme relevanci dat k navrženým kategoriím (Hendl, 2012, s. 239). Při analýze získaných dat používám techniku otevřené kódování, kterou využívám především k analýze rozhovorů. Výzkum rozdělují na jednotlivé kategorie, pomocí kterých se snažím odpovědět na výzkumné otázky. Tyto kategorie zpracovávám v následující druhé části diplomové práce.

2 Výsledná část výzkumu

Druhá část diplomové práce zpracovává výsledky výzkumu, tedy výzkumnou zprávu. Kapitoly jsou rozdělené na základě kategorizace při kódování dat. Vzniklo tak sedm hlavních kategorií, kam patří: život v obci, historie soužití, místní obyvatelé, vzájemné interakce obyvatel, vzdělání a její vliv na vztahy, religiozita a její vliv na vztahy, pohledy na možná řešení. Data vycházejí především z rozhovorů, ze zúčastněného pozorování, z terénních poznámek a z jiných dokumentů.

Ve výzkumné zprávě jsou určitá slova zakódovaná z důvodu zajištění ochrany či anonymity respondentům a samotné výzkumné lokalitě. Ze stejného důvodu neuvádím podrobné informace o obci, její poloze atd. Zkoumaná obec figuruje pod fiktivním pojmem obec Lhota. Název blízké obce, která se na výzkumu také podílela, jsou Petrovice. Město, odkud přišlo hodně Romů, se jmenuje Nová Ves. Dále v obci fungují dvě neziskové organizace zaměřené na sociální problematiku, které jsou skryté pod kódy nezisková organizace A, B.

Myslím, že každý člověk a každé místo je jedinečné. To platí i o této lokalitě, a proto výsledky výzkumu není možné zobecnit jako obecný pohled na vztahy mezi Romy a majoritou. Jako výzkumnice se snažím nehodnotit, například co je a není dobré, či pravdivé a nepravdivé, ale popisovat, interpretovat a analyzovat výpovědi respondentů. Nechci hledat viníky a oběti, ale zmapovat souvislosti, okolnosti a důsledky, které s mojí výzkumnou otázkou souvisí.

2.1 Život v obci

První kapitola je úvodem k výsledkům terénního výzkumu v dané obci. Seznamuje čtenáře s výzkumnou lokalitou, pojednává o vztahu obyvatel k lokalitě, o pracovních možnostech a problematice nezaměstnanosti, možnostech scházení obyvatel v lokalitě, společenském dění, místní politice a dalším.

Charakteristika lokality

Obec Lhota je vesnice, která leží na území České republiky, má cca 850 obyvatel, z toho přibližně 30% tvoří Romové. V obci se nachází 1. stupeň základní školy, kterou navštěvují děti převážně z obce Lhota a přilehlé vesnice Petrovice. V rámci školy funguje školní družina, školní jídelna a obecní knihovna. Dále je v obci mateřská škola. Jsou zde tři hospody, obchod s potravinami a další firmy či služby. Také zde fungují určité spolky – například Sbor dobrovolných hasičů, TJ Sokol, Fotbalový klub, Myslivecký spolek, Český zahrádkářský svaz aj. Z historických památek je možné jmenovat venkovský zámek, starý kamenný most a kostel ze 14. století (Obecní stránky, 2015).

V lokalitě působí dvě neziskové organizace, které označují písmeny A, B. Nezisková organizace A funguje přibližně od roku 2001, je zaměřena na terénní sociální práci, komunitní práci, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, podporu vzdělávání a kariéerní poradenství. V obci Lhota nabízí terénní sociální práci a od roku 2012 zde působí komunitní pracovník (Nezisková organizace A, nedatováno). Od roku 2013 působí v sousední vesnici Petrovice nezisková organizace B, která pracuje s romskými dětmi ve věku přibližně od 2 do 18 let. Tato organizace založila centrum, kde se snaží rozvíjet a připravovat děti předškolního věku na vstup do státní klasické mateřské školy a následně vstup do základní školy. V odpoledních hodinách do centra přicházejí i školáci a probíhá zde doučování do školy a volnočasové aktivity. Pracovníci tohoto centra pořádají také různé akce a setkání s místními obyvateli z romských i majoritních rodin. Tato organizace má také na starost terénní sociální práci. Celkově klade důraz na komunikaci mezi lidmi a také zvyšování kulturního života či poznávání romské a majoritní kultury oběma komunitami (Nezisková organizace B, nedatováno).

Ve vesnici je relativně vysoká míra nezaměstnanosti. Podle místního starosty je zde nezaměstnaných 12 -14 % občanů. Uvedl, že v evidenci na úřadu práce bylo nejvíce 97 nezaměstnaných, nejméně 50, tedy průměrně cca 65 nezaměstnaných (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Také nezisková organizace působící v této lokalitě uvádí, že je zde problém s dlouhodobou nezaměstnaností, rostoucí chudobou, vysokou mírou

zadluženosti, složitou bytovou situací kvůli exekucím a prostorovému vyloučení (Nezisková organizace A, nedatováno).

V obci se také často řeší problematika zadlužení a následné exekuce. K této problematice se vyjádřil starosta obce. „Řešíme tady hodně problémy s domy. Staré domy se snažíme od vlastníků vykoupit - buď z důvodu, že vlastník zemřel, nebo se majitelé zadluží, a dům se tak dostane do dražby. Někdy se tam ti zadlužení i nechají na základě nájemní smlouvy. O tom problému, se dozvíme většinou až ve chvíli, kdy jde dům do dražby, nebo v listu vlastnictví se dá poznat exekuce“. Starosta mluvil také o problémech s půjčkami: „Lidé se tady často zadluží kvůli půjčkám třeba přes Home Credit. Důvěřují tomu hlavně Cikáni, ale i majoritní. Dřív tady v hospodách bývaly automaty, ale už jsou zrušené“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Podle jiných respondentů jsou v obci problémy s prodejem domů, protože bývají mnohdy neprodejně kvůli početné místní romské komunitě.

Ve vesnici je venkovský zámek, který je nyní v soukromých rukou. Zámek jsem navštívila vícekrát, provedl mě po něm pan majitel zámku a pan kastelán, ukázali mi prostory, popovídali o historii a možnostech využití zámku. „Dříve tady býval 2. stupeň základní školy. V sále se někdy konaly i koncerty a jiné kulturní akce, ale už tu dlouho nic nebylo,“ vyjádřil se majitel zámku. Také vzpomínal: „Přibližně v letech 2003 – 2010 jsem v zámku provozoval Dům na půli cesty pro mladé lidi z okolí, bohužel to nebylo moc úspěšné“ (muž z majority, 70 let, 18. 7. 2013). Pan starosta vzpomínal, že do roku 2002 byl zámek využíván obcí například k vítání občanů, bylo tam muzeum tradic obce atd. V současné době však není volně přístupný občanům obce (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

Vztah obyvatel k lokalitě je různorodý. Tady předkládám jen několik příkladů o vztahu místních obyvatel k této lokalitě. V jeden letní den kolem poledne nebyl venku téměř nikdo až na romské děti, které si hrály na ulici. Potkala jsem skupinku čtyř romských chlapců, kteří stáli na mostě a chytali ryby v potoce. Dala jsem se s nimi do řeči, dělala jim rozhodčí při závodech na kole a pozorovala, jak si hrají. Povídali: „Tady nic není, je tady nuda,“ shodli se kluci. „Lepší je to ve městě.“ Říkali, že po prázdninách se stejně s rodinou

budou stěhovat někam jinam (čtyři romští chlapci, 6 – 15 let, 16. 7. 2013). Na podzim roku 2013 jsem se setkala na ulici se dvěma mladými romskými dívkami, které nebyly moc spokojené: „No, tak chtěly bychom bydlet někde jinde, nemáme to tady moc rádi. Někteří naši známí se už odstěhovali pryč“ (dvě romské dívky, 16 let, 16. 11. 2013). Občané žijící zde dlouhodobě měli k lokalitě vztah, a tak život zde hodnotili pozitivně.

V obci se nachází několik míst, která mohou být důležitá z pohledu soužití obyvatel. Jedná se často o místa, která jsou spojena se scházením obyvatel – například tři hospody, altánek, hřiště, sokolovna nebo kostel a okolí. Některá z těchto míst hrají spíše bohužel negativní roli v procesu setkávání obyvatel, jsou „kamenem úrazu“ pro všechny zúčastněné. Podle výpovědi mnoha obyvatel vesnice romských i majoritních mají Romové zredukované možnosti, kde se můžou scházet. „Romové pořádně nemají, kde se scházet, jen v té jedné hospodě, nebo v altánku u obchodu,“ uvedla romská žena (30 let, 15. 7. 2013).

V obci Lhota jsou tři hospody, které jsem všechny navštívila. Nejvíce jsem se seznámila s hospodou v centru obce, která byla otevřená občanům z majority i romským občanům. Otevírací doba byla v pracovní den od večera, o víkendu i přes den. Pozorovala jsem tamní atmosféru, návštěvníky a vztahy mezi nimi. Zákazníků nebývalo mnoho, průměrně tam bývali tři pánové z majority u piva, z romské komunity tam chodily hlavně děti na dobroty nebo dospělí na drobný nákup. Paní hostinská popisovala scházení v hospodě takto: „V pátek se schází hodně lidí. V sobotu dopoledne jsou tanečky pro romské děti – holky i kluky. Větší akce hlavně sobotní se ale u nás v hospodě moc nevyplácí“ (žena z majority, 45 let, červenec 2013). Když jsem navštívila hospodu v pátek nebo o víkendu, bylo zákazníků více než ve všední den. V hospodě se také občas konají oslavy či hostiny z komunity majoritní i romské. Během svého výzkumu jsem se v létě 2013 zapojila do přípravy jedné romské hostiny, která se konala v rámci pohřbu. Při organizaci této akce na mě působili Romové dosti sebevědomě ale i nejednotně, protože často měnily podmínky průběhu akce, následná hostina proběhla bezproblémově. Z pozorování a rozhovorů s respondenty usuzuji, že paní hostinská má u svých i romských zákazníků dosti velký respekt.

Podle starosty nemají místní hospody velkou úroveň: „Jsou to tzv. vesnický čtverky, zakouřený, chodí tam celkem málo lidí“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Další dvě hospody ve vesnici jsou však podle výpovědi mnoha občanů uzavřené romské komunitě. Mladá romská žena k tomu pověděla: „Do hospod Romové nemůžou, jen do jedné tady na rohu ulice. V těch ostatních hospodách totiž mají klubové karty, takže tam Romy bez nich nevezmou“ (romská žena, 30 let, 15. 7. 2013). Během návštěvy těchto hospod jsem tam nepotkala žádného Roma.

Jedním z oblíbených míst na scházení místních je altánek u obchodu, což vyplynulo z rozhovorů a pozorování. Dále jsem se dozvěděla, že poblíž bývalo hřiště - průlezky pro děti, ale místní obyvatelé je přibližně před rokem zničili, a tak v současné době je tam jen prázdné travnaté prostranství. Od roku 2013 je v obci vybudované nové hřiště, které je otevřené majoritní i romské komunitě, uvedl starosta obce (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Podle některých obyvatel bylo původní hřiště uzavřené romským dětem: „Ani na hřišti nemůžou být romské děcka, protože je odtud vyhazují gádžové“ (romská žena, 30 let, 15. 7. 2013). Paní ředitelka mateřské školy však měla jiný názor na hřiště: „Romové zlikvidovali hřiště u obchodu, teď se staví něco za sokolovnou“ (žena z majority, 35 let, 22. 11. 2013). Dále paní ředitelka přemýšlela nad důvodem zničení hřiště a vznikem problémů: „Myslím, že se ty děcka nudí, důležité je nějak ty děcka zaměstnat, a aby se měly kde scházet. Třeba by nebyla špatná nějaká klubovna, protože děcka nad 15 let se trhnou, a pak je s nimi problém. Ty problémy pak řeší obec nebo nějaké ty neziskovky, snaží se tady o prevenci kriminality, co by se mělo dělat, aby to tady bylo lepší. Myslím, že hlavně bílí rodiče se bojí pouštět své děti ven“ (žena z majority, 35 let, 22. 11. 2013).

Z rozhovorů s obyvateli vesnice jsem se dozvěděla o využití sokolovny. Starosta uvedl, že místní Sokol je činný: „Chodí tam děti, dorost a ženy.“ V zimním období je sokolovna využívána fotbalovým klubem. „Nabízel jsem to cikánským děckám, ale zatím nechodí,“ pokračoval starosta. V sokolovně se také koná jeden ples ročně. „Dřív bývalo více plesů, ale není o to teď moc zájem,“ shrnul to starosta (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Na podzim 2012 jsem navštívila s komunitním pracovníkem vedoucí místního Sokolu, která pověděla: „V poslední době o to cvičení není moc zájem, hlavně ty romské děcka o to nestojí, ale klidně bych je vzala mezi ostatní děcka“ (žena z majority, 50 let,

listopad 2012). Komunitní pracovník viděl pro sokolovnu ještě další využití v rámci volnočasových aktivit: „Ta sokolovna by se možná dala využít i na volnočasovky“ (muž z majority, 30 let, listopad 2012). Také jsem se dozvěděla, že v sokolovně bývají různá setkání občanů při významných událostech, konaly se tam i porady ohledně konfliktů v obci.

Společenské dění

V obci Lhota se konají různé akce, se kterými mě obeznámila především paní hostinská. Obec pořádá například hody, plesy, dále zde bývá soutěž o nejlepší guláš či slivovici, občas zájezdy třeba do divadla a jiné. Pro děti se pořádá například dětský den, den strašidel, drakiáda, na travnatém prostranství bývají během roku kolotoče, soutěže a děti si tam hrají fotbal. Dále paní hostinská mluvila o zimních akcích: „Máme tu správného Mikuláše - u nás jezdí Mikuláš na traktoru, čerti jsou hodně drsní, zvou si je domů rodiče, taky chodí do školy a do školky. V zimě se pořádá i bruslení. Na Vánoce máme vánoční stromek na návsi, na Štědrý den se rozsvěcuje, ten je pro všechny“ (žena z majority, 45 let, červenec 2013). Pan starosta se zmínil ještě o volnočasových aktivitách pro děti, které probíhaly hlavně v roce 2013. „Nebylo to špatné, ale romské děcka moc nechodily, protože nemají rády organizované akce, takže to pak ustalo“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

Paní hostinská vykládala o tanečním kroužku, který založily dvě Romky u ní v hospodě. V létě 2013 mi řekla: „V sobotu dopoledne jsou u nás v hospodě tanečky pro romské holky i kluky“ (žena z majority, 45 let, červenec 2013). Na podzim roku 2013 paní hostinská k tanečnímu kroužku pověděla: „Taneční kroužek, co tady je asi tři měsíce - pro holky přibližně od 12 do 18 let - funguje jak kdy, spíš teda nefunguje, protože se rozhádaly a přestaly chodit“ (žena z majority, 45 let, 16. 11. 2013). Pan starosta v rozhovoru na jaře 2015 také vzpomínal taneční kroužek, který podle něho probíhal jen chvíli, protože tam byl nějaký konflikt (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

Na podzim obec organizuje den strašidel. Tohoto dne jsem se zúčastnila v listopadu 2013, kdy byla velká mlha, což přidávalo na strašidelné atmosféře. Akce se konala v jednom starém domě poblíž mateřské školy, bylo tam několik zastavení s děsivými scénami. Pozorovala jsem návštěvníky a jejich vzájemné vztahy. Byli tam romští i majoritní občané, především děti a jejich vztahy na mě působily bezproblémově.

O tomto domě se pan starosta také zmiňoval, když mluvil o nedostatku prostor obce na pořádání akcí, protože objekty, které by přicházely v úvahu, jsou v soukromých rukou. „Před pár roky chtěla obec koupit hospodu, jak se prodávala, ale nakonec to koupil jeden soukromník. Teď uvažujeme o jednom starém domě poblíž školky. Chtěli bychom tam pořádat různé akce, návštěvy atd. Kapacita je cca 60 lidí“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

Na společenském dění v obci se dále podílí některé místní spolky. Pan starosta mluvil především o fotbalu, na kterém se osobně podílí. Také vzpomínal jednoho místního aktivistu z majority, který se snažil přivést do fotbalu i romské děti: „Ze začátku jich chodilo 12, nakonec zůstal 1 kluk, který už asi taky nechodí. Ale i ostatní děcka jsou líné chodit do fotbalu. U dorostu ve fotbalu zůstane většinou tak 5 děcek“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Paní hostinská potvrdila fungování místního fotbalu a o dalších spolcích řekla: „Hasiči byli aktivní hlavně dřív, teď bývá spíš jen noční zápas hasičů. Myslivci pořádají občas nějaké vycházky do přírody nebo dětský den, bývá to tam za sokolovnou“ (žena z majority, 45 let, červenec 2013). Jistá žena z majority doplnila: „Na dětském dni teď bylo snad i víc Romů než našich“ (žena z majority, 60 let, 16. 11. 2013).

Ke společenskému dění jsem se také dozvěděla, že někteří Romové se chtěli scházet sami bez majority. Starosta k tomu uvedl: „Na jednom sezení občanů říkali Cikáni, spíš ti problémoví, že by se chtěli scházet sami bez nás, mít nějaké akce, ale bez nás. A taky by chtěli, abychom něco zařídili pro ně. Na to jsem jim řekl, že jim samotným nebudeme nic zařizovat, míváme tady různé akce pro všechny. Oni si ani neuvědomují, že ta příprava akcí stojí spoustu času, že je potřeba přiložit ruku k dílu, když něco chtějí“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Z jiných rozhovorů vyplynulo, že tato nedostatečná

iniciativa neplatí pro celou romskou komunitu. Jeden aktivní romský muž mluvil o fotbale pro děti, o který se v obci snaží a také vzpomínal dvě Romky, které organizují taneční kroužek pro romské děti a mládež (romský muž, 30 let, červenec 2013). Paní hostinská mluvila o mnoha akcích, na které Romové nechodí, vysvětlovala to takto: „Asi je to kvůli tomu, že dřív se jim některé akce zakazovaly, třeba plesy. Teď to už tak není, ale cítí to asi pořád“ (žena z majority, 45 let, červenec 2013). Paní hostinská mi pouštěla v hospodě video o tamním mikroregionu, kde byly ukázány různé sportovní aktivity, které se zde pořádají. Pozorovala jsem, kdo se těchto akcí účastní, procento Romů bylo minimální.

Místní politika

O místní politice jsem se dozvěděla především na základě rozhovoru s místním panem starostou, který zde působí od roku 2002. K zastupitelstvu starosta sdělil: „V zastupitelstvu je teď 7 členů, ale žádný Rom.“ Vysvětloval, že účast Romů v zastupitelstvu se také odvíjí od sčítání lidu, kdy k romské národnosti se hlásí málo Romů: „Třeba v roce 2001 se přihlásilo jen asi 5 Romů“. Říkal, že pokud by přihlášených Romů bylo více než 10 %, tak můžou mít alespoň přisedícího člena v zastupitelstvu (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Účast v zastupitelstvu se však odvíjí od voleb. Na podzim roku 2012 mi povídal místní komunitní pracovník o přípravě voleb do zastupitelstva. Z rozhovoru jsem pochopila, že se snaží zaktivnit občany, především romské, aby se více zapojili do veřejného dění, i na základě dotazníku pro občany ohledně současné situace a voleb (muž z majority, 30 let, listopad 2012). K místním volbám uvedl starosta na jaře 2015: „V minulosti k volbám docházelo tak 10 Romů, teď mají o něco větší zájem“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

K vedení obce se vyjádřilo několik respondentů. Podle jedné romské ženy (30 let, 15. 7. 2013) je velký problém v tom, že rodiny z majority jsou tady příliš příbuzensky propojené, což má vliv i na místní politiku, například na volbu starosty nebo volby do zastupitelstva aj. Uvedla k tomu: „Tady je každý s každým příbuzný, hlavně starosta je obklopený svými. Díky tomu je tady starostou už několikáté volební období, kdy ho ti svi vždycky zvolí, ačkoliv velká část lidí ho nechce.“ K místnímu starostovi se vyjádřila

následně: „Se starostou se znám osobně, ale není to nic moc platné. Říkám mu klidně, co si myslím na rovinu, ale on jen mlží, nic nedělá a nechává se vláčet zastupitelstvem“ (romská žena, 30 let, 15. 7. 2013). Situaci srovnávala s blízkou obcí: „Tam jsou sice hodně rasisticky zaměřené lidé, ale starosta je výborný.“ Podle ní hodně záleží na vedení obce, jak se věci vyvíjí (romská žena, 30 let, 15. 7. 2013). Muž z majority (70 let, 18. 7. 2013) se vyjádřil na adresu místních starostů: „Tahle vesnice má smůlu v tom, že už tu delší dobu není dobrý starosta. Nejen ten poslední, ale i ti, co byli před ním.“ Místní starosta o určité kritice své osoby ví, říká: „Zaznívají tady hlasy, že nedělám všechno dobře. Přiznávám, že to je pravda, ale snažím se dělat, co je v mých silách“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

Z rozhovorů s respondenty vyplynulo, že obec se snaží problém s nezaměstnaností řešit například pomocí Veřejně prospěšných prací. Pan starosta k tomu uvedl: „Přes úřad práce tady ročně zaměstnáváme průměrně 8 lidí. Jsou tady na rok, a pak můžou jít zase do evidence.“ Starosta popisoval dřívější situaci, kdy musela být pauza 3 roky pro opětovný návrat. Teď je však tato podmínka zrušena, takže tam můžou být trvale, pokud splňují stanovené úkoly. Podle slov starosty dostává obec dotaci na tyto zaměstnance, jsou zde na plný úvazek, mají na starost údržbu obce. „Z 80% tam pracují Romové, takže nediskriminujeme,“ dodal starosta (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). V obci Lhota se také konají různé brigády, na které chodí i někteří Romové. Setkala jsem se s jednou rodinou z majority, která sezónně organizuje brigády v rámci svého hospodářství: „Zveme na brigády i Cikány, třeba z 30 brigádníků bývá 6 cikánských“ (žena z majority, 30 let, 16. 11. 2013). Místní starosta uvedl, že někteří zdejší Romové pracují (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

2.2 Historie soužití

Historické prameny jsou často jednostranné, zachycují především období, kdy docházelo ke konfliktům mezi Romy a majoritní společností či státem. Romové jsou často popisováni jako skupina lidí tzv. orientovaná na přítomnost. Jejich postoj k minulosti, který zatím není dostatečně teoreticky reflektován, by mohl pomoci objasnit jejich specifický způsob bytí ve světě a porozumět vztahům s majoritou (Paloma Gay y

Blasco, podle Jakoubek, 2008b, s. 73). Na území Čech a Moravy přišla velká část Romů ze Slovenska po druhé světové válce (Navrátil a kol., 2003). Romové ze Slovenska přinesli vlastní pravidla chování a romštinu, tedy vlastní komunikační symboliku. Romové a Češi tak byli postaveni před potřebu hledat způsoby dorozumění a vytvářet nová pravidla vzájemného chování (Hübschmannová, 2002, s. 52).

V následujícím textu předkládám obraz historie soužití obyvatel zkoumané lokality, především pohledem majority. Informace vycházejí zejména z rozhovorů s respondenty a z obecní kroniky ve formě videa z roku 2002. Kapitoly rozdělují na jednotlivá období stěžejní pro vztahy v obci. Jedná se o období před rokem 1989, období 1989 – 2002, období 2002 – 2012, rok 2012. Období 2013 – 2015, kdy jsem v obci prováděla, nezahrnuji do historie, protože o tom pojednává celá tato diplomová práce.

Před rokem 1989 žily v obci Lhota romské rodiny, ale bylo jich mnohem méně, vyplývá z analýzy získaných dat. Muž z majority (75 let, 16. 11. 2013) uvedl: „Za komunismu tady byly maximálně tři romské rodiny.“ Starosta sdělil, že první romská rodina přišla do obce asi před 35 lety. Podle jeho názoru se Romové v době komunismu museli něčím vyučit a něco umět, ne jako teď (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Žena z majority (60 let, 16. 11. 2013) vzpomínala na toto období takto: „Dřív za komunismu Romové i Romky chodili do práce do nedalekého města. Ale Romové mají teď díky dávkám tolik peněz, že se jim do práce nechce. Na Slovensku to mají striktnější, asi i proto odchází plno Romů ze Slovenska do ČR.“

„Po roce 1989 se u nás nastavil hodně bohatý sociální systém. Na Slovensku se s tím třeba tak nemydlili a nastavili to nižší,“ uvedl muž z majority (55 let, 19. 3. 2015). Dva muži z majority vzpomínali jednou večer v hospodě na příchod Romů ze Slovenska: „Kolem roku 1997 se přestěhovalo strašně moc Cikánů ze Slovenska do Čech. Slovenská vláda totiž změnila sociální dávky! No, někde jsou zkrátka chytřejší“ (dva muži z majority, 55 let, 15. 11. 2013). O tomto období se vyjádřila žena z majority (60 let, 17. 7. 2013): „Dřív tady býval klid, i když tu byli Cikáni.“ Setkala jsem se s romským pánem, který bydlí v obci Lhota přibližně třicet let. Vykládal mi, že dřív byli vztahy mezi majoritou a Romy

bezproblémové: „Chodili jsme mezi bílý na zábavu, na plesy, a nikdo nám nic neřekl. To bylo všecko v pořádku“ (romský muž, 70 let, 15. 7. 2013).

Zlom nastal po roce 2002, kdy byla zrušena romská osada v blízkém městě Nová Ves. V tomto ghettu žilo přes tři sta Romů a podmínky zde byly velice špatné, píše místní noviny. Město vyřešilo dlouhotrvající problém tak, že romské rodiny odstěhovalo do okolních jedenácti obcí. Tím pouze odsunuli problém o kus dál na venkov, kde vznikly problémy mezi tamními obyvateli. To postihlo i obec Lhotu, která se s rostoucím počtem romských příslušníků stala místem střetávání tamních obyvatel a středem pozornosti (Nezisková organizace A, 2012). Romská žena (30 let, 15. 7. 2013) mi k tomuto období pověděla: „Problémy začaly asi před 10 lety, kdy sem byli posláni Romové z té kolonie. V tu dobu tady byly i dost rozšířené drogy atd.“ Muž z majority (75 let, 16. 11. 2013) vnímal situaci podobně: „Jak se zrušila ta kolonie, tak sem přišlo plno nových romských rodin, a tím začaly ty problémy.“ Starosta uvedl, že v průběhu roku 2009 se v obci hodně kradlo (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Paní hostinská se vyjádřila k příchozím Romům ze zrušené osady: „Většina už tady není, odstěhovali se sami nebo byli odstěhováni, byli hodně problémoví“ (žena z majority, 45 let, 2013). K problémům mezi tamními obyvateli řekla jedna romská žena: „Myslím, že za problémy si tady můžou obě strany“ (romská žena, 30 let, 15. 7. 2013).

Situace a problémové vztahy mezi občany se vyhroutil kvůli několika konfliktům v průběhu roku 2012. Na začátku léta roku 2012 se odehrál incident na autobusové zastávce, kdy byla napadena mladá žena z majority skupinkou romských žen. Na konci léta údajně v reakci na tento incident proběhl v obci Lhota a v sousedních vesnicích pochod neonacistů, který byl pod dohledem policie, ale situace a vztahy byly velice napjaté. Další incident přišel záhy potom, kdy došlo ke rvačce mezi mužem z majority a skupinou Romů. Napětí v obci nakonec vyústilo ve zřízení dobrovolné organizace občanů, jejímž deklarovaným úkolem byla prevence kriminality. Podle místních novin a výpovědi respondentů se do této organizace zapojilo patnáct obyvatel, z toho šest Romů. Média informovala o situaci v obci Lhota zejména v průběhu roku 2012, avšak podle názoru některých respondentů jejich příspěvky často nepřispěly ke zklidnění situace. Na podzim roku 2012 proběhla debata občanů v sokolovně, kde se řešily problémy mezi obyvateli.

Na podzim roku 2012 jsem s komunitním pracovníkem poprvé navštívila vesnici Lhota. V obci byl klid a vůbec bych neřekla, že před pár měsíci byla situace tak vyhrocená. Komunitní pracovník to komentoval slovy: „To je jenom dočasné zklidnění. Myslím, že za to může i počasí, jak je chladno, tak lidé nevycházejí moc ven, romské děcka neběhají po venku, a tak se zdá, že je vše v pohodě. Vztahy mezi lidmi jsou spíše chladné a jen naoko dobré. Ten problém je pouze odsunutý, stačí malá záminka a konflikt se může vrátit (muž z majority, 30 let, listopad 2012). Tím končí historická kapitola, protože další vývoj lokality jsem sledovala v rámci terénního výzkumu, o kterém pojednává tato diplomová práce.

2.3 Místní obyvatelé

V této kapitole se snažím porozumět problematice vzájemného soužití místních obyvatel na základě konceptů a vymezení komunity romské a majoritní. Zaměřuji se zde na jejich vzájemný obraz, jejich vnímání sebe a druhých. Dále se věnuji vzájemné komunikaci a interakcím mezi těmito dvěma komunitami a uvnitř komunit samotných, které jsou často asymetrické. Zaměřuji se zde na jevy, které se ukázaly jako významné na základě kódování dat rozhovorů a zúčastněného pozorování.

Koncept komunity nemá jednoznačné konsenzuální vymezení, ale mnoho definic, které se mnohdy překrývají, což je však typické pro většinu obecných antropologických konceptů (Jakoubek, Hirt, 2008a, s. 703). Velký sociologický slovník se také shoduje na nejednoznačnosti a ambivalentnosti pojmu komunita. Komunitu nazývá také jako společenství či pospolitost, které se vyznačuje zvláštním typem sociálních vazeb uvnitř komunity a také specifickým postavením navenek v rámci širšího sociálního prostředí (Maříková kol., 1996, s. 512 -517). Tomáš Hirt dále uvádí: „V myšlenkové tradici klasické antropologie je koncept komunity obvykle charakterizován několika klíčovými atributy: 1) společná sociální struktura komunity, 2) společný zájem členů komunity a jednota při dosahování cílů, 3) vědomí odlišnosti, 4) fyzická koncentrace příslušníků komunity na jednom teritoriu“ (Jakoubek, Hirt, 2008a, s. 703). Jednotliví autoři se liší v důrazu, který

kladou na jednotlivé tyto atributy. Pojem komunita je možné vztáhnout k venkovským lokálním společenstvím (Jakoubek, Hirt, 2008a, s. 703).

Romská komunita

Romská komunita v obci Lhota je podle mnoha obyvatel dosti nejednotná. Je možné ji rozdělit na starousedlíky a nově příchozí. Takto vymezuje komunitu majorita i samotná romská komunita. Muž z majority popisuje tyto dvě skupiny Romů: „První jsou ti dlouhodobě žijící, starousedlíci, kteří i pracují, a jsou v pohodě. Ti druzí jsou Cikáni, kteří přišli ze zrušené osady, to jsou gauneři a lupiči“ (muž z majority, 70 let, 18. 7. 2013). Respondenti se shodují, že se starousedlíky zde není problém. Paní ředitelka z mateřské školy k tomu řekla: „Starousedlíci jsou v pohodě, ale je problém s těmi, co přišli ze zrušené osady a taky, že sem tahají své příbuzné ze Slovenska. Nevím, kolik je teď tady těch nově příchozích Romů, protože každou chvíli migrují, jsou tu třeba tři měsíce a pak zmizí“ (žena z majority, 35 let, 22. 11. 2013).

O nejednotě uvnitř romské komunity se dále vyjádřili někteří Romové. Místní mladá romská žena si postěžovala: „Lidé jsou tady strašně oddělení, každý se zajímá jen o sebe, ani Romové nedrží při sobě. Je škoda, že nejsou Cikáni jednotní, protože pak jsme v menšině, a zastupitelstvo si dělá, co chce. Na schůzi Romů chodí většinou jen tři lidé“ (romská žena, 30 let, 15. 7. 2013). Dvě romské dívky řekly: „Romové jsou často proti sobě“ (dvě romské dívky, 16 let, 16. 11. 2013). Z rozhovorů s romskou komunitou vyplynulo, že Romové - starousedlíci mnohdy nesouhlasí s problematickým chováním nově příchozích Romů, a často i rozumí nespokojenosti majoritního obyvatelstva. Jsou však nespokojeni s generalizováním pohledu na Romy. Tento problém uváděli respondenti romští i majoritní, kdy podle nich majorita začala Romy tzv. házet do jednoho pytle, na což doplácí romští starousedlíci.

O vztahu mezi samotnými Romy se zmiňoval také komunitní pracovník na podzim roku 2012. Vykládal mi o jedné romské rodině, která se nedávno přistěhovala do obce Lhota v domnění, že tam nejsou žádní Romové: „Když se zlepšilo počasí, a ti Romové začali

vycházet ze svých domovů, tak tahle rodina myslela, že z toho omdlí“ (muž z majority, 30 let, listopad 2012). Jedna žena z majority mluvila o scházení Romů: „Romáci se rádi shlukují, což pak někdy dělá problémy “ (žena z majority, 45 let, 16. 11. 2013). Muž z majority (50 let, 10. 7. 2013) se vyjádřil, že Romové jsou rozděleni, ale když se cítí ohroženě, tak drží při sobě a spojí se. Setkala jsem se také se dvěma romskými dívkami, které mě svým pohledem překvapily: „Jsou tady problémy, hlavně Cikáni dělají problémy. Vztahy nejsou moc dobré, Romáci jsou často proti sobě“ (dvě romské dívky, 16 let, 16. 11. 2013). Z jejich názorů můžou plynout různé domněnky, zda tak mluvily proto, že skutečně nebyly ztotožněné s tamní romskou komunitou nebo přijaly pohled majority či chtěly svým názorem překvapit atd.

Někteří respondenti z majority mluvili o velkém vlivu romské komunity na vlastní děti. Jedna žena z majority k tomu řekla: „Myslím, že cikánská děcka jsou ovlivňované svojí rodinou víc než bílé děcka, protože romská rodina drží víc při sobě než bílá, a taky Cikáni do bílých rodin moc nechodí, a tak nevidí něco jiného. A taky ta romská komunita je strašně ovlivňuje. Když třeba jsem se bavila se dvěma cikánskýma holkama, a ta jedna mi říkala, že se už ve škole snaží, tak ta druhá ji řekla, že to je stejně všechno k ničemu.“ Podle této paní je to začarovaný kruh (žena z majority, 60 let, 17. 7. 2013).

Majoritní komunita

Nejdříve se zamyslím nad sebepojetím české majority. Je možné v této oblasti hovořit o národní identitě, která „je utvářena mimo jiné prostřednictvím společně sdílených mýtů, symbolů a tradic, které existují v rámci společné kultury a umožňují identifikaci jednotlivců coby příslušníků určitého národa a vytváří jeho národní vědomí“ (Holý, 2001, s. 12). Z výpovědí obyvatel vyplývá, že majoritní komunita ve zkoumané lokalitě však také není úplně jednotná. V obci Lhota byla například jedna problematická rodina z majority, která se odstěhovala v roce 2014. Tato rodina byla známá pod přezdívkou Pokémoni, měla hodně dětí a byla sociálně slabá. Podle romské i majoritní komunity tato rodina komplikovala a zhoršovala tamější situaci: „Pokémoni to je hrůza! To co udělají Pokémoni často padá na hlavu samotných Romů!“ (romská žena, 30 let, 15.

7. 2013). Paní hostinská mi o této rodině řekla: „To jsou bílí Cikáni, ale chovají se ještě hůř než Romové, kradou a dělají problémy“ (žena z majority, 45 let, červenec 2013). Na podzim roku 2013 jsem mluvila s členkou této rodiny, která uvedla: „Nežije se nám tu dobře, protože je tu moc Cikánů, kteří kradou. Zhoršilo se to tady, jak přišli ti noví Cikáni, já bych je vystěhovala. Ani ven moc nechodím, nebo na nějaké vesnické akce, protože mám dítě a mám strach. Asi se odsud odstěhujeme“ (žena z majority, 18 let, 16. 11. 2013). Na podzim roku 2012 jsem společně s komunitním pracovníkem navštívila jinou rodinu z majority, která se do obce Lhota přistěhovala na jaře roku 2012. Mluvilo se o ní jako o problémové rodině, před příchodem do obce bydlela v azylových domech. Členové majoritní komunity jsou často nespokojeni s vysokým počtem romských občanů v obci, někteří dokonce uvádějí, že už zde není jasné, kdo je menšinou a kdo majoritou. Tento názor však není podložen fakty, ale spíše pocity majority, která může mít dojem, že ztrácí mocenskou převahu.

Někteří obyvatelé obce upozorňovali na problém individualismu. Místní mladá romská žena řekla: „Lidé jsou tady strašně oddělení, každý se zajímá jen o sebe“ (romská žena, 30 let, 15. 7. 2013). Muž z majority mluvil o komunikaci mezi lidmi takto: „Lidé tu nejsou moc přátelští, málo spolu mluví oproti jiným vesnicím, moc se neznají. Sice mě třeba zvali na ples, ale to není nic pro mě. Nemám s lidma tady nic společného.“ Také popisoval své pocity: „Jsem tu jako nahej v trní. Jsem spokojený jen s mým psem“ (muž z majority, 75 let, červenec 2013).

2.4 Vzájemné interakce obyvatel

V této kapitole se věnuji podrobně vzájemné interakci a komunikaci mezi obyvateli vesnice. Zachycuji negativní i pozitivní zkušenosti s interakcí mezi romskou a majoritní komunitou.

Někteří obyvatelé z majority popisovali pozitivní zkušenosti se soužitím obyvatel. Žena z majority, která v obci žije celý život, mi pověděla, že nemá, a ani nikdy neměla problémy s Romy. Upozornila mě však, že nemá romské sousedy. Podle ní to mají horší ti,

co bydlí blízko Romů, protože je tam hluk, binec a krade se tam (žena z majority, 80 let, 9. 7. 2013). Muž z majority ke vztahu k Romům řekl: „Nejhorší situace je u potoka. Byl bych radši, kdyby tu Romáci nebyli. Když jsem tady kupoval dům, nevěděl jsem, že jich je tady tolik. To jsem zjistil až, když se oteplilo, a začali vycházet ven“ (muž z majority, 30 let, 17. 7. 2013).

Obyvatelé Lhoty – Romové i majorita - se většinou shodovali, že nezáleží na tom, jestli je člověk Rom nebo nerom. „Není rozdíl mezi Romáky a Gádži, záleží na konkrétních lidech,“ vyjadřoval se mladý romský pán, který je ve vesnici dosti aktivní (romský muž, 30 let, červenec 2013). Podobně mluvila i mladá romská žena: „Mezi lidmi nedělám rozdíly, jestli bílý nebo černý, to je jedno. Myslím, že za problémy si tady můžou obě strany. Ale štve mě, že lidé hážou všechny do jednoho pytle. Nerozlišují už, jestli patří ke slušné rodině nebo ne,“ uvedla romská žena (30 let, 15. 7. 2013). Pan starosta si tento problém zobecnování také uvědomuje: „Ti Cikáni to mají i těžké, protože je nikdo nechce, mají špatnou minulost. Lidé je často hážou všechny do jednoho pytle a to je špatně. Někteří Romové jsou tady bezproblémoví a pracují.“ Obdobně situaci vidí i žena z majority (60 let, 17. 7. 2013): „Jak se najdou mezi bílými potvory, tak i mezi Cikány. Ať žlutý, zelený, červený, hlavně ať se chovají jako lidi. Jinak v rodině mám taky Cikány, takže mi nevadí“ (žena z majority, 60 let, 17. 7. 2013). Také pan kastelán je podobného názoru: „Já nerozlišuju mezi barvou – jestli bílý, žlutý, nebo černý, vždyť to je jedno. Všude jsou dobří a špatní lidé, ale rozhodně nezáleží na barvě“ (muž z majority, 75 let, 15. 11. 2013).

Negativní interakce

Pavel Říčan charakterizuje obecně vztah mezi Romy a majoritou jako chronické napětí, které občas propukne v otevřené nepřátelství (Říčan, 1998, s. 61). V této kapitole se věnuji otevřenému nepřátelství a konfliktům v obci Lhota, které jsem identifikovala především na základě kódování rozhovorů a pozorování. Patří mezi ně například incident na zastávce či pochod neonacistů, dále fyzické útoky a rvačky v hospodě, vulgarita, krádeže, nepořádek, problém se žloutenkou, problémy s mladými, problémy související s dávkami atd. Občané obce Lhota se shodují, že problémy a střetávání mezi občany

začaly po roce 2002, kdy sem byla poslána velká skupina Romů ze zrušené osady v nedalekém městě. Starosta obce uvedl: „Soužití tady narušují konflikty“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

Incident na zastávce a fyzické útoky

V roce 2013 došlo na autobusové zastávce ke střetu mezi ženou z majority a skupinou romských žen, o kterém mluvilo nezávisle na sobě mnoho občanů a také o tom psaly místní noviny, rozpor byl v počtu účastníků. Setkala jsem se s matkou napadené ženy, která uvedla: „Moji dceru napadly tři Romky. Pak to řešil i soud a ten jen kroutil hlavou, jak se tam ty tři chovaly, klidně řekly naplno, co udělaly, a jak nadávaly“ (žena z majority, 60 let, 17. 7. 2013). Také jedna romská žena (30 let, 15. 7. 2013) vzpomínala: „Na té autobusové zastávce napadly dvě Romky bílou ženu s malým klukem astmatikem.“ Pan starosta říkal, že situace se vyhrotila tím, když čtyři Romky napadly ženu. Ty Romky už tu nebydlí (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Paní hostinská potvrdila incident na zastávce. Uvedla, že tři Romky zaútočily na bílou maminku, která je žádala, aby nekouřily na zastávce. Způsobily ji pohmoždění a dodnes má z toho psychické trauma. Dále řekla: „Ty Romky neměly důvod ji napadnout. Když přijel autobus, tak nikdo nepomohl, to je neštěstí“ (žena z majority, 45 let, červenec 2013).

Z výpovědí respondentů jsem se také dozvěděla o střetech mezi Romy a majoritou v místních hospodách. Mladá romská žena o jedné rvačce v hospodě pověděla: „To si jednou dva ožralí chlapi nadávali, a pak se poprali. Problém byl, že šlo o Cikána a gádžu, jinak by to nikdo neřešil“ (romská žena, 30 let, 15. 7. 2013). Podobně to viděla i paní hostinská: „Pokud se chlapi poperou v hospodě, tak se v tom hned hledá rasistický podtext, přitom důvod může být jinde“ (žena z majority, 45 let, červenec 2013). Pan starosta také vzpomínal jednu rvačku: „To se porval jeden bílý s Cikány, bylo to kvůli alkoholu. To bylo tak, u jedněch Cikánů hrála hlasitá hudba a byli popití. Jeden bílý šel kolem a měl taky popito, něco jim řekl a oni na něho vlítli“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Paní hostinská mi také vykládala o jiném střetu u ní v hospodě, který pak měl následky pro obě dvě strany: „Cikáni jednou zmlátili mého syna a bratra v hospodě.

Zakázala jsem jim chodit do hospody, dokud se nepřiznají. Nakonec se přiznali a usmířili jsme se“ (žena z majority, 45 let, červenec 2013). V roce 2014 se odehrál další konflikt, který popsal pan starosta: „Napadli se tady popití chlapi – jeden bílý a dva Cikáni u hospody. Cikáni provokovali a pak se do sebe pustili. Byl jsem však pryč, takže to vím jen z doslechu“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

Také mi bylo řečeno od více respondentů o složité situaci místních prodavaček v obchodě s potravinami, které se často s Romy střetávají. Paní hostinská k tomu pověděla „Prodavačky jsou v těžké situaci, protože často se dostávají s Cikány do konfliktu. Například jim něco řekly ke žloutence a Cikáni to brali hned jako útok. Však i jednu nebo víc prodavaček už Cikáni napadli“ (žena z majority, 45 let, 16. 11. 2013). Jiná žena z majority mluvila podobně: „Jedna paní prodavačka má hodně špatné zkušenosti, protože ji napadli dosti tvrdě manžela“ (žena z majority, 30 let, 16. 11. 2013). Oslovila jsem také paní prodavačky v místním obchodě s potravinami, ale ty odmítly rozhovor se slovy: „Není to myšleno špatně vůči vám, ale k tomu vám nic neřeknu. Rozhovor nechcu, protože je to stejně zbytečný. Problémy s nimi si řešíme sami. Mám s nima plno špatných zkušeností. Napadli mě i manžela, manželovi rozbili hlavu. Bylo to strašné“ (žena z majority, 55 let, 16. 11. 2013).

Pochod neonacistů

Pochod neonacistů v obci Lhota se odehrál v roce 2013 údajně jako reakce na incident u zastávky. Respondenti hodnotili pochod neonacistů dosti rozporuplně. Pan starosta řekl: „Sem do vesnice přišlo navečer asi 10 těch kluků, byli popití. Sešlo se tady kolem 100 bílých občanů, kteří tomu jako by i tleskali, pořvávali na policajty, že problém tady skutečně je, a ten pochod má smysl“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Aktivní romský občan k tomuto střetu řekl: „Pochod neonacistů byl pro vesnici těžký. Děti se bály, někteří rodiče poslali děti raději k příbuzným, když se dozvěděli, že se něco takového může konat. Starosta i jeden ze zastupitelů nám sice říkali, že se nemusíme bát, že ten pochod bude v jiné vesnici a sem že nikdo nepřijde. Deset minut na to byli tady. Někteří lidé říkali, že je pozval starosta. Nevím, jak to bylo. Na venkovním plakátu bylo napsané,

že se to bude konat i u nás, ale někdo to strhl, když přišli. Bohužel jsme si to nestačili vyfotit, takže jsme neměli důkaz pro starostu, že nám tvrdil něco jiného“ (romský muž, 30 let, červenec 2013). Podle výpovědi respondentů Romové nakonec obvinili starostu ze spolupráce s neonacisty, který však spolupráci odmítl.

O pochodu neonacistů mi povídali také čtyři romští chlapci ve věku přibližně od 6 do 15 let (16. 7. 2013): „Šli jsme dohromady s taťkou, naši měli sekery, někteří takové velké tyče a hole.“ Kluci byli hrdí, že se jim postavili na odpor a vzpomínali: „Náckové řvali - Cikáni do plynu!“ Podle názoru chlapců u toho ani nemusela být policie: „Kdyby tu policie nebyla, tak by naši vyhráli, protože nás bylo víc, a jsme lepší! Porvali bysme se s něma, kdyby tam nebyla policie! To by bylo dobré.“ Když jsem se kluků ptala, jestli se nebáli, tak řekli: „Ne, byla to sranda.“ Tito chlapci mi také sdělili svůj názor na majoritu: „Gádžové jsou mrtky, jsou tady hnusní gádžové!“ Ptali se mě, jestli vím, kdo jsou gádžové? Řekla jsem, že vím, že jsem to taky já. Chtěla jsem se jich zeptat, jestli si myslí, že všichni gádžové jsou špatní, jestli se opravdu nikdy nesečkali i s dobrým gádžou, ale bohužel se mi už nepodařilo zeptat.

Mladá žena z majority (30 let, 16. 11. 2013) se dívala na pochod takto: „S pochodem to bylo uměle vyvolané. Nemyslím, že to bylo tak vážné. Policie to zbytečně vyhrotila, oddělila Cikány a bílé – nevím, jak nás nazývat. Večer vyšli Cikáni do ulic a bylo špatně, že se to tak vyhrotilo.“ Podle jednoho muže z majority (30 let, 17. 7. 2013) byl pochod neonacistů silně zmedializovaný. Další dva pánové z majority mi v hospodě řekli, že pochod byl k ničemu (dva muži z majority, 55 let, 15. 11. 2013).

Tady je zajímavý pohled dvou mladých dívek na pochod neonacistů: „Pochod nácků byl dobrý, klidně ať přijdou znovu. Aspoň to některé Cikány zastrašilo, ti náckové šli totiž na dvě hrozné cikánské rodiny“ (dvě romské dívky, 16 let, 16. 11. 2013). Podobně kladně se na pochod dívala určitá mladá žena z majority: „Pochod nácků byl fajn. Aspoň se ti Cikáni lekli“ (žena z majority, 18 let, 16. 11. 2013).

Vulgarita

Mladá romská žena se o vulgaritě vyjádřila takto: „Je pravda, že naše děcka a mladí bývají sprostí, tím se konflikty ještě zvyšují. Ale poslední dobou se chovají líp, zdraví kolemjdoucí a tak dále. Na druhou stranu i bílí jsou občas sprostí. Když gádžo řekne Cikánovi - Uhni, černá hubo - tak si to přirozeně nenechá líbit. Tak to bylo i při dvou incidentech – na autobusové zastávce a v hospodě. Většinou to je tak, že nejdřív gádžové jsou sprostí, a na to Romové jim to vrátí ve větší míře. Cikánů se ale nezastávám“ (romská žena, 30 let, 15. 7. 2013). Tady je vidět odlišnost pohledů na zdroj konfliktů.

Ženu z majority (60 let, 17. 7. 2013) pohoršovala komunikace mladých Romů, dávala příklad: „Oni klidně řeknou kolemjdoucímu - Jdi do prdele, babko! Zdechni, rakovina tě sežere! – to je přece hrozné. Nebo jeden 6 – ti letý Cikán řekl staré paní na kole - Uhni, krávo. Oni si snad ani neuvědomují, že se chovají špatně“ (žena z majority, 60 let, 17. 7. 2013). Tato poznámka může být podnětná k zamyšlení, jak moc si tito mladí uvědomují, že jejich chování není vhodné.

V létě 2013 jsem byla přítomna jedné slovní interakce mezi romskými chlapci (6 - 15 let) a ženou z majority (70 let). Stála jsem tehdy s romskými chlapci na lávce přes potok, odkud chytali ryby a povídala s nimi. Kolem šla starší paní a řekla klukům, aby si šli odklidit hovno od svého psa, aby na něm třeba někdo neuklouzl. Kluci ji odpověděli, že jim to nevadí, nebrali ji vážně a trochu si z ní dělali srandu. Ona jim nakonec řekla, že jsou blbci a naštvaně odešla. Ve stejném týdnu jsem byla svědkem ještě jiného incidentu, kdy jedna žena z majority (45 let) řekla romským mladíkům, ať nedávají doutnající cigarety do koše. Romský mladík ji odpověděl: „Však ať to tam klidně hoří!“ Ona mu řekla: „Dávej si pozor, aby ti nezačala hořet prdel.“ Rom rozčileně odvětil: „Co si dovoluujete, já vám něco udělám!“ Ona mu řekla, ať si zkusí. Skoro se pak do ní pustil, ale jeden kamarád ho brzdil. Nakonec odešli. Tato situace by mohla být interpretována tak, že majorita má tendenci dávat najevo svou nadřazenost a vychovávat minoritu, která se tomu vzpírá.

Krádeže

„Často se tu krade. Třeba jednou za jednu noc tu místní Cikáni vykradli obchod, poštu, jeden dům, školu a školku. Myslím, že kradou spíš Romové, asi z 10% pokémoni,“ mínila žena z majority (45 let, 16. 11. 2013). Mladá žena z rodiny tzv. pokémonů zase říkala: „Nežije se nám tu dobře, protože je tu moc Cikánů, kteří kradou (žena z majority, 18 let, 16. 11. 2013). Mnoho dalších občanů z romské i majoritní společnosti si zase stěžovalo na tuto rodinu, že krade. Jiná mladá žena z majority také přiznávala: „Je pravda, že Romové kradou, ale třeba nám nikdy nic neukradli. Mají k nám respekt, protože se znají dobře s mým tatškou a babičkou“ (žena z majority, 30 let, 16. 11. 2013). Starosta uvedl: „Neříkám, že bílí nekradou, ale s Cikány je to složitější“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

Hluk

Mnoho obyvatel obce si stěžovalo na hluk. Pan starosta uvedl příklady: „Cikáni jsou hodně hluční. Okolí obtěžují často hlasitou hudbou. Nebo si tady jeden Cikán vytáhl cirkulárku na veřejném prostranství a vůbec ho to netankovalo, že se tak nedá chovat. Šel jsem za ním a úplně jsme se chytli. Nebo další si uvázal kozu před domem.“ Jedna stará paní pro to měla pochopení a řekla panu starostovi, že přece dřív to bylo normální, že se ve vesnici volně pásala zvířata. Ale starosta si myslí, že dnes je jiná doba: „Co bývalo dřív, teď není. Taky to musí někdo uklízet, takže to tak nejde.“ Zde se ukázalo, že i mezi majoritní komunitou jsou odlišné pohledy na určité věci. Další zkušenost pana starosty: „Celý den neudělali Cikáni nic a v noci začali štípat dřevo. Šel jsem k nim a slíbili, že skončí, ale hned na to zase pokračovali. Musel jsem na ně nakonec zavolat policii kvůli nespokojenosti sousedů. Řešili to pak s nima na přestupkové komisi, ale pak zase pokračovali v tom štípání. Takže to je někdy s nima těžké.“

Problémy s mladými – kriminalita, drogy

Jednou v létě 2013 kolem poledne jsem se posadila na trávník u kostela, abych si odpočinula. Po necelých pěti minutách přišla za mnou jedna paní z majority, aby mi oznámila, že tam nemůžu sedět. Byla jsem z toho hodně překvapená, a tak mi posléze vysvětlila důvod. Říkala, že je to kvůli Romům, se kterými tady byly velké problémy, a tak zákaz platí pro všechny. Popisovala situaci z vlastního pohledu, která tady byla přibližně před rokem: „Na trávě ležely stříkačky, dámské vložky, Cikáni tu spolu souložili, válely se tady 14 - ti leté popité holky, tancovaly břišní tance a nevím co ještě. Dělali tady bordel třeba do dvou hodin do rána.“ Situace se podle této paní zlepšila asi po druhé veřejné schůzi v obci. „Starší romské děcka se stáhly, ale dělají si svoje jinde, přesunuli se na okraj obce“ (žena z majority, 60 let, 17. 7. 2013). Mladá romská žena popsala problémy po roce 2002: „Byly tu i dost rozšířené drogy, ale kriminalita od té doby klesla“ (romská žena, 30 let, 15. 7. 2013).

Starosta obce mluvil o mladých takto: „Ti nepřizpůsobiví jsou hlavně mladí. Ti mladí Cikáni většinou skončí v 15 – ti letech na úřadu práce, neumí pořádně ani číst a psát. Do půlnoci sedí venku a pak vyspávají. Nemají žádný režim, přikloní se k pohodlí. Mladiství tady dělají nepořádek, ničí majetek – třeba poškodili výlohu u obchodu, patníky atd. Neříkám, že bílé děcka nic z toho nedělají. Taky jsou sprostí ke starším lidem, kteří je na něco třeba upozorní. Nebo tady šel pán z hospody a náctiletí Cikáni mu začali nadávat. Když je jich víc, tak si dovolujou, ale sami se krčí“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

Problém se žloutenkou a nepořádek

„Měli jsme tady žloutenku, která se objevila u dvou romských rodin,“ vzpomínal starosta (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). „Ten binec a tak celkově je prostě zakořeněný v Cikánech,“ usoudila žena z majority (60 let, 17. 7. 2013). Když jsem se s ní setkala podruhé 16. 11. 2013, tak vzpomínala problém se žloutenkou: „Asi před rokem tady byla ve velkém žloutenka, určitě přišla od Romů“ (žena z majority, 60 let, 16. 11. 2013). Problém se žloutenkou mi více objasnila mladá paní z majority, která vypověděla

toto: „To bylo tak, že asi rok zpátky tu Cikáni měli žloutenku a roznesli to, protože nedodržovali karanténu. Tu žloutenku tu nakonec dostalo asi třicet lidí, i můj taťka, tak jsme pak museli být v karanténě i my. Byla pak tady i schůze ohledně té žloutenky. Rozneslo se to tak, že Cikáni v obchodě šahali rukama a plivali na rohlíky. Prodavačky po nich chtěly, aby aspoň používali rukavice, aby se to tak nerozneslo. Ale oni to brali špatně, že jim něco přikazují, a často se tak s prodavačkama střetli (žena z majority, 30 let, 16. 11. 2013).

Obyvatelé vesnice Lhota také mluvili o zarostlých zahradách a nepořádku: „Cikáni mají šíleně zarostlé zahrady,“ tvrdili dva muži z majority (55 let, 5. 11. 2013). Paní prodavačka se nad tím rozhorlila: „Stačí se podívat do cikánských zahrad a uvidíte ten rozdíl! U nich je to totálně zarostlé metrovýma kopřivama, válí se tam věci, prostě je tam bordel! U nás je pořádek. Běžte si to vyfotit, stojí to za to, ale ne ke mně, řekněte někomu jinému“ (žena z majority, 55 let, 16. 11. 2013). Na základě návštěvy některých domů usuzují, že záleží na konkrétních rodinách. Některé bydlení a jeho okolí bylo skutečně dosti zanedbané, jinde však nebyl vidět rozdíl oproti majoritnímu způsobu života. Jiný muž z majority kritizoval Romy za nepořádek u altánku: „Je tu bordel, třeba hlína na lavičkách, pošlapaná tráva a tak“ (muž z majority, 75 let, 15. 11. 2013).

Problematika dávek a práce

Mnoho oslovených respondentů z majority se spontánně vyjadřovalo k problematice dávek. Paní hostinská tvrdila: „Cikáni si říkají o všechny dávky. Romové jezdí pro dávky obrovskými auty a ve zlatě. Štve mě, že Cikáni nic nedělají. Čekají, že všechno pro ně udělají ostatní, ale sami nic nevrací obci“ (žena z majority, 45 let, červenec 2013). Podobně mluvil muž z majority (75 let, 16. 11. 2013), podle kterého je romské heslo: „Budeme brát, ale nebudeme dávat.“

Paní asistentka z Mateřské školy nemá dle svých slov s Romy problém, akorát ji vadí, jak je to s dávkami: „Oni nemusí vůbec pracovat a přitom mají často i vyšší příjem než ti pracující.“ Podle ní za to může stát a Romové toho pouze využívají. Popisovala zážitek,

který jednou slyšela: „Prý jsou odlišné stupně při rozdělování dávek – dává se víc Romům. Jednou totiž jedna neromka dostala omylem víc podle romského stupně“ (žena z majority, 55 let, 22. 11. 2013).

Žena z majority (60 let, 16. 11. 2013) mluvila o vztahu Romů k dávkám a problém viděla také ve státním systému: „Cikáni si zvykli na dávky, ale to je chyba systému. Oni si neuvědomují, že peníze se musí nějak vydělávat, oni si pro ty dávky chodí, nebo jezdí nejlepšími bouráky na úřad.“ Popisovala dále vliv romských rodičů na děti v této oblasti: „Děcka to vidí u svých rodičů a považují to za normální. Vidí u své mamy a taty, že nemusí pracovat, a přitom mají prachy. Říkám jim, že ať na to nespolehají, náš stát je tak zadlužený, že takové štědré dávky nebude vyplácet věčně. Taky říkám cikánským děckám, že se musí snažit ve škole, pokud chtějí něčeho v životě dosáhnout.“ Následně dávala příklad s jednou romskou dívkou: „Znám jednu cikánskou holčičku, která je moc hezká a tak jí říkám, že kdyby se trochu snažila, tak by mohla být v životě úspěšná. Ona na to, že stejně ji nikdo nevezme do práce, protože je černá. Já si to ale nemyslím, kdyby Cikáni chtěli, tak by se mohli uplatnit ve společnosti. Problém je, že oni nechcú a na tom to pořád stojí. Až začnou chtít, tak se to může spravit (žena z majority, 60 let, 16. 11. 2013).

Na podzim roku 2013 jsem se také potkala v hospodě u piva se dvěma pány z majority, kteří byli jednotní v tomto názoru: „Cikáni furt dojjou stát. O Cikána se stát postará, ale o druhé ne, je to nefér! U nás se říká 10 000 Kč do rodiny a dost! Když zneužíváš, tak táhni do prdele! Já se za to nestydím, klidně to řeknu naplno“ (dva muži z majority, 55 let, 15. 11. 2013). V hospodě se k problematice dávek vyjádřil ještě jiný muž z majority (30 let, 17. 7. 2013): „Mě osobně Romáci nic neudělali, ale celkově mi vadí ty dávky. Sociálky se asi bojí, že pokud by jim nedaly tolik dávek, tak je obviní, a měly by pak z toho problém. Myslím, že by nebylo špatné, kdyby se zavedlo tři děti plus dávky a dost, aby nedostávali donekonečna dávky.“

Místní pan farář k problematice dávek řekl: „Pro mě jako Poláka je nepochopitelné, že je možné dostávat plat, i když nic nedělám. Romové mají jinou mentalitu, já ji nazývám takovou romantickou. Jak jim dáš peníze, tak jemu se už vůbec nebude chtít pracovat. On ví, že bude dostávat peníze. A nebude přemýšlet nad tím, že by mohl pracovat, ale bude

přemýšlet, jak by mohl dostat více peněz. Je to taková mentalita. V Polsku dostaneš peníze, ale musíš pracovat, nebo aspoň hledat práci“ (muž z majority, 55 let, 15. 11. 2013).

Také podle starosty jsou dávky špatně nastavené. „Pokud ti lidé nebudou pracovat, tak donekonečna to nepůjde. To v budoucnu vyvolá další konflikt.“ Vzpomínal jednu romskou rodinu, která dostala jednorázovou sociální dávku v rámci hmotné nouze: „Lidi namíchne, když někdo dostane jednorázovku, která se pohybuje kolem 10 000 Kč a více. Ale někdy to opravdu potřebují, třeba mají postižené děti“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

Na následujícím příkladu může být vidět konfliktnost dvou světů. Jedna žena z majority popisovala konkrétní scénu: „Třeba jednou na zastávce jsem napomenula cikánského kluka, ať nekope do plexiskla na autobusové zastávce. On do něho přestal kopat a začal místo toho kopat do zídky.“ Říkala, že se ho ptala, co to má znamenat a on ji odpověděl - Říkala jste, ať nekopu do toho skla. Řekla jsem mu, že je to přece jedno, že to není jeho, že se přece doma taky tak nechová. On řekl, že jo, že se tak chová i doma. Myslím, že by ti rodiče měli svoje děcka víc krotit.“ Také vzpomínala na průlezky před obchodem, které rozbili Romové, a obec to už neopravila. Také říkala: „Nedívím se, že toho mají lidé dost. Kdo je nemá v blízkém okolí, tak nepochopí. Ale jsou i světlé výjimky“ (žena z majority, 60 let, 16. 11. 2013).

Sociokulturní odlišnosti

Komunita romská a majoritní v této zkoumané vesnici se občas setkává se vzájemným neporozuměním kvůli odlišným kulturním zvykům a tradicím. Pan starosta mluvil o jednom příkladu, který však nebyl myšlený ve zlém: „Jedni Cikáni starousedlíci nám řekli, že jsme prasata, protože jíme jedno jídlo vícekrát za den. Oni zbytky jídla hned vyhodí, třeba vyhazovali krásné kýty masa. Oni to berou jinak, a nedokážou plánovat, třeba kolik toho snít“ (muž z majority, 55 let, 19 3. 2015).

Pozitivní interakce

V této kapitole se snažím hledat to pozitivní v otázce vztahu mezi majoritou a Romy. Podle obyvatel vesnice Lhota se tamní situace v průběhu posledních dvou let zlepšila. Přičítají to především tomu, že mnoho problémových Romů již v obci nežije, buď byli vystěhováni, nebo odešli sami.

Na podzim roku 2013 jsem navštívila jednu majoritní rodinu, která měla hodně dobrých zkušeností se vztahem mezi Romy a majoritou. Nejdříve jsem mluvila s mladou paní, která mi pověděla: „Žádné špatné zkušenosti s Romy nemáme. Mají k nám respekt, protože taťka s nima pracuje - vede kluky z veřejných prací. Naše babička si s Cikány ráda povídá, vychází s nima výborně“ (žena z majority, 30 let, 16. 11. 2013). Poté jsem se na dvoře setkala s touto paní, která na mě působila velice pozitivně, měla krásné zářící oči, a pověděla mi: „Prodávám brambory, cibuli, česnek i našim Cikánům. Tak si s nima, jako s každým, ráda povídám. Vztahy byly kdysi daleko lepší, když jich tu nebylo tolik, ale nemám s nima problémy“ (žena z majority, 80 let, 16. 11. 2013).

V létě roku 2013 jsem se setkala na ulici s mladou romskou paní, která viděla pozitivní posun v tamějších vztazích: „Tak situace je určitě lepší než před rokem, ale nevím, co tomu pomohlo“ (romská žena, 30 let, 15. 7. 2013). Dále pan kastelán se vyjadřoval o Romech pozitivně: „S Cikány nemám problém, neudělali mi nikdy nic špatného.“ Podle něho nejsou vztahy mezi Romy a majoritou v naší zemi tak zlé, jak se podává. Řekl mi: „Víš, bílí to strašně řeší a Cikáni se zase dívají na ty americký filmy, a pak si připadají jako ti černoši, kteří jsou utlačovaní“ (muž z majority, 75 let, 15. 11. 2013). Muž z majority (30 let, 17. 7. 2013), který bydlí v obci Lhota od roku 2013, měl také spíše pozitivní postřehy: „Jsem tady sice chvíli, ale nenaváží se nikdo do mě. Se sousedy nemám problém. Pokud by se ale něco stalo, tak bych si to nenechal líbit.“ Matka napadené ženy vykládala, že má s romskými dětmi i dobré vztahy: „Cikánské děcka mě tady berou, nemám s nima nějaký problém. Cikánů se nebojím, často se s něma setkávám třeba na zastávce nebo před kostelem“ (žena z majority, 60 let, 16. 11. 2013). Místní farář vidí zlepšení oproti roku 2012: „Myslím, že ti starší Romové už jsou zapojeni do života v obci, jen ti mladí zatím moc ne“ (muž z majority, 55 let, 15. 11. 2013).

O pozitivních zkušenostech mluvila také paní asistentka z mateřské školy: „S Romy nemám problém a nikdy jsem ani neměla. Bydlím tady od svých pěti let, takže už od malička jsem byla zvyklá na cikánská děcka. Bydlím tady v rodinném domku, kdy ze všech stran jsem obklopená cikánskými rodinami, ale nikdy mi nic neudělaly. Sousedy třeba vykradli, ale nás ne. Myslím, že mě tu celkem berou. Ví, že pracuju ve školce, a tak mě dobře znají, učila jsem plno jejich dětí. Taky musím říct, že je tu větší klid než třeba před rokem a půl“ (žena z majority, 55 let, 22. 11. 2013).

Pan starosta shrnul pozitivní zkušenosti takto: „Poslední rok je tady ta situace mnohem lepší. Jsem rád, že jsou teď tady místní lidé celkem nad věcí. Nerozhodí už je tolik nějaká ta vulgarita od mladých. Myslím, že soužití je teď tady na dobré úrovni“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

2.5 Vzdělání a její vliv na vztahy

V obci Lhota se nachází 1. stupeň základní školy, který navštěvují děti převážně z tamní vesnice a přilehlé vesnice Petrovice, 2. stupeň základní školy byl ve vesnici dříve na zámku, nyní musí místní žáci dojíždět do okolních obcí. V rámci školy je školní družina, školní jídelna a obecní knihovna. Dále je v obci mateřská škola, kterou ve školním roce 2012 - 2013 navštěvovalo 39 dětí. Tyto informace jsem se dozvěděla z internetových stránek obce a rozhovorů s respondenty.

Základní škola

Místní základní školu jsem mohla navštívit a hovořit s některými zaměstnanci školy. S paní ředitelkou této školy se mi bohužel nepodařilo setkat. Poprvé na domluvený rozhovor údajně zapomněla, další prosbu o setkání odmítla s vysvětlením, že nemá čas, a na takové téma se nebude bavit. Domlouvala jsem se s ní telefonicky a druhý pokus o setkání byl s více než ročním odstupem od prvního. Po nezdařené domluvě s paní ředitelkou na podzim roku 2013 mi vyšla vstříc asistentka pedagoga. S asistentkou

pedagoga jsem mluvila ve školní družině, kde si hrály děti. Mohla jsem tak pozorovat i vztahy mezi dětmi, které na mě působily bezproblémově.

Jednou v létě jsem potkala romské chlapce, kteří se shodli, že se jim ve škole líbí: „Jo, ve škole je to dobrý, ale venku je to lepší“ (čtyři romští chlapci, 6 -15 let, 16. 7. 2013). Další skupinka romských dětí mi řekla, že je ve škole vcelku spokojena, ale zároveň říkaly, že se jim ostatní spolužáci neromští někdy smějí nebo říkají, že neumí pořádně česky. Jedna romská žena mi řekla, že ve škole jsou problémy s drogami: „Mému klukovi dal nějaký romský spolužák do aktovky trávu a cigáro. Učitel to vůbec neřešil, jen ho poslal domů se slovy, ať si z toho nic nedělá (romská žena, 40 let, listopad 2014).

Žena z majority (60 let, 17. 7. 2013) mluvila o vztahu mezi dětmi takto: „Romské děti neumí kamarádit normálně, jen houfně.“ Vzpomínala i na minulost a své dětství: „Dřív nebyl žádný problém, děcka si hrály dohromady. Vše začalo, když sem začali dávat Romy z té osady. Od té doby jsou tu problémy, začaly se dělat rozdíly mezi lidma. My jako malí jsme nebyli o moc lepší než dnešní děti, ale nedělali jsme mezi sebou takové rozdíly.

Jedna žena z majority mluvila o škole takto: „Ve škole jsou asistenti pro romské děti. V první třídě základní školy je teď 16 Romů a 1 bílý. Zvláštní školy byly podle mě lepší, protože učitelé se jim mohli věnovat víc.“ Muž z majority, který do vesnice dojíždí několikrát týdně, se vyjádřil: „Mám zkušenost s jedním romským klukem, který se nechce učit, a chodit do normální základní školy, protože říká, že stejně bude brát dávky, tak nemá smysl se snažit.“ Také se vyjadřoval k myšlence multikulturality ve vzdělávání: „Multikulturalita podle mě nemá smysl. Toho se nedá dosáhnout, je to utopie“ (muž z majority, 70 let, 18. 7. 2013). Starosta zmiňoval pozitivní zkušenost, kdy zdejší dva Romové ukončili učiliště zkouškou. Také mluvil o tom, jak se na školách hodně rozšířilo kouření, ale týká se to spíš těch starších na 2. stupni. „U nás u školy jsem ještě neviděl děcka s cigaretou, tady na 1. stupni by si asi nedovolily kouřit. Ale jak začnou chodit na ten 2. stupeň, tak je včucne život těch starších kamarádů a zapadnou mezi ně.“ Říkal, že je rozdíl mezi jednotlivými školami, například v postoji učitelů ke kouření žáků. Také zdůrazňoval vzdělávání romských dětí, aby něco uměly (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

Mateřská škola

Dne 22. 11. 2013 jsem navštívila místní mateřskou školu. Setkala jsem se s paní ředitelkou, paní asistentkou a dětmi z romských i majoritních rodin. Děti si spolu hrály, během návštěvy jsem nevnímala nějaký vztahový problém.

Základní informace uvedla paní ředitelka: „Máme teď tady 38 dětí, z toho asi 50% je romských. Máme tady dvě třídy: první je pro děti od 2 do 5 let, druhá pro děti od 5 do 7 let. Cena je 200 Kč za měsíc. Jinak tady pracují tři učitelky a jedna asistentka. Řídíme se individuálními plány.“ Vztahy mezi dětmi v mateřské škole hodnotila paní ředitelka kladně: „Děti nerozlišují mezi sebou, ba naopak si spolu hrajou venku nebo ve školce. Myslím, že ty děti jsou ještě natolik malé, že jim je jedno, jestli si hrajou s Romem nebo neromem.“ O nově přichozích romských rodinách říkala, že neposílají děti do školky, alespoň ne k nim. Mluvila také o spolupráci s neziskovou organizací B, která se v sousední vesnici Nová Ves věnuje romským dětem: „Spolupracujeme s nima například při lampionovém průvodu, nebo si předáváme potřebné informace o dětech, protože některé romské děti chodily třeba nejdřív k nim a pak k nám“ (žena z majority, 35 let, 22. 11. 2013).

Působení neziskové organizace

Od roku 2013 působí v sousední vesnici Petrovice nezisková organizace B, která pracuje s romskými dětmi ve věku přibližně od 2 do 18 let. Tato organizace založila centrum, kde se snaží rozvíjet a připravovat děti předškolního věku na vstup do státní klasické mateřské školy a následně vstup do základní školy. V odpoledních hodinách do centra přicházejí i školáci, probíhá zde doučování do školy a volnočasové aktivity. Pracovníci tohoto centra pořádají také různé akce a setkání s místními obyvateli z romských i majoritních rodin.

2.6 Religiozita a její vliv na vztahy

Tato kapitola pojednává o religiozitě či náboženské víře, a jak tato otázka ovlivňuje sousedské vztahy mezi Romy a majoritou v dané lokalitě. Nejdříve zde definuji religiozitu teoreticky, následně se snažím o zachycení religiozity obyvatel ve zkoumané lokalitě.

Religiozita obecně

Velký sociologický slovník chápe religiozitu neboli náboženskost jako souhrnný výraz pro náboženské cítění, postoje a chování. Za klíčový je považován vztah k bohu nebo celkově k nadpřirozenu (Maříková a kol., 1996, str. 921). Podle výzkumu SIRONA existují tři základní složky moderní religiozity u majoritní i romské komunity. Jedná se o členství, účast na aktivitách církve a samotnou víru. Konečná podoba religiozity odráží do velké míry vzájemný poměr a důraz kladoucí na jednotlivé složky (Hrustič, Podolinská, 2010, str. 18). V oblasti výzkumu existují dvě základní pojetí religiozity. To první se zaměřuje na význam subjektivních stránek, vnitřní prožitek, stav vědomí. Druhé pojetí se soustřeďuje na chování, sleduje, jak se víra odráží v jednání lidí, především v oblasti morálky, interpersonálních vztahů, hodnotové orientaci. Současná západní sociologie náboženství odděluje striktně náboženské vědomí od náboženského chování (Maříková a kol., 1996, str. 921 - 922). Ve svém výzkumu v obci Lhota se zaměřuji hlavně na náboženské chování, tedy druhé pojetí religiozity.

Při popisu religiozity Romů vycházím především z literatury, která je zaměřena na slovenské Romy, protože ti tvoří nejvýznamnější a nejpočetnější skupinu romské populace v České republice (Navrátil a kol., 2003). Podle Tomáše Hrustiče je o vztahu Romů k náboženství stále nedostatek literatury, první odborný výzkum romské religiozity byl zrealizovaný až v roce 2003 (Hrustič, Podolinská, 2010, str. 16). Mnoho terénních výzkumů ukazuje, že majoritní společnost má jen málo informací o reálném životě Romů, a má tendenci poměřovat jakoukoliv religiozitu podle vlastních kritérií (Hrustič, Podolinská, 2010, str. 17). Nedávný výzkum „Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou“ (Podolinská, Hrustič, 2012) zjišťoval, jak moc náboženská změna způsobuje

sociální změnu, a může vést až sociální inkluzi. Podle výzkumníků je úspěšnost sociální inkluze náboženskou cestou minimálně 80%. Sociolog Dušan Lužný však uvádí: „Z logiky konverzních narací vyplývá, že život před konverzí je hodnocen negativně a život po konverzi jednoznačně pozitivně.“ Je tedy otázka, jestli konverze je skutečně příčinou této změny (Lužný, 2011, podle Stöckelová, Ghosh, 2013, s. 152).

Náboženské cítění Romů může být spojeno se třemi pohledy. Ten první pohled říká, že Romové nemají náboženské cítění, podle druhého věří v přírodní a animistické síly či duchy, a dle třetího názoru jsou považováni za ortodoxní křesťany. Romské náboženské vnímání je osobité, často propojuje křesťanství s přírodně animistickou vírou (Davidová, 2004, str. 124). Některé projevy lidového náboženství se u Romů uchovaly dodnes jako třeba pověry a magické praktiky (Davidová, 2004, str. 137). Dnes u českých Romů převažuje křesťanská víra - nejvíce římskokatolická, případně pravoslavná (Davidová, 2004, str. 139). Většinou se matričně hlásí k té církvi, která je u nich nejrozšířenější (Davidová, 2004, str. 124). Ke křesťanství získali vztah i díky křesťanskému prostředí, ve kterém po staletí žili v českých zemích (Davidová, 2004, str. 125). Jednotná romská religiozita však zřejmě neexistuje, většinou se definuje v souvislosti s náboženstvím majority (Hrustič, Podolinská, 2010, str. 19). Účast Romů na aktivitách církve je často minimální, omezuje se spíše na svátosti křtu, manželství a pohřbu. Kostely navštěvují jen zřídka, nežijí aktivním náboženským životem. Majorita tak má často sklon interpretovat romskou religiozitu jako formální (Hrustič, Podolinská, 2010, str. 17). Podle zkušeností soudím, že podobná situace je v obci Lhota.

Religiozita ve zkoumané lokalitě

V této kapitole se snažím zachytit religiozitu obyvatel obce Lhota především z pohledu jejich náboženského praktikování a také vlivu náboženského prožívání na jejich jednání v interpersonálních vztazích. Jak již bylo řečeno v teoretické části práce, Romové se nejčastěji hlásí k tomu náboženství, které v jejich blízkém okolí převládá. Z toho důvodu se zde dívám na religiozitu zejména z perspektivy křesťanství, které je v této

vesnici dominantní. Vycházím především z analýzy rozhovorů s občany, předně z rozhovoru s místním farářem ze dne 15. 11. 2013.

Již při první návštěvě obce Lhota moji pozornost upoutal kostel, který na mě působil jako dominanta vesnice, kde by se mohli občané scházet, a který by je mohl i v dobrém případě sblížit. V obci je římskokatolický kostel, kde bývají mše třikrát do týdne – v neděli, ve středu a v pátek. Působí zde polský kněz, který má na starost další tři farnosti, tudíž se dle svých slov nemůže věnovat obci Lhota tak, jak by chtěl. Farnost Lhotu hodnotí jako aktivní. Dozvěděla jsem se od pana faráře, že ve farnosti probíhá výuka náboženství, romské děti jsou také zvány, ale chodí tam asi jen jedno nebo dvě. Také zde působí sbor, společenství modlitby růžence, společenství pro seniory. Skaut ve vesnici není, ale brzy se má ve vesnici otevřít společenství mládeže, které bude působit na zrekonstruované faře a bude otevřené všem, včetně romských dětí (muž z majority, 55 let, 15. 11. 2013).

Na podzim roku 2013 jsem se zúčastnila mše, abych porozuměla lépe tamní situaci, na mši bylo přítomno asi 15 lidí, žádní Romové. V neděli či svátky chodí na mši průměrně 50 lidí, uvedl místní starosta (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Podle slov pana faráře chodí do kostela jen málo Romů a většinou se jedná o Romy-starousedlíky. Romské rodiny, které přišly do vesnice nedávno, v kostele vůbec nevidí. Pan farář uvedl, že jeden Rom však ministruje. Někteří Romové přijdou do kostela aspoň o svátcích: „Na Vánoce jich možná trochu víc přijde. U kostela bývá takový betlém, tam chodí i hodně Romů“ (muž z majority, 55 let, 15. 11. 2013). Podle slov pana faráře je kostel otevřený všem bez rozdílu, ale zdá se mu, že Romové jsou uzavřeni: „Myslím, že by nebyl problém, kdyby byli účastníky života obce či církve. Jenomže oni jsou takoví zamčeni, přijdou jenom, když to potřebují. Jedno je tak jak mluvím, musejí se chtít i sami otevřít ostatním.“ Pan farář jim říká: „Já vám rád pomůžu, ale vy musíte sami chtít sobě pomoci.“ Říkal, že má někdy pocit, jako by ho Romové považovali za uzavřeného, což ho mrzí. A dodal: „Máme veliký kostel, místa vždy bude, můžou se připojit, ale musí chtět, to je ten základ“ (muž z majority, 55 let, 15. 11. 2013).

Z rozhovorů a pozorování tedy vyplynulo, že Romové chodí do kostela spíše výjimečně. Někteří Romové říkali, že je ostatní farníci nepřijímají, cítí se tam nepříjemně,

a proto tam nechodí. Paní z majoritní společnosti uvedla: „Na mši Romové moc nechodí, asi jen dvě rodiny. Bílí nechcú, aby Romové chodili do kostela, protože je zkrátka nemusí“ (žena z majority, 60 let, 17. 7. 2013). K tématu víry mi jedna romská paní řekla: „Jsme věřící, chodíme do kostela, je to pro nás důležité. Většina Romů do kostela nechodí. Romové jsou různí, nemůžu se za ně zaručit“ (romská žena, 50 let, 17. 7. 2013). Jiná romská paní se mi svěřila: „Byla bych ráda za nějaké náboženství pro děti, aby chodilo víc Romů do kostela“ (romská žena, 55 let, 17. 7. 2013). Dále vzpomínala zážitek, kdy během pohřbu promlouval pan farář k romským rodinám ze Lhoty, že chodí do kostela jen kvůli pohřbům, případně svatbám a křtům, a jinak sem nezavítají, jak je rok dlouhý. Této paní to bylo líto a zřejmě se jí to i dotklo, ráda by udělala něco pro zlepšení situace. Dokonce se i na mě obracela s prosbou, zda bych nemohla pro to něco udělat, především by ocenila náboženství pro romské děti (romská žena, 55 let, 17. 7. 2013). Náboženství však ve farnosti funguje a podle slov pana faráře je otevřené všem.

Pan farář dle svých slov nemá s Romy nějaké osobní špatné zkušenosti. Jen někdy bývá problém se křtem, protože Romové chtějí nechat své děti křtít brzo po narození. Vykládal mi zážitek, kdy poprvé tady křtil romské dítě. Z rozhovorů také vyplynulo, že pro většinu Romů se účast na organizovaném náboženství omezuje na dva dodržované obřady - křest a pohřeb. Dle slov pana faráře je romský pohřeb rodinným setkáním s krásnou hudbou (muž z majority, 55 let, 15. 11. 2013). To koresponduje s odbornou literaturou a mojí osobní zkušeností, kdy jsem byla přítomna setkání Romů po pohřbu v místní hospodě, kde jsem pomáhala s přípravou.

2.7 Pohledy na možná řešení

Poslední kapitola, která je vytvořena na základě kódování rozhovorů s respondenty, se věnuje návrhům řešení problematického soužití mezi majoritou a Romy ve výzkumné lokalitě. Je rozdělena na několik podkapitol, které předkládají různé možnosti řešení vycházející ze zamýšlení respondentů. Nejdříve shrnuji výpovědi respondentů ohledně přístupu občanů, následně jednání obce, dále působení sociálních služeb a na závěr potřebné změny ve státním systému, které respondenti pokládají za nutné.

Podle Ctibora Nečase je potřeba vytvořit prostor pro nekonfliktní řešení problémů, které provází soužití Romů a neromů a zároveň zachovat romskou identitu. O to se musí snažit pracovníci státní správy a místních samospráv, také zástupci proromských aktivit a romských organizací atd. Obě strany se musí stejně snažit o zlepšení respektu jednoho k druhému, tak postupně může dojít ke zlepšování vzájemných vztahů (Nečas, 2002, s. 122).

Přístup občanů

Někteří respondenti mluvili o strategii řešení, která by se měla zaměřit na změnu přístupu občanů romských i majoritních. Především by se mělo jednat o aktivnější přístup všech občanů – například společná setkávání, hledání společných zájmů, díky kterým by se komunity mohly k sobě více přiblížit. Příkladem může být setkávání na různých akcích, v hospodě, v kostele a na jiných místech, romské a majoritní občany může také spojoovat hudba, víra atd. Jako důležitý faktor při zlepšování vztahů mezi obyvateli uváděli respondenti také rozvoj komunikace mezi lidmi a otevřenost vůči odlišnostem. S tím souvisí i myšlenka komunitního přístupu.

Pavel Navrátil a kol. (2003, s. 95) vyvozují některé obecné poznatky z výzkumu, který se opírá především o komunitní přístup. Diferenciace by měla být výchozím principem všech opatření. Pokud je tento princip narušen, můžou se rozvíjet xenofobní či rasistické postoje. Je třeba také respektovat difference podle komunit, nepoužívat jednotné postupy řešení, poznat podmínky v jednotlivých komunitách a připravit lidi, kteří budou v této oblasti působit. Pomoci může také předávání a používání zkušeností mezi komunitami, které se orientují na zlepšování soužití majority s romskou minoritou. Státní správa by měla vytvářet rámcová pravidla a podmínky pro efektivní působení místních institucí. Je potřeba si však uvědomit, že i dobře míněná pomoc může mít negativní důsledky, pokud směřuje k oslabení důvěry ve vlastní síly (Navrátil a kol., 2003, s. 95). Také v obci Lhota by podle některých respondentů prospělo, kdyby romská komunita, ale i majoritní komunita byla více aktivní a soběstačná v řešení problémů.

V obci Lhota je několik aktivních občanů, s některými jsem se v průběhu výzkumu setkala. Velká část vesnice však na mě působila dosti pasivně. Výraznou postavou obce je asi 50 – ti letý muž z majority, který je jedním ze zakladatelů místní organizace, působí v zastupitelstvu, vede fotbal pro děti z majoritních i romských rodin. O tomto muži se vyjádřilo nezávisle na sobě několik respondentů. Romská žena (30 let, 15. 7. 2013) se vyslovila: „Dřív se hodně snažil, ale postupně už asi taky ztratil naději na změnu, takže poslední dobou nic moc nedělá. Sama už taky moc nevěřím na změnu, na zlepšení“ (romská žena, 30 let, 15. 7. 2013).

V závislosti na dění v roce 2012 proběhla debata občanů v sokolovně, kde se řešily problémy soužití Romů s majoritou. Komunitní pracovník, který toto setkání občanů částečně koordinoval, mi řekl, že cílem bylo mluvit otevřeně o určitých problémech ve vesnici a snažit se o zlepšení komunikace mezi obyvateli. Dále vzpomínal, že během tohoto setkání došlo i k tvrdšímu vyjasňování názorů, ale zůstalo aspoň u slovního vyjádření (muž z majority, 30 let, listopad 2012). Pan starosta jim podle svých slov řekl na rovinu, jak to vidí. Romové slíbili, že to bude lepší. Avšak podle starosty se to po chvíli zase vrátilo do normálu (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

Místní starosta uvedl k přístupu Romů toto: „Cikáni mají samozřejmě jinou mentalitu, ale pokud tady chtějí být, tak musí ctít naši tradici.“ Viděl paralelu v přizpůsobení Romů s islamisty a jinými menšinami: „Myslím, že pokud tady chtějí žít, tak by se měli přizpůsobit oni nám, ne my jim, oni jsou menšina. Určitě jsem pro, aby se jim pomohlo, ale mělo by se jim pomáhat postupně – něco za něco. A taky musí chtít, protože můžete pro ně udělat cokoli, ale když nechcují, tak to nejde. Měla by se stanovit jasněji pravidla a kontrolovat je. Dal bych jim šanci, všem.“

Starosta také uvedl, že Romové v určitém období chtěli nějaké prostory, kde by se mohli scházet: „Nabídl jsem jim sokolovnu. Zapojila se pak do toho nezisková organizace A, která chtěla sehnat nějaké dotace na vybavení té sokolovny a chtěli tam dělat volnočasovky a různé akce na principu dobrovolnosti, protože Cikáni prý nemají rádi nic organizovaného, a budou chodit, jak se jim bude chtít. S tím ale nesouhlasil Sokol, takže se to nakonec nezrealizovalo“ (Muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

Žena z majority, která je v obci dosti aktivní, mluvila o přístupu k romským dětem: „Říkám jim na rovinu, co si myslím. Snažím se jim věci vysvětlit nejdřív po dobrém. Když to nezabere, tak řeknu, že půjdu za rodiči, většinou to zabere, ti menší se bojí (žena z majority, 60 let, 16. 11. 2013). Tato žena si také myslí, že by se společnost měla snažit co nejvíce osamostatňovat Romy, a zaměřit se na vzdělávání romských dětí, aby se něčemu vyučili (žena z majority, 60 let, 16. 11. 2013). Napadla ji ještě další možnost řešení: „Podle mě by nemuselo být špatné, kdyby romské děcka strávily nějaký čas mimo svou rodinu (žena z majority, 60 let, 16. 11. 2013).“

Jednání obce

Respondenti uváděli různé kroky obce, které mohou přispět ke zlepšení tamní situace. Patří zde například aktivní zastupitelstvo, založení organizace občanů, prevence kriminality, veřejně prospěšné práce či vystěhování určitých romských rodin aj.

Starosta uvedl: „Bylo nám vytýkáno z vrchu, že toho neděláme dost pro Cikány. Myslím však, že je špatně, když se má dělat jen něco pro černý. Je to podle mě i diskriminační, je to škatulkování. Akce jsou pro všechny, ale z cikánských rodin moc nechodí, kdyžtak ti bezproblémoví přijdou“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Někteří respondenti uváděli, že by obec měla podnikat více systémové kroky. „Ta obec si myslí, že pro to dělá dost, že těch aktivit je hodně, že je to až nad rámec, ale já si myslím, že by ty kroky měly být víc systémové“ (muž z majority, 50 let, 10. 7. 2013).

Napětí v obci v roce 2012 vyústilo ve zřízení dobrovolné organizace občanů, jejímž úkolem byla prevence kriminality, dbát na pořádek v obci a při výskytu problému spolupracovat s policií. Podle místních novin a výpovědi respondentů se do této organizace zapojilo patnáct obyvatel, z toho šest Romů. Z rozhovorů během roku 2014 – 2015 vyplynulo, že tato organizace měla především preventivní funkci, aktivně fungovala přibližně jeden rok, nyní je její činnost omezena, protože se situace zklidnila. Hodně respondentů se vyjádřilo, že aktivita členů této organizace není skoro vůbec vidět. „Ti členové kritizovali policajty, že málo to tady hlídají, ale sami pak taky moc nehlídali“ (muž

z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Podle rozhovorů nahradila tuto organizaci občanů zase policie. Žena z majority uvedla, že ani policie tady nic neuhlídá, a nemá smysl ji ani volat, protože stejně nic neřeší“ (žena z majority, 45 let, 16. 11. 2013). Romská žena (30 let, 15. 7. 2013) si myslí, že tato organizace občanů alespoň trochu pomohla ke zlepšení situace v obci.

Od roku 2013 má obec kamerový systém, který pořizuje kamerový záznam 24 hodin denně. Pan starosta mi k tomu řekl: „Ten kamerový systém tady byl pořízen v závislosti na dění v roce 2012, ale i v roce 2009, kdy se hodně kradlo. Máme to na některých místech a chceme to rozšířit“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). V rámci prevence kriminality obec pořídila i osobní alarmy pro seniory. Místní starosta popisoval: „Konflikty se tady řeší často přes policii, ale také na přestupkové komisi, na krajské úrovni a dokonce tady byli i z vlády“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). „Problémy tady řeší obec nebo nějaké ty neziskovky, snaží se tady o prevenci kriminality, co by se mělo dělat, aby to tady bylo lepší,“ uvedla paní ředitelka mateřské školy (žena z majority, 35 let, 22. 11. 2013).

Obec také jako možné řešení vnímá Veřejně prospěšné práce, kde přes úřad práce ročně zaměstnává průměrně 8 lidí. Jsou tady na rok, a pak můžou jít zase do evidence. Dřív musela být pauza 3 roky, a pak se mohli zase vrátit. Teď je tahle podmínka zrušena, takže tam můžou být vlastně furt. Dostáváme na ně dotaci. Jsou tam na plný úvazek, mají na starost údržbu zeleně. Z 80% jsou tam Romové, takže nediskriminujeme. Ale snažíme se vybírat ty osvědčené, aby to k něčemu bylo“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

Jako další řešení, které uvádělo hodně respondentů, je vystěhování Romů. Podle mnoha respondentů dochází ve vesnici k vykupování domů, jejich majitelé jsou zadlužení. Někteří dotázaní podmiňovali počet Romů v obci maximálně 30%, což je však represivní opatření. Paní hostinská potvrdila názor mnoha Romů, že když obec vykupuje domy od Romů, tak je nechce prodat jiným Romům, ačkoliv by mohli být slušní. Uváděla příklad s jednou rodinou. Dále popisovala problém takto: „Je to dost složité s těmi baráky. Měli by se sem nastěhovat Romové z blízkého města, které odkoupí ty domy. Neřeší se ale pořádně, kam se nastěhují ti vystěhovaní.“ Na druhou stranu také uvedla: „Když se nabídne Romům náhradní bydlení, tak ho často nechtějí, protože se jim nelíbí“ (žena

z majority, 45 let, 2013). Muž z majority uváděl další řešení, které se týkalo romských ghatt: „Rozsídli bych ty cikánské ghetta po republice a pomohl jim finančně a materiálně. Ale takový postup není možný v demokracii“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

Nezisková organizace B předkládá doporučení pro zlepšení situace v této oblasti, kdy oblast bytové problematiky doporučuje řešit odprodáním městských bytů přímo nájemníkům, i na splátky. Pozitivně by to mohlo ovlivnit zvýšení úcty lidí ke své nemovitosti a zvýšení jejich participace na udržování a opravách vlastního bydlení (Nezisková organizace B).

Sociální služby

Někteří respondenti se vyjádřili k otázce působení tamních neziskových organizací. Pan starosta řekl: „Ty organizace pracují s těmi lidmi na principu dobrovolnosti. Ale podle mě by se měly dát pevněji pravidla aby, když se s nima začne pracovat, tak aby hned nepřestali spolupracovat. Taky bych od nich rád viděl výsledky, jestli je jejich práce k něčemu“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Muž z majority (30 let, 17. 7. 2013) si myslí, že volnočasové aktivity pro romské děti a mládež jsou k ničemu: „Romáci tím jen zabíjejí čas, jinak se ale nic nezmění.“ Jedna žena z majority (30 let, 16. 11. 2013) zhodnotila zdejší působení organizace A takto: „Vadí mi, že hodně paušalizují, třeba na schůzi o žloutence, což pohoršovalo jak bílé tak Cikány. A taky se mi nelíbí, že říkají o starostovi, že v téhle otázce pořádně nic nedělá. Podle mě se snaží dělat, co to jde.“ Paní ředitelka z místní mateřské školy mluvila o spolupráci s neziskovou organizací B: „Spolupracujeme s nima například při lampionovém průvodu, nebo si předáváme potřebné informace o dětech, protože některé romské děti chodily třeba nejdřív k nim a pak k nám“ (žena z majority, 35 let, 22. 11. 2013).

V obci kromě neziskových organizací působila během roku 2012 další terénní pracovnice, která byla obci přidělena na základě žádosti o dotaci přes Ministerstvo vnitra kvůli složité situaci v roce 2012. Pan starosta byl s jejím působením spokojen: „Udělal tu kus práce, i když tu byla jen chvíli. Obcházela ty sociálně slabé rodiny a nabízela jim

pomoc. Z majoritních rodin o to neměl nikdo zájem, takže to využívaly jen některé romské rodiny. Chodila s nima třeba na úřad práce, na sociálku a tak. Někteří se tam vůbec neuměli chovat, vtrhli třeba na úřad a chtěli hned, aby bylo po jejich. Necháпали pořádně, že se tak nedá chovat“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

Kritika státního systému

Většina dotázaných lidí se shodovala, že problém je ve státním systému. Podle respondentů by měl stát nastavit pravidla tak, aby je Romové nezneužívali, a motivovaly by je k aktivnímu přístupu a k hledání práce.

Respondenti se shodovali, že sociální systém, zejména systém dávek, by se měl stát více motivujícím pro občany. Pan starosta uvedl: „Ta vláda do toho lije miliardy, ale stejně se to nezlepšuje.“ Podle něho byla chyba, že po roce 1989 se v České republice nastavil hodně bohatý sociální systém. „Na Slovensku se s tím nemydlili a nastavili to nižší. Ať si vezmou ti naši příklad ze zahraničí – třeba z Anglie, Finska, Švédska atd. Slyšel jsem, že tam si musí do roka najít trvalou práci, jinak nedostanou téměř nic a budou živořit. Podle toho tam taky jezdí naši Cikáni - jsou tam rok a zase se vrátím k nám“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). Podle jedné ženy z majority (60 let, 16. 11. 2013) by se měl v první řadě změnit systém dávek: „Řešení problémů vidím ve 3 hlavních bodech, které by měla zavést vláda. Pokud Romové chtějí mít dávky, tak zaprvé maximálně tři děti a dost dávek, protože toho jinak strašně zneužívají, zadruhé musí aspoň trochu pracovat, zatřetí musí posílat děti do školy“

Podle starosty jsou dávky špatně nastavené, protože demotivují pracující. „Třeba u jedné cikánské rodiny vím, že tam pracuje otec rodiny, ale když vydělá víc peněz, a přesáhne určitou částku, stačí to přesáhnout třeba o 50 Kč, tak jim vezmou příplatek na bydlení. Posunul bych tu finanční hranici, aby kvůli tomu, že pracují, nepřišli třeba o příplatek na bydlení. Oni pak začnou polemizovat, jestli má vůbec smysl chodit do práce a to je špatně.“ Taky uváděl příklad s další rodinou: „Byla tady rodina, která pracovala, ale pak zjistila, že když budou mít hodně děcek a nebudou pracovat, tak dostanou ještě víc

peněz díky dávkám“ Ohledně pracovní činnosti si myslí pan starosta: „Pro Cikány je náročné dostávat peníze 1x za měsíc. Často pracují načerno, kde dostávají plat třeba 1x za týden. Možná potřebují méně, ale častěji, protože jinak to hned utratí“ (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015).

Někteří respondenti uznávali současný trend integrace romských dětí v klasických základních školách a omezení základních škol praktických. Podle pana starosty by měl stát co nejvíce investovat do vzdělání mladých Romů. „Klidně ať stát dotuje to jejich vzdělání, protože ti mladí Cikáni stěží udělají 9 – ti letou povinnou docházku a v 15 – ti letech skončí většinou na úřadu práce a neumí pořádně ani číst ani psát.“ Podle jeho názoru by měli Romové absolvovat alespoň 2 – roční učiliště (muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015). „Bylo by dobré ty mladé podchytout, aby se něčemu vyučili,“ uvedla žena z majority (60 let, 16. 11. 2013). Tímto končí pohledy obyvatelů obce Lhota na řešení tamních vztahů mezi romskou a majoritní komunitou.

2.8 Diskuse

Ze svého terénního výzkumu mám podobný pocit jako britský antropolog Bob Simpson, který říká, že terénní výzkum neděláme, ale on dělá nás. Terén totiž není pasivním polem pro plánovanou aktivitu ze strany výzkumníka, ale stává se ve vztahu k výzkumníkům i aktivním činitelem, který je ovlivňuje (Švaříček a kol., s. 113). Zejména pobyt v terénu mě mnohému naučil a také jsem si více uvědomila, jak je problematika vztahů mezi lidmi, v tomto případě mezi majoritou a romskou minoritou, opravdu složitá.

Příčina problematických vztahů mezi obyvateli v této lokalitě je způsobena mnoha faktory. Především vystěhováním romských rodin z městského ghetta do okolních vesnic byl pouze odsunut problém na venkov, což přivedlo do složité situace místní obyvatele, samosprávu i stávající romskou komunitu. Nahrazení vyloučených ghett integrací vnímám pozitivně, myslím si však, že je potřeba na danou věc lépe připravit komunitu romskou i majoritní. V opačném případě se nově příchozí romská komunita cítí vykořeněna, bez vztahu k danému místu, což často vede ke konfliktům mezi obyvateli, ještě většímu

vzájemnému vzdálení a malé ochotě spolu komunikovat. Myslím, že to je také příklad romské a majoritní komunity ve zkoumané lokalitě.

Tamější vztahy mezi občany nejsou problematické jen ve vzájemném vztahu Romové versus majorita ale i mezi samotnými komunitami, kdy zejména romští starousedlíci a nově příchozí Romové nedrží pospolu. Z rozhovorů vyplynulo, že starousedlíci mnohdy nesouhlasí s problematickým chováním nově příchozích Romů a často přiznávali, že chápou nespokojenost majoritního obyvatelstva. Jsou však nespokojeni s generalizováním pohledu na Romy, tento problém uváděli respondenti romští i majoritní, kdy podle nich majorita začala Romy tzv. házet do jednoho pytle, na což doplácí především romští starousedlíci, se kterými problémy nejsou.

Ačkoliv můj terénní výzkum, jeho příprava, průběh a analýza, byl dosti náročný, zdouhavý a popravdě jsem ho nejednou chtěla i vzdát, jsem za něho ráda. Získala jsem spoustu cenných zkušeností - například jsem se setkala s různorodými zajímavými lidmi, poznala jsem více sama sebe i díky krizovějším situacím, rozvíjela jsem se v komunikaci – verbální i neverbální, snažila jsem se o neutrální vystupování a pohled na věci, a v neposlední řadě jsem se naučila mnohému z oblasti terénního výzkumu. Výzkum byl pro mě i určitým dobrodružstvím, spala jsem venku pod širákem uprostřed vesnice, trávila jsem čas v hospodě s místními „podivíny“, kde došlo k různorodým situacím a odkud mám i zajímavé historky. Uvědomila jsem si, že jsem se stala součástí výzkumného procesu a ve výzkumu určitým způsobem zahrnuji i sama sebe.

Během terénního výzkumu jsem zažila i různé nepříjemné momenty či pocity. Cítila jsem u sebe například pocity strachu, nejistoty, studu, pochybnosti o sobě samé atd. S výzkumem souvisely i určité etické problémy. Uvědomila jsem si také, jak je těžké zjistit objektivní a pravdivý názor na určitou situaci, protože subjektivní pohledy lidí se často liší. V tom mi pomáhala triangulace - ověřování z více stran, a také osobní setkání s danými lidmi. Při setkání s určitým člověkem jsem mohla pozorovat, jak na mě dotyčný působí, zda to, co jsem zaslechla již dříve, koresponduje s jeho výpovědí a chováním. Několikrát jsem si uvědomila, že na mě dotyčný působil odlišně, než jak mi byl podáván druhými lidmi.

Výzkumné téma na mě od počátku působilo trochu konfliktně. Během realizace a zpracování terénního výzkumu jsem se snažila zastávat neutrální pohled, před zahájením výzkumu jsem se však obávala možných problémů s tím souvisejících. Měla jsem strach, že mě nebudou kvůli neutrálnímu postoji přijímat ani Romové ani majorita. Také jsem se obávala neporozumění mé role v terénu. Naštěstí se tyto moje obavy nijak výrazně nenaplnily, respondenti byli většinou otevřeni a možná i můj neutrální postoj uvítali.

K mému terénnímu výzkumu jsem měla tendenci občas přistupovat z pohledu sociální práce, která je mojí druhou profesí. Přála jsem si, aby tento výzkum byl k užitku i zkoumané lokalitě a jejím obyvatelům, aby jim přinesl něco dobrého především v oblasti vztahů.

Můj výzkum byl zaměřen na jednu lokalitu, tedy nebylo cílem zobecnit poznatky na celou problematiku. Pro širší porozumění a řešení vzájemného přijetí a vztahů mezi majoritou a romskou minoritou budou zřejmě potřebné další výzkumy. Myslím, že se zde otevírá prostor pro aplikovaný výzkum, který by mohl na základě těchto a dalších poznatků hledat možná řešení praktických problémů.

Závěr

Svět a jeho problémy nejsou černobílé. Tato diplomová práce se snažila zastávat neustranný a objektivní pohled na problematiku vztahů mezi Romy a majoritou v dané venkovské lokalitě.

Cílem bylo zmapovat sousedské vztahy mezi majoritou a romskou minoritou konkrétní české vesnice, porozumět jejich odlišnostem, hledat společné cesty a řešení problémů. Tyto cíle byly naplněny díky dlouhodobému terénnímu výzkumu celkem úspěšně. Cílem práce byla také analýza romské problematiky, což bylo splněno jen částečně z důvodu obsáhlého terénního výzkumu. Obecně je romská problematika mnohovrstevné téma, které vyvolává odborné polemiky. V rámci mé práce bylo obtížné jí souhrnně pojmout, ale promítla se do konkrétních příběhů lidí této vesnice.

V první části své práci jsem nejdříve uvažovala nad východisky mé práce, dále jsem se věnovala teorii etnografického výzkumu, kde jsem postupně stanovila hlavní výzkumné cíle, otázky, popsala výzkumnou lokalitu a výzkumný vzorek. Dále jsem vysvětlila jednotlivé výzkumné metody a techniky sběru dat, zamyslela jsem se nad etickými otázkami a bariérami mého výzkumu a nakonec nastínila postup analýzy dat. Druhá část představuje výzkumnou zprávu terénního výzkumu v dané lokalitě. Seznamuje se životem v obci, jejími obyvateli, problémy, vzájemnými interakcemi. Také jsem se snažila porozumět soužití obyvatel na základě nedávné historie obce, vzdělání, religiozity aj. V závěru shrnuji možnosti řešení problematického soužití z pohledu místních obyvatel. Výzkumná data jsem získala na základě metody hloubkových rozhovorů, zúčastněného pozorování, vlastních terénních poznámek a jiné dokumentace. Analýza těchto dat vycházela především z techniky otevřené kódování.

Jedná se o opakovaný terénní výzkum, kdy terén byl navštěvován v určitém časovém odstupu. Danou lokalitu jsem sledovala od podzimu 2012 do jara 2015. Jednalo se již o období, kdy docházelo k postupnému zklidnění konfliktní situace mezi obyvateli, která vyvrcholila v létě 2012 pochodem neonacistů a několika incidenty mezi majoritou a romskou minoritou. Během sledovaného období došlo k odchodu části členů romské

komunity, která zde byla přemístěna ze zrušeného ghetta v blízkém městě a byla spouštěčem neklidu v lokalitě.

Z vlastního pozorování a rozhovorů s respondenty usuzuji, že se situace v obci zlepšila. Náhodný návštěvník by možná ani nevěřil, co se zde dělo před třemi lety. Obyvatelé obce dokázali z velké části překonat náročné období díky aktivnímu přístupu některých občanů, určitým krokům místní samosprávy i neziskových organizací působících v této lokalitě. Zdejší lidé se snaží do určité míry překonávat vzájemné spory a antipatie smírnou cestou, aby se neopakovala vyostřená situace, která poškozovala všechny. Tento společný zájem komunity majoritní i romské pomohl alespoň částečně k vzájemnému sblížení a snaze o lepší soužití. Pozitivně mě překvapily mnohé výpovědi respondentů z komunity romské i majoritní, které nebyly tak záporné, jak jsem původně očekávala. Mnozí respondenti se dokázali dívat na problémy nezaujatým pohledem a v případě potřeby hodnotit kriticky i vlastní komunitu. Obě komunity na mě působily nejednotným dojmem, nejedná se o pospolitost obvyklou v dřívějším venkovském prostředí, což paradoxně přináší určitý prospěch ve schopnosti jejich „nadhledu“ na situaci.

Myslím, že přestože je situace na první pohled výrazně lepší, nelze ji hodnotit úplně optimisticky. Pod povrchem zřejmě zůstává spousta antipatií, vzájemných předsudků a zloby, které by mohly situaci opět zkomplikovat. Zde vidím ještě velký kus cesty, který budou muset obě strany ujit, aby došlo k dlouhodobému dobrému soužití. Majorita má sice dominantní postavení, ale zároveň velkou zodpovědnost, na kterou nesmí zapomínat. Především je však potřebná dobrá vůle na straně majority i minority ve snaze porozumět té druhé straně, jejímu odlišnému způsobu života, mentalitě, zvyklostem atd.

A tuto dobrou vůli vlastně potřebuje celá naše společnost, my všichni, k tomu, abychom dokázali vyjít ze své uzavřenosti a obav, abychom nežili jen sami pro sebe, ale dokázali vnímat svět a jeho potřeby v nových souvislostech. Přeji romskému lidu, aby našel své trvalé místo mezi námi. Přála bych nám všem, aby se rozvíjely vztahy mezi jednotlivými kulturami, abychom dokázali přijímat odlišnosti a dokázali žít více ve vzájemné shodě a přátelství. Snad k tomu aspoň trochu přispěje tato diplomová práce.

Odborná literatura a prameny

Literatura:

- Davidová, E. (2004). *Romano drom, Cesty Romů 1945 - 1990*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Eriksen, T. H. (2008). *Sociální a kulturní antropologie - Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál.
- Hendl, J. (2012). *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál.
- Holý, L. (2001). *Malý český člověk a velký český národ*. Praha: Slon.
- Hrustič, T., Podolinská, T. (2010). *Boh medzi bariérami, Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou*, SIRONA. Bratislava: ÚEt SAV.
- Hübschmannová, M. (2002). *Šaj pes dovakeras - Můžeme se domluvit*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Jakoubek, M., Hirt, T. (2008a). *Rómské osady na východnom Slovensku z hľadiska terénneho antropologického výskumu – Zborník vybraných výsledkov projektu*. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation.
- Jakoubek, M. (2008b). *Cikáni a etnicita*. Praha: TRITON.
- Maříková, H., Petrušek, M., Vodáková, A. a kol. (1996). *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Miovský, M. (2010). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing.
- Murphy, R. F. (2008). *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON.
- Navrátil, P. a kol. (2003). *Romové v české společnosti*. Praha: Portál.

- Nečas, C. (2002). *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Scheffel, D. Z. (2009). *Svinia v čiernobielym – Slovenskí Rómovia a ich susedia*. Prešov: Centrum antropologických výskumov.
- Soukup, M. (2014). *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*. Praha: Karolinum.
- Stöckelová, T., Ghosh Y. A. (2013). *Etnografie: improvizace v teorii a terénní praxi*. Praha: SLON.
- Švaříček, R., Šedřová, K. a kol. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- Toncrová, M. – Uhlíková, L. (2014). *Terénní výzkum etnokulturních tradic – Metodologická příručka*. Praha: Etnologický ústav AV ČR.

Prameny:

- CASA/Česká asociace pro sociální antropologii (nedatováno): Etický kodex české asociace pro sociální antropologii [on-line]. Dostupné 13. 3. 2015 z http://www.casaonline.cz/?page_id=7.
- CVVM/Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR (2013): Romové a soužití s nimi očima české veřejnosti [on-line]. Dostupné 20. 2. 2015 z http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7017/f3/ov130521.pdf
- Místní noviny (2013 - 2015).
- Nezisková organizace A (nedatováno): Informace o neziskové organizaci A [on-line]. Dostupné 8. 3. 2015 z nejmenovaných internetových stránek organizace.

- Nezisková organizace B (nedatováno): Informace o neziskové organizaci B [on-line]. Dostupné 25. 2. 2015 z nejmenovaných internetových stránek organizace.
- Obecní kronika (2002).
- Obecní stránky (2015): O obci [on-line]. Dostupné 7. 3. 2015 z nejmenovaných internetových stránek obce.
- Středisko romských studií (2013): Zpráva Střediska romských studií: Většina Čechů nepovažuje Romy za přirozenou součást společnosti a chtějí se jich zbavit [on-line]. Dostupné 27. 3. 2015 z <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/zprava-strediska-romskych-studii-vetsina-cechu-nepovazuje-romy-za-prirozenou-soucast-spolecnosti-a-chteji-se-jich-zbavit>
- Vavroch, M. (2014): Pilotní výzkum v etnografii – bariéry v interakci mezi Romy a majoritou [on-line]. Dostupné 28. 3. 2015 z <http://lidemesta.cz/archiv/cisla/16,-2014,-1/pilotni-vyzkum-v-etnografii-%E2%80%93-bariery-v-interakci-mezi-romy-amajoritou.html?language=cs>

Respondenti:

Zde jsou uvedeni respondenti, se kterými jsem vedla rozhovory od listopadu 2012 do března 2015. U respondentů uvádím pohlaví, příslušnost k romské či majoritní komunitě, přibližný věk, dobu rozhovoru.

- muž z majority, 30 let, listopad 2012
- žena z majority, 50 let, listopad 2012
- žena z majority, 80 let, 9. 7. 2013
- muž z majority, 50 let, 10. 7. 2013
- žena z majority, 45 let, červenec 2013, 16. 11. 2013
- muž z majority, 45 let, červenec 2013
- romský muž, 30 let, červenec 2013
- romská žena, 30 let, 15. 7. 2013
- romský muž, 70 let, 15. 7. 2013
- čtyři romští chlapci, 6 – 15 let, 16. 7. 2013
- romský muž, 65 let, 16. 7. 2013
- muž z majority, 30 let, 17. 7. 2013
- romská žena, 50 let, 17. 7. 2013
- romská žena, 55 let, 17. 7. 2013
- žena z majority, 60 let, 17. 7. 2013, 16. 11. 2013
- muž z majority, 70 let, 18. 7. 2013
- muž z majority, 55 let, 15. 11. 2013

- muž z majority, 75 let, červenec 2013, 15. 11. 2013
- dva muži z majority, 55 let, 15. 11. 2013
- žena z majority, 55 let, 16. 11. 2013
- dvě romské dívky, 16 let, 16. 11. 2013
- žena z majority, 18 let, 16. 11. 2013
- muž z majority, 75 let, 16. 11. 2013
- žena z majority, 30 let, 16. 11. 2013
- žena z majority, 80 let, 16. 11. 2013
- žena z majority, 35 let, 22. 11. 2013
- žena z majority, 55 let, 22. 11. 2013
- žena z majority, 30 let, 22. 11. 2013
- muž z majority, 55 let, 22. 11. 2013
- žena z majority, 28 let, říjen 2014
- romská žena, 40 let, listopad 2014
- romský chlapec, 10 let, listopad 2014
- romské děti, 6 – 15 let, říjen – prosinec 2014
- muž z majority, 27 let, březen 2015
- muž z majority, 55 let, 19. 3. 2015

Přílohy

Jedná se o tři vybrané přepisy rozhovorů, které jsem nahrála se souhlasem respondentů na diktafon. Určitá slova, která by mohla pomoci identifikovat danou lokalitu či respondenty, jsou z důvodu bezpečnosti a ochrany zakódovaná.

Příloha č. 1.: Přepis rozhovoru

Tento rozhovor byl vedený dne 10. 7. 2013 s mužem z majority.

Nejdříve bych se vás ráda zeptala, jak vnímáte současnou situaci oproti minulému roku, když tady byly pochody neonacistů?

No, občané to vesměs tak nevnímají, ale já si myslím, že je to lepší než vloni v tom smyslu, že se to někam pohnulo, že tady není tolik vulgarismu, že se trošku někteří ti mladí Cikáni zabrdili, že ty menší děcka chodí na hřiště. Trochu se to zlepšilo, ale nejsou to nějaké zásadní změny. No, je to trochu víc v normálu.

Hmm... A co si myslíte, že tomu pomohlo?

Tak je toho víc... Určitě pomáhá, když se ty věci řeší otevřeně, nějaká setkání, v srpnu a v září tady něco takového proběhlo. Je tady aktivní *nezisková organizace A* i *nezisková organizace B*, čili jsou tady jakési aktivity, ale myslím, že to pokulhává hlavně na úrovni těch občanů. Lidé trochu zbystřili, taky ta *organizace občanů* tomu přispěla... Ale moc toho nepokračuje. Obec si myslí, že toho dělá dost, ale já si myslím, že toho moc nedělají, že ty kroky by měly být víc systémové.

A ta *sousedská hlídka* tady ještě funguje? Slyšela jsem, že jste objížděli vesnici...?

Tak já vesnici objíždím furt a ještě si to obcházím, ale už míň než dřív. Je to taková preventivní forma. Většinou to někdo jednou za den objede. Já myslím, že to stačí, že se tady nic extra neděje.

A kolik má *sousedská hlídka* členů?

Tak podepisovalo to 15, ale aktivních je asi teď takových 6.

A jsou mezi nimi i Romové?

Jsou, jeden je i aktivní, který se věnuje děckám.

A kdybyste cestou viděl, že se něco děje, tak zavoláte policii nebo jak to řešíte?

Tak já je většinou seřvu... Jo, když na zastávce třeba kouří, tak je seřvu a zatím to teda funguje, že jdou pryč nebo se schovají. U závažnějších věcí by se pak zavolala policie.

A ty setkání už teďka neprobíhají?

Noo... já jsem teďka dva měsíce zastupitel... Ta obec si myslí, že pro to dělá dost, že těch aktivit je hodně, že je to až nad rámec, ale já si myslím, že by ty kroky měly být víc systémové...

A co konkrétně si myslíte, že by měla obec dělat pro zlepšení té situace?

Soustavná péče a tlak... aby ti dacani - Cikáni, kteří tu jsou, cítili, že se po nich jde, aby viděli, že jsou tady kamery, aby věděli, že tady chodí policie, že tady chodí městská policie, *organizace občanů*, že je někdo kontroluje, jestli děti chodí do školy a tak dále. Tedy lidi tady musí žít ne ve strachu, ale v tlaku. Což se tady zatím nepodařilo vytvořit. Druhá věc je, že by se obec měla snažit, aby lidi byli aktivnější. Myslím si, že by nebyla špatná akce „30% a dost“, protože tady je asi 38% cikánů, takže je potřeba, aby se snižoval počet Cikánů a dát to do nějaké roviny, která je únosná – asi 10%. Tedy obec by měla udělat všechno pro to, aby tady ti Cikáni nebyli nebo se zmenšil počet. Já říkám, že mi většina těch Romů nevadí. Vidím to prostě tak, že ideál by byl těch 10-15% a k tomu by měla ta obec směřovat. To, co se tady teď děje, že se tady kupují domy, které jsou na zbourání, a které kupovaly ty realitky a stěhovali se tam Cikáni. No, takže to se cosi děje... ale chybí víc těch věcí a kroků, aby ti lidé, co tady bydlí a ví, že tady chtějí být, to nemají jednoduché v rámci toho zákona... A ti, co říkají, že jsou v rámci zákona, tak aby věděli, že je normální, že tady lidi dělají brigády, že děcka chodí do kroužků, do sokola, do hasiče, do fotbalu... Vyzval jsem cikány, aby nám pomohli, zatím nám nepomohl nikdo od ledna, nepřihlásil se nikdo.

Z těch romských děcek teda nikdo nechodí...?

Ne, nikdo. Několikrát jsem je vyzýval, že to bude dobrý příklad, ale nic... Takže když oni říkají, že my chceme být tak jako vy, tak jsem říkal, že bysme měli utvořit takové desatero, že když oni se nechovají jako my, tak nemůžou mít stejné nároky jako my; neposíláte děcka do školy, což je drtivá většina bílých posílá, pro ně mínus. Neumíte nic, nejste vyučení, nemáte střední školu, nechodíte na brigády, nechodíte do spolku, tak nemůžete mít takovou budoucnost jako my! Takže tady máte 10 bodů, co neděláte tak jako my, tak se nestavte do jedné roviny. Nemůžete mít stejná

práva, když neplníte stejné povinnosti! Jo, samozřejmě by to také šlo odstupňovat na těch dávkách. (ROZHLAS) Ta politika je všude stejná, jestliže lidé vidí, že nemusí nic dělat, že dostávají dávky za nic, tak proč by toho nevyužívali...?

To máte pravdu...

No, příklad si můžeme vzít třeba i z Maďarska a tak dále. Je dobré se orientovat třeba na školky, vychovávat ty děcka od malička. Stejně to vidí i *nezisková organizace B*, že se s děckama ve 13 či 14 letech už nic neudělá.

No, je asi potřeba to změnit shora...

Zásadní problém je, že stát to neřeší koncepčně, nevytváří ty podmínky... Když přijdou dávky, tak jsou relativně spokojeni, ale kde to jsme jako? A nic pro to nedělají za celou dobu.

A pracují někteří Romové tady?

Ne, nepracují. Já jsem teda ochotný některé zaměstnat, ale samozřejmě je potřeba, aby něco uměli. Když mi řeknou, že umí jenom kopat, tak to je nemůžu vzít. Nekradou sice. Ale co umí?

A vy nějak pracujete s romskými dětmi?

Já jsem trenér, trénuji fotbalisty, tak někteří malí Romové tam chodí – tak 10 - 12. Jsou divocí, bylo by dobré se jim věnovat víc a pravidelně, ale na to není čas. Začali chodit na podzim a teď na jaře chodí, asi takových 10. Chtělo by to soustavně, 3x týdně s nimi trénovat, vychovávat je. Na to není tolik času. Tak aspoň něco, ale není to ideální.

A nějaký jiný kroužek tady není?

Hmm... no ještě je tady ta školka od jedné neziskové organizace. Zatím se to nějak řeší. My jsme se sešli. Oni by vám k tomu řekli víc.

(ROZHLAS žádá o pomoc pátrat po pachatelích, kteří ukradli zeleninu z nějaké zahrady...)

No, když je úroda, tak začínají Cikáni krást na zahradách...

Hmm:-)

No, takže ta *nezisková organizace B* funguje v *Petrovicích*, učí tam malé děcka. No, tady bylo na hřišti jednou takové odpoledne, kdy tu bylo snad 40 cikánů. My jsme se domlouvali, hlavně

jedna paní z *neziskové organizace A* a další, že přes léto něco uděláme. Nabízel jsem se, že s něčím pomůžu, ale jsem v té pozici teď spíš pasivní, že toho mám teďka dost. Minulý týden bylo nějaké setkání na hřišti – dvě hodiny tam byly nějaké hry. Jinak myslím, že nic neproběhlo.

A ta *nezisková organizace B* nabízí nějaké volnočasovky nebo doučování?

Jo, jo, mají tam to doučování. Ale jsou tam první měsíc, tak uvidíme. Tady jsme chtěli udělat něco pro ty starší děcka – třeba ping-pong nebo tancování. Ale nevím, kde se to zadrhlo. Je teda pravda, že oni Romové to mají trošku složitější. Protože obec říká, že toho dělá dost pro všechny. A když se Romové nepřihlásí, tak je to jejich problém. Ta obec to většinou řekne tak, že udělá všechno, domluví, říká jako by splněno, ale když se nepřihlásí, tak ne. Ta zkušenost je taková, ať už se to těm lidem líbí nebo nelíbí, tak pokud to lidé nezangažují, nevysvětlí, tak nechodí. To obecně platí od dětí počínaje po důchodce konče. Bylo to vidět třeba u organizování dětského dne. Nemyslím, že to není chuť ty lidi oslovit, ale jejich čas. Strašně moc času bere to samotné organizování... Vidím to i na tom fotbale u těch kluků, kteří chodí. Ale stejně abych dosáhl toho, že přijdou dorostenci v sobotu nebo v neděli na zápas, tak jim musím volat. Protože ty děcka jsou z těch informací tak zblblé nebo zpohodlnělé, že pokud jim nezavolám, tak ani nepřijdou. Plánuje se plno věcí a aktivit, a pak stejně nikdo nepřijde... Třeba tady bylo setkání důchodců a to je podobné. Když jim nikdo přímo neřekne, ať přijdou, tak jich přijde třeba jen 50%. To platí obecně pro všechny - nejen pro ty mladé ale i pro ty starší. No, když se dneska s těma lidma nepracuje, tak oni pak nechodí...Mají televizi a tak. To je všude stejný trend. Pokud se jakoby nepřerušší ta slupka toho domu a televize, tak ti lidé už tak moc nepotřebují to interaktivní jednání a ty vztahy. Už se to nějak porušilo.

Možná ještě v hospodě to přetrvává...

Je potřeba nějaké populárně pozitivní kampaně, aby někdo chodil a vysvětloval, že by bylo dobré a tak dál, a začal se s těmi lidmi bavit. Ale stráví tím hrůzu času, že bude obcházet třeba důchodce, a bude říkat třeba: Proč už jste tak dlouho nebyla na sezení? A nebylo by dobré tam přeci jen přijít? A tak...

A jak si jinak myslíte, že se tady lidé vnímají, jak se bere majorita a Romové? Když se třeba potkávají na ulici, tak se spolu baví?

No, nebaví. To je obecný jev, který se tady změnil za 20 let. Tím, že plno lidí přišlo o práci, tak se ty vztahy vyostřily. To je všeobecný jev u všeho, i toho agresivního. Snažíme se ale i se starostkou

z vedlejší vesnice komunikovat s většinou nebo polovičkou Romů, protože jsme na ně byli zvyklí, vždycky tady byli – jedna dvě tři rodiny. Vídáme se třeba někdy v hospodě, kde se normálně bavíme. Takže v tom problém není. Samozřejmě, když je někdo přio opilý nebo naštvaný, tak se stává, že jim nadává. Ale za normálních okolností k těm konfliktům nedochází. Jo, ale kdyby tady přišel pochod radikálů a prošel by vesnicí, tak to bude stejné, jako to ukazovali v těch Českých Budějovicích, tak 50-70% bude stát na chodníku a bude povzbuzovat ty radikály a bude říkat, že je to správné. Ten trend je prostě stejný všude. Všude je to načasované. Ti lidé jsou na ně naštvaní a stačí jen kapánek a 50 až 60% lidí pak jde do toho s nimi.

Hmm, to je takové skryté...

To není ani rasismus, to je naštvání, protože oni vidí tu sociální nespravedlnost a pocit té křivdy.

A samotní Romové tady drží při sobě nebo jsou rozděleni taky na nějaké skupiny?

No, oni nadávají a vypadá to, že jsou rozděleni, ale když se cítí ohroženě, tak drží při sobě a spojí se.

A ti nově příchozí dělají větší problémy než starousedlíci, jsou méně přizpůsobiví?

No, nově příchozí... Tady je problém, že sem přichází pořád nové rodiny. Některé třeba odejdou, ale je to šílený tlak. Ale tak určitě je to lepší než v tom Chomutově nebo Chánově nebo někde jinde, nemáme tady nějak extra drogy, nemáme tady hazard, nemáme tady hmm zastavárny, nějak extra se tady nekrade a tak... Mohlo by to být 10x horší, jo ale na to, že jsme dědina na okraji zájmu a tak dál, tak by tady měl být relativně klid a on tady není...

Hmm.... To je pravda.

A upřímně řečeno, i kdyby tady nebyl žádný Cikán tak to, co tady občas udělají ti bílí Cikáni, tak to úplně stačí na tu vesnici, nepotřebujeme ještě další iniciátory. To, co psal starosta z Petrovic minulý týden, tak to tak opravdu je. Říkal, že jsou normy na slepice a na kde co, jak mají snášet vajíčka a kolik jich tam má být, a tady přijde 10 Cikánů ze Slovenska, žijí v jednom baráku nebo jednom bytě a nikoho to netrápí, tak kde to jsme? Tak tady nám Evropská unie bude přikazovat, kolik má mít králík, prase a to. To iniciuje další a další problémy, jo. Všeobecně chcu říct, že to ten stát neřeší, netlačí na to a není tam ta systémová práce.

A ti Romové přichází teda hlavně ze Slovenska?

Ted' přišla jedna rodina ze Slovenska, ty další přišli zase odjinud. Je to různé.

A z té Nové Vsi...?

Z té Nové Vsi jich přišlo víc, ale zůstala tu asi jen jedna rodina nebo dvě. To není problém jen Romů, ale jestli ví, že je tady plno Cikánů, tak budou chodit další. A těžko se to dá zastavit. Ta krize trvá už 6 let. Oni ví, že na Slovensku je to horší než tady, tak je to sem táhne. To je stejné jako mraky přistěhovalců umírá v lodích, když jedou do Itálie a jinde. To je stejný, no. Ten pocit, co žene ty lidi dopředu. Nebo ti Mexičané, kteří riskují, že je někdo zastřelí. Ten pocit, že se jim bude někde žít líp, tak to jdou zkusit a aktivně prosadit. A my k tomu nečinně přihlížíme a necháváme to tak být... Ještě nám chybí otevřít hranice, abychom sem vzali Somálce, ještě nám tu chybí Jižní Amerika a tak dále. Já nejsem nacionalista nebo co, ale buď něco zvládnem a je to v pohodě, anebo to nezvládneme, tak to musíme zastavit a řešit to. A ne to neřešit a furt přidávat problémy a tak dál a tak dál. Obecně se tvrdí a ono je to pravda, že kriminalita je hlavně ve spojení s Romy, když se to srovnává s jinými národnostmi – Vietnamci a tak. Přišli sem ti, kteří chtějí pracovat, takže jsou na to připraveni a navíc jsou pracovití, a taky ta jejich mentalita je někde jinde.

A v čem nejvíc se tady kriminalita projevuje?

Tak hlavně krádeže. Zásadní věc je, že by to měl řešit stát, nebo respektive měl by dávat nějaké mantinely či příručky těm obcím, jak by to měly řešit. Protože když ta obec je víceméně bezradná, tak se to těžko řeší.

A jsou tady ještě kromě vás nějakí aktivní lidé, kteří by chtěli pomoci situaci řešit?

Tak minulý rok se našlo 10-15 lidí... No, to je tak ve všech spolcích, to je tak obecně, 150 lidí jeden vyburcuje a ti ostatní se pak přidají. To je takové pravidlo. Samozřejmě to bere ten čas drahocenný. A koho to tak vyloženě nepálí, tak do toho nepůjde. My tady něco chystáme a já taky pořád slibuju, že napíšu nějaký článek a taky nemám na to čas. My tady totiž vydáváme jeden časopis, ale víceméně je to teď tak trochu v útlumu. Je plno práce, nemám čas řešit svoje soukromé věci, natož ostatní.

(kopírování nějakých materiálů a článků...)

A myslíte si, že kdyby Romové měli větší zájem se zapojit, tak by to bylo lepší?

No, nevím. V dnešní době jsou tady zhruba dva plesy za rok a nedokážu si představit, kdyby tam přišlo 10-20 Cikánů. I já bych byl dost naštvanej. Čili já přesto, že s nimi nemám nějaké problémy.

Ale taky si nedokážu představit to soužití, pokud se bude tady zvyšovat počet Romů, protože už teď je jich dost. Když jsem byl malý, tak jsem si s nějakými romskými kluky hrál, chodil jsem třeba k nim domů a hrávali jsme na harmoniku. Takže to se dalo.

Myslím si, že všechny kroky byly k něčemu. Já toho nelituju. I když to je třeba jen 5% nebo 10% toho, co by se mohlo dělat, nebo co by bylo dobré, ale určitě se něco dělalo. Je potřeba pořád něco vymýšlet a chytat se toho, co je... Nevíme, co funguje a nefunguje. Zatím nikdo nepřišel na to jak tyto problémy řešit. Je potřeba stále zkoušet...

Příloha č. 2: Přepis rozhovoru

Druhý rozhovor byl vedený 15. 7. 2013. Vystupují zde dva romští muži. V přepisu je rozlišuji na základě odlišného stylu písma, kdy mladší muž je zapisován pomocí písma kurzíva a starší muž běžným písmem.

Jak se vám tady žije?

No, tak bílí jsou proti Romům, ale i Romové jsou někdy špatní. To je na obou stranách přibližně stejné. Jednou vy, jednou voni, že...

A jaké největší konflikty tady vidíte?

No tak, ohledně dětí je tady nejvíc problémů, protože ty děcka nemají kam jít, no tak lítají po vesnici, kde se co dá, a tím pádem ti lidi poukazují, že jenom Romové to dělají.

Hmm, ty romské děti jsou víc venku, je jim to víc přirozené...

No ano, dnes si hrajou třeba tady na mostě, protože nemají, kam jít. Jdou na hřiště, je problém, jdou na náves, je problém, nadávají jim. Tak oni nemají absolutně kam jít. Tak musí někde být venku. Chtějí jít ven, protože děcko nevydrží v místnosti.

No, děcka jsou většinou divočejší.

No, to je právě to, že my jako Romáci jsme strašně horkokrevní, takže musíme to ze sebe nějak vybit, tu naši energii...

Tento rok to zatím jakžtakž jde, ale minulý rok děcka šly po vesnici a už jim lidé říkali: „Černí, běžte domů!“ a tak...

Hmm... To je strašné.

Třeba jednou byly děcka od dcerky venku a jedna paní na ně: „Co tady lítáte, vy černý huby?! Běžte domů!“ A přitom oni nic...

Jakože nedělaly nic špatného?

No, kdyby dělaly nějaký problémy, že jo, tak bych řekl, že jo. Protože to je tak, když dělají problémy bílý děcka, tak nikdo nic neřekne. A když udělají něco jako tmaví Cikáni, tak to ví celá vesnice.

Hmm... A vy už tady žijete delší dobu?

No, přibližně třicet roků.

Téda, takže to tu dobře znáte...

No, dřív se nedělalo to co teď. My jsme chodili mezi bílý na zábavu, že jo, na plesy, a nikdo nic nám neřekl. To bylo všechno v pořádku. No ale teď to, co se děje, je neúnosný. Teď už je to zas míň. No ale předtím rokem to bylo nejhorší, protože děcka neměly vůbec kam jít, tak chodily tady k potoku a už bylo peklo. Furt se nadávalo. No jak říkám, když děcko - jak bílý tak černý - vidí jabloň nebo tak něco, tak utrhne si, to je veřejný. A oni, že prej ty naše haluze lámou a takový ty věci... Ale já jsem neviděl...

Asi tak... jako nikdy nejsou žádný důkazy, ale automaticky se to tak bere, protože starosta tu má všude svoje lidi...

Nebo brambory se ztratily a my třeba víme, že za tím stojí ti pokémoni...

A kdo to vlastně je?

Já vám to pak řeknu a ukážu, kde bydlí a tak...

Dobře, děkuju.

Tady třeba v tom baráku bydlí nebo bydlela stará paní. A ti pokémoni ju přepadli, vykradli. A svedlo se to na Romy.

No, to jsou teda šílené věci.

Já nevím, no...

Takže obec to podle vás neřeší?

No, tady nemůžete dát za nikoho ani za bílý ani za černý ruku do ohně... Protože to nejde. Nebo je ta schůze jo, tak ví o tom. Tak ví, že členská schůze je pro bílý, tak to vyhlásí... A když je třeba ta naše schůze, jak dneska to bylo, tak proč neupozornil ten starosta?

Třeba rozhlasem...

No, rozhlas dnes byl, ale nic takového se tam nehlásilo.

Normálně se takhle hlásí rozhlasem asi všechno možné, ale o tomhle neinformují...

No protože je to jenom čistě pro nás...

Ale starosta o tom ví, tak by měl...

Neví. On neví, kdy máme tu schůzu. To já jenom vím, kdy je termín...

Tak pro příště ať to vyhlásí. Zajdi tam nebo zavolej, ať to vyhlásí. Vždyť to je pět minut, to se nic nestane. Schůze Romů, anebo čertů a je to.

A v tom zastupitelstvu máte nějaké svoje členy?

Ne, od nás tam nikdo není. Já s něma mám projednávat jenom problémy, když jsou. Ale ne že bych tam měl s něma sedět a rozhodovat třeba ohledně té koupi baráků, to ne. Když je problém, tak jdu za něma, promluvíme si, co a jak. Starosta mi neposlal žádnéj papír, jestli jsem v té trestné komisi.

No vy jste rozumná... No tak třeba, jak může starosta vykoupit ten barák, když je tady ten člověk trvalo hlášený, ja? On se musí vystěhovat, ale nemá kam. Tak ať se mu starosta postará o barák. Normálně jim vypnou elektriku a všechno...

Takže oni jim odkoupí barák a řeknou jim, ať jdou pryč, přitom nemají kam?

No... Řeknou jim: „A ven.“ Dali jim ještě měsíc. Mohli by jim to vrátit přese v nájmu nebo tak nějak... a ne je úplně vystěhovat.

A jací to jsou lidé, které vystěhovávají?

Ti, co mají exekuci na baráku. Nezáleží na tom, jestli je dobrej nebo špatnej. Prostě musí ven. Týká se to i solidních rodin, některé jsou tu i dýl než já.

(Vzpomínají, komu všemu hrozí exekuce...)

No, kdyby k něčemu byl ten starosta, tak by řekl třeba: „Jo dobře. Já to odkoupím a vy mi z nájmu budete splácet.“ No, ale když jsou ty problémy mezi bílýma, tak to neodkoupí. Proč se to děje? Třeba ti pokémoni tam mají taky exekučku, ale můžou tam zůstat. A oni kradou a všechno je

pak na nás. Oni třeba ukradli kolo, honili je bílí, dohonili je, sebrali jim kolo a bez problémů je pustili domů. No, a kdyby to byl cikán, tak ho tam roztrhnou.

Hmmm... A ta rodina pokémonů je jedna nebo jich je víc?

Jedna rodina.

Děcka si hrajou zase v potoce, chytaj ryby, no...

To je opravdu smutné, že ty děcka nemůžou na to hřiště nebo na to prostranství na návsi.

Ale je taky pravda, že se ti rodiče musí o ty svoje děcka víc starat. Třeba od některých romských rodin děcka nelítají po venku, ale od jiných jo.

A přichází tady pořád nové rodiny?

Tak přišla tu posledně akorát jedna rodina, ale od té doby už nic, no... Některé rodiny, co se museli vystěhovat, si našli byt třeba přes realitku, nebo šli k příbuzným. Někde je třeba místo čtyř lidí naráz deset lidí. Ale někteří nemají pořádně, kam jít.

Já vím, že někteří Romové jsou tady problémoví.

Ale spíš možná ti nově příchozí, ne?

No, ale co mají dělat?

Hmm... A co si myslíte, že by mohlo zlepšit tu situaci? Jak by vás mohli brát líp?

No, tak já nevím... Tady je jeden problém za druhým. A to nejen tady v naší vesnici, ale to je celkově, co se děje. Když se člověk dívá na tu televizi, tak to je absolutně veřejně proti Romům.

No, třeba teď v těch Českých Budějovicích a jinde...

A to je ten samej problém, jak tady.... že prý tam chodí na nějaký hřiště ty děcka, do parku... Jestli je to pravda, tak já nevím no...

Starosta si udělá třeba hostinu na hřišti se svojí rodinou, a s tím nemá nikdo problém. Ale když chtěou Romové – menšina, tak to nejde. Říkají: „Nejde to, spravuje se, rekonstruuje se, není čas, to to to, hotovo.“

Hmm... A do hospod můžete chodit?

Do dvou hospod nemáme přístup. Když se to domluví...

A jak dlouho je tady ten starosta?

Ten už je tu dlouho. Tak možná dvě sezóny. On vlastně vzal teď pět miliónů úvěr na vykoupení tady těch domů, který jsou v uvozovkách jako rozpadliny, aby jim to odkoupil, srovnal se zemí a tak dál. No takže on si vlastně asi zajistil jako další nějaký období.

A kdo toho starostu volí?

No tak jeho příbuzenstvo. No tak my jsme třeba minule ani nevěděli, že budou volby.

Téda! K vám se nedoneslo, že budou volby?

Tak něco se říkalo, že budou. Ale neřeklo se nějaký datum. Akorát jsme slyšeli, že jsou nějakí noví kandidáti... Ale potom jsme se dozvěděli, že bum a je to zas on na další období.

A nemohli byste si tam dát opravdu někoho od vás?

Tady je ještě jeden pán z výboru, to je jedna ruka se starostou. Odkupuje různé baráky pro sebe. Chtěl by tu zbudovat penzion pro důchodce.

Tady byla jedna, my jsme ji říkali Angličanka. Ta chtěla odkoupit jeden dům, dávala o sto tisíc víc než starosta, ale nakonec to stejně dostal starosta, protože ju nějak přemluvil. Tak rozumíte, tak člověk by si vzal automaticky tu vyšší částku. Ale starosta ju tak zblbl. No, je to zlý. Podle mě by měl starosta s každým občanem se zastavit a promluvit.

No, měl by sledovat, jak to tady chodí.

No, právě. Jako třeba, když já udělám tady problém, tak by měl přijít a říct: „Ještě jednou něco takovýho uděláš, tak bude zle. A ne to projednávat se všema lidma a nikdo přitom nic neví.“

No, neuděláme nic. Nás je míň, jich je víc. A když něco řeknete a půjdete do představenstva národního výboru jo, tak se nedovoláte k ničemu, protože jich je víc, přehlasují vás. Tady byla třeba schůze Romů a občanů, a oni nás nenechali říct ani slovo.

A kdy to bylo?

To bylo minulý rok kvůli epidemii žloutenky. Tak oni vyřvávali, že to udělali Cikáni. Nakonec se zjistilo, že to roznesl někdo jiný. Byl tam starosta a všichni, ale Cikáni nemohli nic říct.

A nějaké takové setkání bývají častěji?

Tak jednou za čas. Třeba teď ve čtvrtek to mělo být. Ale já nevím, jestli to bylo. Byl jsem totiž v práci. Řešilo se tam zvolení do trestní komise.

Taky se tu zvolila ta organizace občanů. Ale nikdo je nevidí, že by tu chodili. Tak souhlasilo se s tím, že budou dva bílí a dva Cikáni.

Tak já jsem třeba taky v té organizaci občanů, tak vím trochu, jak to je. Chodí ještě jeden z majority, ale ten jezdí hlavně autem. Já třeba chodím normálně bez vesty, protože všichni ví, že jsem v té organizaci občanů. Ostatní přestali chodit. Ale tak je to teď v pohodě. Děcka na zastávkách už nedělají problémy. Když to párkrát obejdu, tak ty děcka jsou pořád ne stejném místě...

Tady v tý vesnici nejde nic udělat, nic! Aby udělali pro ty děcka jenom hlavně něco, ne. Teď udělali, že chodí tam do tý hospody tancovat. Je to ale prosím vás kulturná hospoda?

No, já vím, jak vypadá... Tak celkově hospoda není zrovna dobré prostředí pro děcka...

No, když se tam něco stane, třeba ti chlapi budou ožralí, tak jak k tomu ty děcka potom přijdou?

No, ostatní nám říkají: „Budte rádi, že to tu máte.“ Já říkám: „Já jsem rád.“ Ale ta hospoda opravdu není vhodné místo pro děcka. No, my jsme ještě plánovali tělocvičnu od školy, že by nám to propůjčili, anebo tu sokolovnu...

A jak to dopadlo?

Vůbec, nechcou o tom slyšet. A já když jsem chtěl nějaký to cvičení pro děcka – jako běhání, kliky a tady to prostě, tak mi řekli: „Jestli chceš, tak to máš domluvený.“ Tak na tady tohle mi to povolil, ale přitom jsem většinou v práci, takže já to s těma děckama v podstatě vůbec nevyužiju, ale ty holky a kluci, co chodijou tancovat, tak ti by tam mohli jít, tak to ne. No takže to vidíte.

Tak my jsme toho měli víc v plánu, třeba s tou kopanou. Jsou tu lidé. Potřebovali bychom to hřiště. Ale starosta to prostě vždycky zamete pod koberec. Takže nakonec nám vyšly aspoň ty tanečky. Teď proběhla druhá zkouška.

Stejně ti lidi, co by tam měli chodit, nejsou. Ti, co tam nemusijou chodit, tak tam jsou furt.

Tady za pravdu se nedovoláte nikde nic a ještě vám vynadaj.

A myslíte, že ty vztahy mezi lidma jsou aspoň o něco lepší?

Tak je to trochu klidnější z obou stran. Možná mají ty lidi trochu strach...

A co si myslíte, že tomu pomohlo?

Tak možná ta organizace občanů. Protože dřív děcka třeba v osm nebo devět hodin večer ještě lítaly po venku... A teď je po osmé a vidíte někde děcko?

Ne, opravdu, je tu klid.

No, teď už se tu neděje nic takovýho. Jo, ale třeba ten minulý nebo předminulý rok to tady byla hrůza... To je pravda. Byli tady lidé ze sousedních vesnic. Tady se to všechno scházelo, kouřili, nadávali: „Ty hajzle...“ No, nebylo to dobrý...

A dělaly to děcka romské i neromské?

Ne, neromské to nedělaly. Ale zas ty starší bílé děcka, když se sešly, tak třeba plakáty trhaly, podpalovaly, kouřily.

A teď už se to neděje?

Ne, ne, teď už ne.

Tady byla v jeden čas opravdu hrůza. Tady se pozvali i skini, ale nic se nestalo, protože přišli policajti. Byli i v sousední vesnici. Ale tam taky neudělali nějakou pohromu. U výboru se zastavili a dělali bububu, ale nikde nic, no. Ale to oni se tady pobili s jednima, ale Cikáni to neudělali, ale to udělali ti bílí. Jednou jeden bílý nadával jednomu Romovi, pak se chytli a bili se. A z toho to všechno vzniklo... Od té doby už za všechno může jen cikán, jen cikán. A vyhrožovali a tak... Ale teď je klid.

A ještě jsem slyšela o tom střetu na té zastávce?

Jo, tam byl problém. Tam strčili jedny Romky do jedné neromské ženy. Ta spadla, vykloubila si nohu a byl zas problém. Ale ta její dcera chodí a k nám a bavíme se s ní.

Tak to byly ty dva problémy za sebou, ale jinak... Já nevím, jestli tady něco bylo od té doby... Já myslím, že se to tady uklidnilo a nejsou žádný problémy, bych řekl. Minule hlásili, že se zase ztrácejí ovoce a brambory ze zahrady. Ale my si to už chceme pohlídat. Když to bude bílej, tak ho dovedeme za starostem. A když černej, tak si s ním uděláme pořádek sami.

Hmm... Ať to takhle neháže špatné světlo na vás...

Jo, aby to nebylo pořád jenom na cikánech. Tak jsem říkal, ať zkusíme dvě tři noci pohlídat a chytíme někoho, ať je to cikán nebo bílý... No, ale ještě jsme do toho nešli...

A nějaké další trestné činy nebo přestupky tu asi nejsou, že?

Ne, ne. Tady ne ne. Akorát ty dva problémy. Jo, byly tady ještě problémy v jeden čas, že chodily děcka ke kostelu, když byla omša, nebo se lidé modlili. A oni tam venku dělaly binec. A tak jsem tam byl, vyhnal jsem je od tama, a byl klid. Už nechoděj.

Já si jinak ale nemůžu ztěžovat, že by na mě někdo přišel nebo tak. Ale já nesnesu, víte, když vidím, že vám někdo zbytečně ubližuje. To já nesnesu.

Příloha č 3: Přepis rozhovoru

Třetí rozhovor byl vedený 15. 11. 2013 s místním panem farářem, který pochází z Polska. V přepisu je částečně zachycen jeho jazykový dialekt.

Chtěla bych se vás zeptat, jak vnímáte zdejší vztahy, hlavně teda mezi majoritou a Romy, případně mezi farníky a tak...? Nevím, jestli se s Romy často setkáváte, jestli chodí do kostela nebo ne...

Nooo... chodí. Jeden je tam ministrant, který chodí. Ale mám pocit, že chodí jen ti starší, kteří už tu 30 roků žijí. Eee... teď máme taky jednoho zaměstnance, který pracuje u nás na faře, dělá ty veřejné práce. Tak jak se na to dívám, jak jsou ti starší Romovje, tak si myslím, že jsou takové obyčejné ty vztahy mezi farníky a tými Romami. Ale ty mladé, co sem přišli nedávno, tak ty vůbec nevidím v kostele, jsou takoví uzavřeni. Jedno je tak jak mluvím, musejí se chtít i sami otevřít ostatním...

Takže ale ti původní Romové chodí do kostela?

Ano, ano...no, všichni tam nechodí samozřejmě...

A jak by podle vás byli přijati v kostele? Myslíte si, že problém je jen v tom, že nemají zájem?

No, loni... teda letos to bylo, že přišla mladá romská rodina ze Slovenska. Tací byli otevřeni, slibovali, že eee... později budou taky chodit do kostela, že budou žít našim životem, ale to oni se jenom ukázali, jak chtěli, aby bylo svaté přijímání, abych to přijal. Přijal jsem, protože byli připraveni ze Slovenska, tam ten farář je doporučil... Ale od té doby tu možná dvakrát byli, vůbec už půl roku nikoho z nich neviděl jsem... Už je to vůbec nezajímá.

Hmm... Možná Romové to mají často tak, že stojí hlavně o ty svátosti, svatby, pohřeb...

No ano, to oni tak mají... Svátosti a slavnosti jako třeba Vánoce, to jich možná trochu víc přijde. Samozřejmě jako třeba když mají pohřeb, tak se tady všichni setkávají se sebou. To je takový pohřeb, že je plný celý kostel, mají tam často svoji hudbu. Ta hudba je krásná, příznámá. Mají takovou bohatou svoji kulturu... Jenomže oni jsou takoví zamčeni, přijdou jenom, když to potřebují.

No, já si právě pamatuju, jak jsem tady byla v to léto... Tak tady byl zrovna pohřeb nějaké romské paní, myslím... A právě jsem pochopila, že moc nechodí do kostela, že tady byli spíš tak výjimečně...

No ano, to je pravda... Ale tak je to i u našich, nejen u Romovja... Často už ani neví, co v kostele dělat – kdy si kleknout, kdy sednout a tak dále a tak dále...

A třeba náboženství nebo nějaký skaut tady je?

Je náboženství, jsou zváni na to náboženství, ale myslím, že tam asi jedno či dva děti chodí na to náboženství. Učí to tady paní katechetka, takže ani nevím, kdo tam přesně chodí. Tak obvykle si myslím, že to je problém obrovsky jako se školou, že málo dětí chce chodit. To je problém v rodičích, že je neposílají ty děti...

Takže náboženství bývá přímo tady ve škole?

Ne, náboženství je na faře... Ale právě stejně jako do školy chodí málo romských dětí, tak i do toho náboženství. Ale ty děti, které patří k těm starým Romům, tak ty aji půjdou do kostela.

A skaut tady máte?

Ne, skaut tady není. No, já mám tři farnosti, takže je toho dost. To, co chci doporučovat je pro mládež takové společenství, které tady bude pro všechny, i pro romské děti, kdyby měly zájem. Je tady hodně té mládeže... Ta fara je opravovaná, aby ta společenství mohla tady fungovat. Je tady taky schola, růženec, společenství pro seniory... Tak myslím, že je celkem taková živá ta farnost.

To je dobře, že to tady tak funguje... A to společenství mladých teprve začne?

Ano, tady začíná, ale jinde už to funguje. Já pocházím z Polska, z horného Slezska a tam funguje takové společenství mladých už pol století a je výborná. Já sám jsem tam chodil a vím, jak dobré to bylo pro ty mladé lidi, kde se mohou společně setkat, a dovědět se něco o Bohu, protože to je taková výuka, ale přitom také hezká atmosféra.

Hmm... A ještě bych se Vás chtěla zeptat, co by podle vás mohlo pomoci ke zlepšení těch vztahů tady mezi občany?

No, to je problém, protože já tady obvykle nejsem. Já přijedu na mše nebo na tu faru. Ale vidím, že problém mezi občany je... Třeba jak tady byla ta žloutenka a ti Romovja vůbec nemysleli

na zdraví, nejen svoje ale i sousedů...Hodně našich občanů, farníků taky bylo nemocných. To byl obrovský problém. Bohudíky, přešli jsme to, ale teď už začíná nová sezona těch nemocí, tak se bojím, co bude dál... Ale jaký způsob řešení? Já si myslím, že tady pan starosta je otevřený moc, taky náš kostel je pořád otevřený pro všechny. Jenomže oni by museli sami chtít. To je to, zda oni chtějí. Já myslím, že by nebol problém, aby mohli být také účastníky života v obci, aji života v církvi...

Takže žádnou diskriminaci tady nevnímáte?

Já myslím, že ne... Když se podívám ze své strany, tak myslím, že jsme otevřeni. Ale co já mám chodit za němi a říkat „přijďte“...? Samozřejmě, že byly pozvánky, jak jsou různé akce. U kostela bývá takový betlém, tam několikrát přijde i hodně Romů, to musím říct. Také jak je stromek zasvěcený na začátku adventu, tak na to přijdou. Jak chtějí, tak přijdou.

Hmm... A máte nějaké špatné zkušenosti s Romy?

No, ani ne... Snad jen někdy bývá problém s tím křtem... Já jsem otevřený všem stejně, jak chtějí pokřtít dítě. Oni rychle přijdou už po dvou týdnech, jak se dítě narodí, že chtějí křest. Jenomže to s nimi bylo jednou takové zajímavé... Oni už měli všechno přichystané, kdy bude křest, a kdo tam bude, a tak dál a tak dál... ale oni... jak to bylo (úsměv)... oooj! Já jsem čekal, až přijdou na ten křest... Samozřejmě, že byl problém také s tím, že oni nemohli přijít na přípravu. To tak dělávám, že na křest bývají takové tři setkání. Jedenkrát nemohli, druhýkrát nemohli... To už byla taková delší doba, dva měsíce myslím. Přiznávám, že oni zapomněli. Ale dva dni před tím oni mi volali: „No, jak s tím křtem?? Nebo oni už jsou připraveni, rodina je na cestě, jedna - z Ameriky, druhá – nevím, z Japonska myslím ne (smích), ale taky nějací cizozemci, a že oni už v cestě jedou... A já v šoku: „Jaký křest??! Ani jedenkrát jste nepřišli na setkání!!“... „No jak? Byli jsme přeci domluveni!“ No, měli jsme pak takové setkání delší. Řekl jsem jim nakonec: „Ok, křest bude.“ To byl jeden z prvních křtů, co jsem tady měl, a byl to první křest s těmi Romami. No, oni se teda asi tři dny před křtem ozvali, tak jsme měli ještě možnost se setkat. I v sobotu byl křest, přišli rodiče a kmotr. A já se ptám: „A kolik máte těch hostů? Kde ti hosti??“... „No hosti jsou, ale doma.“ Sousedí mi řekli: „Jo, oni tam mají hosty, ale všechny leží u pití.“ Já jsem jim teda dal možnost křtu, měli příležitost setkat se společně a v kostele. Ale když přišlo co k čemu, tak jich tam přišlo jen pár, padesát lidí tam asi bylo... To, pro mě to byla taková zkušenost legračná, ale dal jsem pozor do budoucna s takou spoluprací s nimi... A teď nemám nejmenších problémů.

A když nechodí do kostela, tak vám to přímo nevadí?

No, já řeknu taký způsob...Já doporučuju, aby chodili do kostela, abych je občas viděl... Já řeknu tak, úplně jinak by to bylo v Polsku, kde jsem působil...Tam musí být život taký duchovní, aby to mělo smysl. Ale tady je to trošku jinak, tady jsou misie, všude jsou misie. Jedenáct roků jsem působil ve Varšavě - to jsou obrovské misie v hlavním městě. Ale co se mi velmi zalíbilo, že otec arcibiskup je moc otevřený každému. Říká - dej šanci každému člověku. I ty tři schůzky s těmi lidmi v rámci té přípravy je má povinnost – to je zasévání. A to, co dál bude s těmi lidmi, to už ať Pán Bůh se stará, ať opatruje ty lidi. Ale snažím se jim doporučit, pozývat je také do života v kostele. Já myslím, že ta totalita to hodně tady ovlivnila. Jinak to vypadalo v Polsku – tam... no, lidé jací byli, tací byli...Kdo ví, jaká je jejich víra? Říká se, že 99% je věřících, ale to není pravda. Těch opravdových je tam možná 20% - těch, co jsou opravdu praktikující. Tady je to trochu jiné. Ti lidé z různých důvodů nechodí, taky ta totalita udělala veliké zlo. Mě se líbí jít tou cestou, aby se dala všem těm chudákům šance, aby mohli i pokřtít děti. Pak je to už v rukou Pána. Já nejsem soudce, nejsem Pánem Bohem. Má povinnost je, dát jim co můžu z toho duchovního, dát jim šanci, aby se mohli podívat se na svůj život duchovní, rozvíjet svůj život... Někdy Poláci – kněží, co tady pracují – mají svůj názor. I oni by mi řekli, co si o tom myslí. To znamená, že oni by pak často fungovali tady jako v Polsku: „Nechodíš do kostela, tak nemáš šanci! Přijď. Půl roku budeš chodit do kostela, pak pokřtíme dítě.“ Já trošku jinak na to pozírám – dát jim šanci, ať můžou díky tomu, že přijdou, slyšet o Pánu Bohu. Jak ten člověk nemá šanci naučit se ani modlitbě Otčenáš, protože tatínek byl třeba komunista a maminka taky nechodila, zkrátka byl vychovávaný v takovém prostředí. Tak já se můžu jenom těšit, že ti lidé přijdou. Jak přijdou, tak je to moc pozitivní, protože mají o to zájem, svědomí k nim promlouvá. A co dál? - to už je v rukou Pána Boha.

A jak dlouho už tady jste?

Pět roků tady jsem. První rok jsem byl v nedaleké vesnici. Letos jsem počul takové společenství, které je všem otevřené a víc tak charismatické, obnova v Duchu svatém. Pár roků jsem v takovém působil. Poznal jsem osobně, jaké to je dobré takové společenství. Mladí se tam můžou dobře poznat, můžou se setkat s Bohem na modlitbě. Mluvil jsem na mši o tom Večeru chval, to je úžasná modlitba. Pozývám vás také stejně jako ostatní mladé.

A takže chodí tady hodně mladých lidí do kostela?

No je... schola, asi 20 ministrantů, je hodně dětí a mládeže. Romové ale musí sami chtít...

No, bylo by dobré, kdyby se ti Romové tady víc zapojili, do těch společných aktivit a měli tady k tomu trochu větší vztah...

No, to je pravda...

Určitě je těžké je nějak oslovovat. Ale jak jsem se už zmínila o tom létě... tak to jsem se ještě potkala s jednou romskou paní a ta mi říkala, že je škoda, že ti Romové nechodí do náboženství, ani do kostela, že by bylo výborné, kdyby se nějak zapojili, ale neví, jak na to...

No, oni mezi sebou mají obrovský problém, tak cítím... Nevím, jak to nazvat, ale je to taková mafie mezi nimi. Třeba na příkladu to můžu ukázat... Byla taková jedna mladá romská rodina, oni byli tací nadšení, otevření: „Ano, ano, přijdeme, přijdeme!“... Ale všechno se změnilo, já nevím, co se tam pak stalo. Tady farníci mi řekli: „No, dokud oni tam nedojdou na ty svojich představené - nevím, jak je nazvat... Ta rodina se tak ztratila, přitom to byla taková dobrá rodina, i práci hledali, chtěl jsem jim pomoci...”

No, je těžké porozumět, jak to u nich chodí...

No, nejsem toho schopný, mám toho dost...

A jak myslíte, že vás tady vnímají lidé?

No, já se snažím být ke všem otevřený. Já k nim mluvím: „Já vám rád pomůžu, ale vy musíte sami chtít sobě pomoci, protože to nebudu nikdy násilím po nich chtít. Jak ty sám nechceš sobě pomoci, tak co já mám dělat?“ Já bych taky rád, aby oni pochopili, že já nejsem tam někde zamčený... Máme veliký kostel, místa vždy bude, můžete se připojit. Ale musí chtít – to je ten základ.

Ano, to máte pravdu. Člověk když nechce, tak se mu těžko pomáhá... Nevíte, jestli tady působí ještě někdo kromě neziskovek?

No, byli tady nějakí manželé, kteří tu rozjžděli něco pro děti, myslím... Oni se chtěli scházet na faře, ale my jsme jim museli říct, že to nemůžeme povolit, protože fara se zrovna opravovala. Nějaké ženy z *Nové Vsi* tu chtěly mít něco pro děti... Do budoucna, kdyby měli zájem, tak se můžeme klidně domluvit. Ale teď tu máme opravy, tak to není možné.

Ještě jeden dotaz prosím... V létě jsem se setkala tady u kostela s jednou paní, která říkala, že někdy dřív tady byl dost velký problém u kostela, že tu byl šílený binec. Romové tu dělali všechno možné. No, vykládala takové věci, až se mi to nechtělo věřit...

No, je pravda, že to byl problém a řešilo se to i s panem starostou. Ale teď je všechno v pořádku.

Ano, taky to na mě tady tak působí - jako normální klidná vesnice.

No, jako by se ty vztahy teď dávaly do pořádku, ale rok zpátky to tady byl obrovský problém.

A co myslíte, že tu situaci tady spravilo?

No, rozhovory, rozhovory. Já myslím, že velká chyba je i v samotném státě. Pro mě jako Poláka je nepochopitelné, že je možné dostávat plat, i když nic nedělám. Romové mají jinou mentalitu – já ji nazývám takovou romantickou... Jak jim dáš peníze, tak jemu se už vůbec nebude chtít pracovat. On ví, že bude dostávat peníze. A nebude přemýšlet nad tím, že by mohl pracovat, ale bude přemýšlet, jak by mohl dostat více peněz. Je to taková mentalita. V Polsku dostaneš peníze, ale musíš pracovat, nebo aspoň hledat práci. Čeští Romové tu práci ani nehledají. Lidé jsou často naštvaní, že ty maminky dostávají peníze za každé dítě. A mě je líto těch mladých děvčat. Tady přišla jedna – mohla mít asi 14 roků – a měla už druhé dítě, druhé dítě! Já jsem řekl, že ji pokřtím, a že budu rád, když přijde na mše. Ale ona už ani jedenkrát nepřišla. Třeba ještě přijde v budoucnu, nevím... Ale měla taký zájem. A já to mluvím proto, že ty romské ženy jsou už často jako v těch arabských státech – že ony jsou jako horší třídy vedle těch mužů. Jsou od toho, aby rodily děti, aby tvrdě pracovaly, aby nevím... rodit, rodit, rodit...!

Ano, u nich je to asi opravdu trochu jinak.

Ale to je proto, že oni na každé dítě dostanou peníze. To je tragédie! Pro mě je to nepochopitelné, že ten stát to tak nastavuje. Mělo by se pracovat s těmi Romy od základů, od základů! Myslím, že ti starší se už tady zapojili do života, ale ti mladí moc ne...

A nevíte, jestli chodí někteří Romové do práce?

No, musím říct tak... Ano je tady jeden pan - nerom, který pomáhá těm Romům. Je to v rámci veřejných prací a díky tomu tady někteří Romové pracují.

Tak to je výborné! Ráda ho navštívím...

Ano... a myslím, že se to tady v obci už začíná pomalu měnit... že v rámci těch prací veřejných pracují i mladí romští kluci. Ale je problém, když je těch Romů na jednom místě víc... Nikdo pak neumí jich zvládnout. Když měli přijít Romové z té zrušené osady od *Nové Vsi*, tak někteří místní se začali bát, že dokonce chtěli i prodat domy.

Slyšela jsem, že některé ty domy se tady odkupují...

Ano, to chcu říct... Oni mají takového svého kinga – krála, který jim koupí ty domy, nevím za jakých podmínek, jak to chodí... Ale i v Polsku to tak je. Ten král často vykoupí nějaký dům celý, a oni se pak tam všichni Cikáni nastěhují.

Hmm... A prosím vás, jak často tady bývají mše?

Třikrát do týdne – neděle, středa a pátek.

Děkuju. To by mělo být vše. Moc děkuju za váš čas a ochotu.

Abstrakt

Název práce: Terénní výzkum vztahů mezi majoritou a Romy ve venkovském prostředí

Autor práce: Anna Husáková

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Šotola, Ph.D.

Katedra, fakulta a univerzita: Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

Klíčová slova: terénní etnografický výzkum, kvalitativní metody, zúčastněné pozorování, rozhovory, vzájemné vztahy, romské minorita, majorita, komunita, venkovská lokalita, řešení problémů

Abstrakt: Diplomová práce se zabývá terénním výzkumem vztahů mezi majoritou a romskou minoritou ve venkovském prostředí. Jejím cílem je zmapování sousedských vztahů a hledání možných řešení z pohledu romského a majoritního v dané lokalitě. Tato problematika byla zmapována na základě terénního etnografického výzkumu, který vychází z kvalitativních metod. Metodami získávání dat jsou zde především rozhovory, zúčastněné pozorování a terénní poznámky. K analýze získaných dat jsem použila techniku otevřené kódování. Práce se snaží přispět k otázce vztahů mezi romskou a majoritní komunitou.

Abstract

Title: The field research of relationships between majority and Romanies in the country

Author: Anna Husáková

Supervisor: Mgr. Jaroslav Šotola, Ph.D.

Department, Faculty, University: Department of Sociology, Andragogy and Cultural Anthropology, Faculty of Arts, Palacky University Olomouc

Key words: field ethnographic research, qualitative methods, participant observation, interviews, relationships, Romany minority, majority, community, country locality, problem solving

Abstract: This thesis deals with the field research of relationships between majority and Romany minority in the chosen country locality. It aims to the mapping of neighbourly relationships and it look for a possible solutions acceptable from the point of view of Romany minority and majority as well. The issue was mapped using field ethnographic research which is based on qualitative methods. Interviews, participant observation and filed notes are the main methods of getting information. I have used the technique of open encoding for analysis gained information. This thesis tries to contribute in the issue of relationships between Romany and majority community.